

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

THE LIBRARIES
COLUMBIA UNIVERSITY

GENERAL LIBRARY

ՅՈՒՅԱԿ

ՀԱՅԵՐԷՆ ՁԵՌԱԳՐԱՅ

ԱՐՔՈՒՆԻ ՄԱՏԵՆԱԳԱՐԱՆԻՆ Ի ՄԻՒՆԻՍԻՆ

ԿԱԶՄԵՑ

Հ. ԳՐԻԳՈՐԻՍ Վ. ԳԱԼԵՄԲԵԱՐԵԱՆ

ՄԻՒՆԻՍ. ՈՒՆԻՍԵՆ

ՎԻԵՆԱ 1892

ՄԻՒՆԻՍԻՆ ՏՊԱՐԱՆ

CATALOG

DER

ARMENISCHEN HANDSCHRIFTEN

IN DER K. HOF- UND STAATSBIBLIOTHEK ZU MÜNCHEN

VON

P. GREGORIS DR KALEMKIAR

MITGLIED DER MECHITHARISTEN-CONGREGATION.

WIEN 1892

MECHITHARISTEN-BUCHDRUCKEREI.

Գինն է Փր. 1.20

Հայերէն ձեռագրաց ծանօթ ամէն ժողովածոյից ընդհանուր եւ լիովին ցուցակ մը հրատարակել ձեռնարկած է Միաբանութիւնս։ Այս ձեռնարկութեան ծրագիրը կամ ցուցակաց նկարագիրը կրնայ տեսնուիլ առաջիկայ տետրով։ Ըստ այսմ՝ հետզհետէ լոյս կը տեսնեն ուրիշ տետրներ ալ, որոնք կը կազմեն ուրոյն հատորներ՝ իւրաքանչիւր երկիրներու համեմատ, ուր քազմաթիւ հայերէն ձեռագիրներ կը գտնուին։

Ամէն տետր ունի նաեւ համառօտ նկարագրութիւն մը ձեռագրաց՝ եւրոպական լեզուաւ մը, եւ այս՝ եւրոպացի գիտնոց համար։ Բաց աստի կը ջանացուի ձեռագրաց զրկելուն, զարդերուն ու նկարոց ճշգրտապատկերները դնել, ուր կարելորդ կ'երեւայ։ Թէ ինչ ինչամբով յօրինուած է գործը՝ կրնայ տեսնուիլ իւրաքանչիւր կտորէն։

Ձեռնարկութիւնս պիտի շարունակուի առանց ընդհատութեան ըստ կարելոյն։ Ա. Հատորին Ա. Տետրն՝ Վիեննայի Կայսերական մատենադարանի ձեռագրաց ցուցակն արդէն լոյս տեսած է։ Այժմ՝ լոյս կը տեսնէ Միւնխէնի Արքունի մատենադարանին ձեռագրաց ցուցակը։ Շատ տեղերու ձեռագրաց ցուցակը կազմել յանձն առած են նշանաւոր ազգային գիտնականք։ Ասոնց մէջ կը յիշենք Մեծ. Պր. Մառ, ուսուցչապետ հայերէն լեզուի ի Համալսարանին Փեթերսպուրկի, որ կը կազմէ նոյն քաղաքի այլեւայլ հաստատութեանց մէջ գտնուած ձեռագրաց ցանկը։ Այս մասը մասամբ լրացեալ լոյս կը տեսնէ այս տարի։ Բրիտանիոյ քոլոր հայ ձեռագրաց ցանկը յօրինել յանձն առած է Գեր. Ս. Պարոնեան, որ ծանօթ է հայ ձեռագրաց նկատմամբ այլեւայլ նման աշխատութեամբք։ Իսկ Հռովմայ մէջ գտնուած ձեռագրաց ցանկը կը յօրինէ Գեր. Յովհ. Վ. Միսքեան, ուսուցչապետ հայերէն լեզուի յՈւրբանեան դպրոցի, եւն։

Այսպիսի գործոյ մը կարելորդութեան հետ՝ յայտնի են նաեւ նիւթական մեծամեծ դժուարութիւնքն ու տալազրական շատ մեծ ծախքերը։ Կը յուսանք որ այս ամէն նկատմամբ նպաստողը չեն պակսիր, մանաւանդ այնպիսի ազգային հաստատութիւններէ, որոնց նպատակն է հայ մատենագրութեան զարգացման օժանդակել։

Կը ջանացուի մեր գործակցաց թիւը հետզհետէ ստուարացնել։ Ամէն տեղեկութիւնը ձեռագրաց թէ՛ այս կամ՝ այն տեղ գտնուած եւ թէ՛ անհատաց ունեցած ըլլայ նաեւ սակաւաթիւ հաւաքածոյից նկատմամբ՝ սիրով եւ շնորհակալութեամբ հանդերձ կ'ընդունուին։

Միջիմարեան Միաբանութիւն ի Վիեննա։

Հայերէն ձեռագրաց ծանօթ ամէն ժողովածոյից ընդհանուր եւ լիուլի ցուցակ մը հրատարակել ձեռնարկած է Միաբանութիւնս։ Այս ձեռնարկութեան ծրագիրը կամ՝ ցուցակաց նկարագիրը կրնայ տեսնուիլ առաջիկայ տետրով։ Ըստ այսմ՝ հետզհետէ լոյս կը տեսնեն ուրիշ տետրեր ալ, որոնք կը կազմեն ուրոյն հատորներ՝ իւրաքանչիւր երկիրներու համեմատ, ուր քազմաթիւ հայերէն ձեռագիրներ կը գտնուին։

Ամէն տետր ունի նաեւ համառօտ նկարագրութիւն մը ձեռագրաց՝ եւրոպական լեզուաւ մը, եւ այս՝ եւրոպացի գիտնոց համար։ Բաց աստի կը ջանացուի ձեռագրաց գրերուն, զարդերուն ու նկարոց ճշգրտապատկերները դնել, ուր կարելոր կ'երեւայ։ Թէ ինչ իմամքով յօրինուած է գործքը՝ կրնայ տեսնուիլ իւրաքանչիւր կտորէն։

Ձեռնարկութիւնս պիտի շարունակուի առանց ընդհատութեան ըստ կարելոյն։ Ա. Հատորին Ա. Տետրն՝ Վիեննայի Կայսերական մատենադարանի ձեռագրաց ցուցակն արդէն լոյս տեսած է։ Այժմ՝ լոյս կը տեսնէ Միւնխէնի Արքունի մատենադարանին ձեռագրաց ցուցակը։ Շատ տեղերու ձեռագրաց ցուցակը կազմել յանձն առած են նշանաւոր ազգային գիտնականք։ Ասոնց մէջ կը յիշենք Մեծ. Պր. Մառ, ուսուցչապետ հայերէն լեզուի ի Համալսարանին Փեթերսպուրկի, որ կը կազմէ նոյն քաղաքի այլեւայլ հաստատութեանց մէջ գտնուած ձեռագրաց ցանկը։ Այս մասը մասամբ լրացեալ լոյս կը տեսնէ այս տարի։ Բրիտանիոյ ըոլոր հայ ձեռագրաց ցանկը յօրինել յանձն առած է Գեր. Ս. Պարոնեան, որ ծանօթ է հայ ձեռագրաց նկատմամբ այլեւայլ նման աշխատութեամբք։ Իսկ Հռովմայ մէջ գտնուած ձեռագրաց ցանկը կը յօրինէ Գեր. Յովհ. Վ. Միսքմեան, ուսուցչապետ հայերէն լեզուի յՈւրբանեան դպրոցի. եւն։

Այսպիսի գործոյ մը կարեւորութեան հետ՝ յայտնի են նաեւ նիւթական մեծամեծ դժուարութիւնքն ու տպագրական շատ մեծ ծախքերը։ Կը յուսանք որ այս ամէն նկատմամբ նպաստողք չեն պակսիր, մանաւանդ այնպիսի ազգային հաստատութիւններէ, որոնց նպատակն է հայ մատենագրութեան զարգացման օժանդակել։

Կը ջանացուի մեր գործակցաց թիւը հետզհետէ ստուարացընել։ Ամէն տեղեկութիւնք ձեռագրաց թէ՛ այս կամ՝ այն տեղ գտնուած եւ թէ՛ անհատաց ունեցած ըլլայ նաեւ սակաւաթիւ՝ հաւաքածոյից նկատմամբ՝ սիրով եւ շնորհակալութեամբ հանդերձ կ'ընդունուին։

Միջիմարեան Միաբանութիւն ի Վիեննա։

Մ Ա Յ Ր Յ Ո Ւ Յ Ա Կ
ՀԱՅԵՐԷՆ ԶԵՌԱԳՐԱՅ

ՀՐԱՏԱՐԱԿԱՆ

Ի ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՄԻԱՐԱՆՈՒԹԵՆԷ

ՀԱՅՈՐ Բ

ԳԵՐՄԱՆԻԱ

ՑԵՐ Ը

Յ Ո Ւ Յ Ա Կ ՀԱՅԻՐԷՆ ԶԵՌԱԳՐԱՅ
ԱՐՔՈՒՆԻ ՄԱՏԵՆԱԴԱՐԱՆԻՆ Ի ՄԻՒՆԻՍԷՆ

HAUPT-CATALOG
DER
ARMENISCHEN HANDSCHRIFTEN

HERAUSGEGEBEN VON DER

WIENER MECHITHARISTEN-CONGREGATION.

BAND II.

DIE ARMENISCHEN HANDSCHRIFTEN IN DEUTSCHLAND.

HEFT I.

CATALOG DER ARMENISCHEN HANDSCHRIFTEN

IN DER K. HOF- UND STAATSBIBLIOTHEK ZU MUENCHEN.

ՅՈՒՑԱԿ
ՀԱՅԵՐԷՆ ԶԵՌԱԳՐԱՅ

ԱՐՔՈՒՆԻ ՄԱՏԵՆԱԳԱՐԱՆԻՆ Ի ՄԻՒՆԻՍԷՆ

ԿԱԶՄԵՑ

Հ. ԳՐԻԳՈՐԻՍ Վ. ԳԱԼԵՄԿԻԱՐԵԱՆ

Մ խ ի թ. Ո ի խ Տ Է Ն

ՎԻԵՆԱ 1892

ՄԻՒԹԱՐԻՆԱՆ ՏՊԱՐԱՆ

CATALOG
DER
ARMENISCHEN HANDSCHRIFTEN

IN DER K. HOF- UND STAATSBIBLIOTHEK ZU MÜNCHEN

VON

P. GREGORIS D^R. KALEMKIAR

MITGLIED DER MECHITHARISTEN-CONGREGATION.

WIEN 1892

MECHITHARISTEN-BUCHDRUCKEREI.

Z
6605
.A7
1114
Vol. 2

10-3-35-78242
NCF

Kurze Uebersicht der Armenischen Handschriften in der k. Hof- und Staats-Bibliothek zu München.

Die an orientalischen Handschriften reiche Sammlung von Johann Albert Widmanstad wurde der Grundstock wie der hebraeischen, arabischen etc., so auch der armenischen Handschriften der k. Hof- und Staatsbibliothek zu München. Die erwähnte Sammlung, erworben von Herzog Albert V. (1550—79) der die Bibliothek gegründet hatte, enthielt schon drei armenische Handschriften, die bis heute zu 21 angewachsen sind. Die noch von Widmanstad rührenden sind: Cod. Arm. 3, 5 und 6; und auf dem Cod. Arm. 5 ist sogar angegeben, dass es im Jahre 1539 in Rom für J. A. Widmanstad von einem gewissen Bischof Johannes geschrieben wurde. Die drei tragen bis heute das allgemein gebrauchte Zeichen der k. Hofbibliothek zu München (Ex electorali Bibliotheca Sereniss. rum Vtriusq. Bauariae Ducum). Dazu kamen im Jahre 1739 zwei Handschriften (Cod. Arm. 2 und 7) von der Bibliothek eines gewissen S. J. Johannes. Bis zum Jahre 1858 sollen die Cod. Arm. 1, 4 und 8 in die Hofbibliothek eingekommen sein. Im Jahre 1858 wurde die Handschriftensammlung E. Quatremère's von dem König Maximilian II. angekauft. Darunter waren 12 armenische Handschriften Cod. Arm. 9—20, wie die auf den Deckeln nur mit Bleistift geschriebenen Anmerkungen bezeugen. Diese zwölf Handschriften haben den geringen Werth der alten Sammlung gar nicht erhöht, indem sie nur die eigenen Handschriften der Armenisten P. S. Lourdet, J. Zohrab und E. Quatremère's selbst enthielten. Zuletzt im Jahre 1879 wurde Cod. Arm. 21 aus Venedig um 50 Fr. angekauft.

Die Uebersicht der Geschichte dieser Sammlung berechtigt schon zu dem Schlusse, dass kaum einige der Handschriften einen literarischen und kunsthistorischen Werth haben könnten.

Die älteste Handschrift ist aus dem Jahre 1278, die neueste aus dem Jahre 1827. Leider können wir das Datum einzelner Handschriften nicht verificiren aus Mangel an sogenannten Nachschriften oder Memoranden. Wir können jedoch bestimmt sagen, dass 2 (Cod. Arm. 1 und 3) aus dem XIII. Jahrhundert, 3 (Cod. Arm. 6, 8 und 21) aus dem XV. Jahrhundert, 1 (Cod. Arm. 5) aus dem XVI. Jahrhundert und 2 (Cod. Arm. 2 und 7) aus dem XVII. Jahrhundert stammen. Die Uebrigen aus dem XVIII. und XIX. Jahrhundert.

Lassen wir sie nun hier nach der Reihe folgen:

Jahrhundert	Datum	Nummer
XIII.	1278	1
	1283	3
XV.	nach 1401	8
"	"	21
"	1427—32	6
XVI.	1539	5
XVII.	1662	[22]
"	nach 1601	2
"	1673	7
XVIII.	nach 1701	17
"	1764—80	14
"	1775	13
"	1770—99	16
"	1770—99	15
"	1785	20
"	1791	4
"	1792—8	19
XIX	1801—20	10
"	1820	11
"	1820	12
"	nach 1801	18
"	" "	9

Diese Sammlung bringt zu unserer Kenntniss die Namen einiger armenischen Copisten und Miniaturenmaler. Die Copisten sind: Johannes Erzbischof und Bruder des Königs Hethum I. (+ 1270) (Cod. Arm. 1), Gregor der Eremit (Cod. Arm. 3), Melkon der Diacon (Cod. Arm. 4), Martiros Bischof (Cod. Arm. 5), die Wardapeten (Doctoren) Mkrtitsch, Johannes und Zacharias (Cod. Arm. 6) und Gregor der Goldarbeiter (Cod. Arm. 7). Die Miniaturenmaler aber sind: Basilius (Cod. Arm. 1), Johannes, Abraham Wardapet, Erzbischof Mkrtitsch und Sargis aus dem Kloster Zagawank. Folgende Städte sind als Abschreiborte der Handschriften angegeben, u. zw.: das Kloster von Grner in Kilikien (Cod. Arm 1),

Salerno in Italien (Cod. Arm. 3). Constantinopel (Cod. Arm. 4), Rom (Cod. Arm. 5), das Kloster von Medzoph in Armenien (Cod. Arm. 6) und Warschau (Cod. Arm. 7). Die übrigen bleiben unbestimmt.

Bis die erwähnten 21 Handschriften ihren Ruhestand in der k. Hof- und Staatsbibliothek zu München gefunden haben, sind sie durch die Hände verschiedener Herren gewandert. Als solche sind benannt: Erzbischof Johannes, Fürst Smbat, Sir Oschin und dessen Verwandte, die Kirche vom hl. Basilus in Cypern (Cod. Arm. 1), S. J. Johannes (Cod. Arm. 2 und 7), Gregor der Eremit (Cod. Arm. 3), Melkon der Diacon (Cod. Arm. 4), J. A. Widmanstad (Cod. Arm. 3, 5 und 6), Ordenspriester Nerses (Cod. Arm. 6), Gregor der Goldarbeiter (Cod. Arm. 7), Bischof Johannes (Cod. Arm. 8), E. Quatremère (Cod. Arm. 9—20), J. Zohrab (Cod. Arm. 10—16), Georg Ter-Hohannessian (Cod. Arm. 14), P. S. Lourdet (Cod. Arm. 19 und 20) und Ter-Lazar (Cod. Arm. 21).

Dr. Joachim Sighart hat die drei besten Handschriften (Cod. Arm. 1, 6 und 8) dieser Bibliothek aus dem kunsthistorischen Gesichtspunkte besprochen.¹⁾ Ihm folgte im Jahre 1875 ein vollständiger, jedenfalls kurz gefasster und nicht in jeder Hinsicht vollkommener Catalog dieser armenischen Handschriften von Prof. Dr. J. H. Petermann.²⁾ An diese schliesst sich unser ausführlicher Catalog.

Aus der hier im Neu-Armenischen verfassten Beschreibung wollen wir die unentbehrlichsten Daten anführen:

Cod. Arm. 1. — 304 Blätter³⁾ (18 × 12,8 cm.), leere Blätter Bl. 1, 2 a, 7 b, 10 a—13 a, 295 b, 296 b, 297 a, 298 b, 299 a, 300 a—304 b. — Text: in 2 Columnen 12,5 × 3,5 cm. — Zeilen: 19. — Pergament: weiss und gut geglättet. — Einband: Holzdeckel mit Rothlederüberzug, zierlich goldgepresst, mit Goldschnitt. — Zustand: gut, hie und da an Miniaturen und unteren Rändern beschädigt. — Schrift: Rundschrift (armenisch) schön und regelmässig, von Fehlern nicht ganz frei, Anmerkungen und Nachschriften von fremden ungeübten Händen. — Titel und Initialen: buntfarbig (Menschen-, Thier-, Vogel-, Schlingeninitialen). — Randverzierung: 206 Miniaturen (in Gold, Blau, Roth, Gelb und Weiss). — Arabesken: 4 Stück Bl. 14 a, 102 a, 155 a und 238 a. — Bilder: von vier Evangelisten, Bl. 13 b, 101 b, 154 b und 237 b, in schönster Ausführung. — Datum: der Copie. Malerei und Einbindung 1278. — Schreiber: Erzbischof Johannes Königsbruder, Abt des Klosters von Grner (in Kilikien). — Maler: Basilus. — Buchbinder: Arakel Hnasandentz. — Schreibort: das Kloster von Grner. — Besitzer: Erzbischof Johannes selbst und Andere. — Nachschriften: Bl. 8 a, 100 b, 101 a, 152 a, 153 a, 154 b, 237 a, 293 b, 294 a, 295 a, 297 a, 299 b.

Evangeliar, copirt mit Vervollständigkeit aus verschiedenen alten Handschriften. Enthält: 1. den Brief von Eusebius an Carpianus (Bl. 2 a—3 a); 2. die Canonen (Bl. 3 b—7 a); hier aber sind die Arkaden ausgeblieben, wenn auch der Raum frei steht; 3. das Inhaltsverzeichniss des Evangeliums Matthaei (8 a—9 b); 4. die Evangelien-Concordanz; 5. das kurze Vorwort zum Evang. Matth. (10 a); 6. Evangelium Matthaei (Bl. 14 a—99 b); 7. Inhaltsverzeichniss (101 a) und 8. Evang. Marci (102 a—152 b); 9. Inhaltsverzeichniss (152 b—153 b); 10. kurzes Vorwort (153 b—154 a); 11. Evang. Lucae (155 a—237 a); 12. Inhaltsverzeichniss (237 a); 13. kurzes Vorwort, unterbrochen (237 a); 14. Evang. Joh. (238—294 a); 15. Nachschriften und 16. unter dem Texte überall die Parallelstellen.

¹⁾ Armenische Miniaturen: Sitzungsberichte der k. bayerischen Akademie der Wissenschaften, Jahrg. 1866, II. Sitzung vom 22. Dec. 1866, S. 555—561.

²⁾ Armenische Handschriften: Catalogus codicum manu scriptorum Bibliothecae Regiae Monacensis. Tomi primi Pars quarta, Monachii MDCCCLXXV (1875) p. 120—129.

³⁾ H. Petermann in seinem Cataloge nummerirt die leeren Blätter nicht, daher der Nummerunterschied zwischen ihm und uns.

Cod. Arm. 2. — 249 Blätter (17,8 × 13,8 cm.), leere Blätter: 1—3 b, 55 b—58 b, 92 a, 109 a—110 b, 145 b—149 b. — Text: 15,3 × 12 cm., theils in zwei theils in einer Columnen. — Zeilen: 22. — Papier: theils ungeglättet und grob und theils gut geglättet. — Einband: Pappband Halbfranz. — Zustand: gut. — Schrift: Cursiv (armenisch), unregelmässig. — Datum: Schreiber und Schreibort: unbekannt, wahrscheinlich aus dem XVII. Jahrhundert, in Italien geschrieben. — Besitzer: der letzte S. J. Johannes im Jahre 1739. — Nachschriften: fehlen.

Sammelbuch, enthält 1. religiöse Abhandlungen (Bl. 4 a—55 a); 2. Abhandlung über die himmlischen Bewegungen und die Ausgestaltung des Menschen von Joh. Erznkatz (Bl. 59 a—91 b); 3. Canon der Beerdigung der Laien (92 b—108 b); 4. Astrologische Wahrsagerei (111 a—123 a); 5. Auszüge aus der Genesis (124 a—136 a); 6. die Nachkommen Adam's (136 b—137 b) und 7. die heiligen Stätten Palästina's (138 a—145 a).

Cod. Arm. 3. — 287 Blätter (16,4 × 11,5 cm.), leere Blätter: 1—3 b, 285 a—287 b. — Text: 13,5 × 9 cm. — Zeilen: 15. — Papier: grob und dunkelbraun. — Einband: Holzdeckel mit reichgepresstem Weisslederüberzug (europäische Fabrication). — Zustand: gut, hie und da von Motten angefressen und verwischt. — Schrift: unregelmässige und grobe Rundschrift. — Randverzierung: einige, roth und grob gearbeitet, ebenfalls die am Anfang gemalte Arabeske. — Datum: 1283. — Schreiber und Besitzer: Gregor der Eremit. — Schreibort: Salerno (Italien) im armenischen Kloster zum heil. Apostel Matthaeus. — Nachschriften: zahlreich, n. zw.: Bl. 9, 43, 53, 66, 83, 95, 100, 104, 134, 148, 188, 191, 195, 254, 271 und 282 a—284 a. — Auf dem Rücken mit der Tinte geschrieben: Arm. Lectiones Ecclesiae in gundum (?) Armen. Auf dem Deckel: Lectiones Ecclesiasticae Armenor. Bl. 148 a enthält am Rande einige griechische Wörter.

Sammelbuch, enthält: 1. Leben und Aussprüche der heiligen Väter (Bl. 4 a—22 b und 148 a—253); 2. verschiedene Gebete von den Heiligen: Gregor, Ephrem der Syrer, Mechithar Gosh. Anania und Anastasius; 3. J. Chrysostomus über das jüngste Gericht (253 b—271 b); 4. Ueber den Rock Christi und 5. Nachschriften.

Cod. Arm. 4. — 137 Blätter (16,2 × 10,8 cm.), leere Blätter: 1—3 b, 132 b—137 b. — Text: 12 × 7,6 cm., theils in zwei, theils in einer Columnen. — Zeilen: 26. — Papier: stark. — Einband: castanienbrauner Lederband. — Zustand: gut, die Tinte in einander geflossen. — Schrift: regelmässige Cursivschrift. — Datum: 1791. — Schreiber und Besitzer: Melkon der Diacon. — Schreibort: Constantinopel. — Nachschriften: Bl. 127 a.

Die Correspondenzen des Magisters Gregor Pahlavuni, 78 Stück, dazu zwei Lobgesänge desselben Gregor auf das heil. Kreuz.

Cod. Arm. 5. — 58 Blätter (13,8 × 9,9 cm.), leere Blätter: 1—7 b, 19 a—55 a, 57 a—58 b. — Text: 11,5 × 7,5 cm. — Zeilen: 16. — Papier: stark und grob. — Einband: Pappdeckel mit Weisslederüberzug (europäische Erzeugung), worauf gepresst das Bild der Gerechtigkeit, unlesbare lateinische Inschriften, Rückseite: Bayerisches Wappen mit der Inschrift: A.H.B. SDNQCN. — Zustand: gut. — Schrift: grosse Rundschrift. — Datum: 1539. — Schreiber: Bischof Martyros. — Nachschriften: Bl. 18 b, 19 a, 56 a und 57 a. Bl. 8 a enthält: Rmus. Martyrus Murad Archiepiscopus Armeniae, h. c. Locorum Carahamith (cara civitas) et Mardin scribebat Jo. Alberto Widmestadio cogn^{to}. Lucretio Romae XXVI Oct. MDXXXIX. Bl. 8 a enthält das Siegel des erwähnten Bischofs.

Sammelbuch, enthält: 1. Auszüge aus vier Evangelien (Bl. 9 a—15 b); 2. Pater noster (15 b—16 a); 3. Trisagion; 4. Credo und 5. Nachschriften.

Cod. Arm. 6. — 314 Blätter (13,4 × 9 cm.), leere Blätter: 2 a—3 b, 30 b, 34 b, 38 b, 42 b, 48, 86, 96 b, 120 b—122 a, 157 a, 268 a, 291 b, 301 b, 307 b, 313 b—314 b. Am Ende zwei Pergamentblätter, beschrieben

(Martyrologium) mit Mediäval-Uncialen. — Text: 10×6 cm. — Zeilen: 19. — Papier: gut geglättet und stark. — Einband: Holzdeckel mit castanienbrannem, zierlich gepresstem Lederüberzug, die inneren Seiten mit alten Leinwandstücken überzogen. — Zustand: gut. — Schrift: kleine regelmässige Rundschrift. — Titel und Initialen in Farben (Thier-, Vogel-, Fisch-, Schlingeninitialen). — Randminiaturen: 21 Stück, einfach. — Arabesken: Bl. 5a, 14a, 21a, 35a, 39a, 43a, 49a, 64a, 87a, 97a, 101b, 123a, 158a, 183a, 215a, 256a, 269a. — Bilder: Bl. 63b der heilige Athanas, von einer fremden Hand, Copirung des Bildes auf Bl. 157b; Bl. 67a, Christus beim Abendmahl, ebenfalls ungeschickte Copirung des Bildes auf Bl. 122b; Bl. 69a, ein armenischer Priester celebrirend, unschön; Bl. 122b, Christus bei Tisch, schön; Bl. 157b, der heilige Athanas, schön, mit der Unterschrift des Malers: Johannes; Bl. 182b, der heil. Chrysostomus, schön; Bl. 214b, der heilige Basilus; Bl. 268b, der heilige Gregor, der Illuminator. — Datum: des ersten Theiles (Brevier) 1432, des zweiten (Liturgicon) 1427. — Schreibort: des Breviers: das Kloster Medzoph's (nördlich vom Wan-See in Armenien), des Liturgicon: das Kloster Urz's in Sünikh (Armenien). — Schreiber: die Wardapeten Mkrtitsch, Johannes und Zacharias. — Maler: die Wardapeten Johannes und Abraham, dann Erzbischof Mkrtitsch und ein gewisser Sargis aus dem Kloster Zag (in der Nähe von Erivan). — Besitzer: der Ordenspriester Nerses, dann Warden und Sargis. — Nachschriften: Bl. 4b, 34a, 47b, 77b, 118a, 120a, 132a, 213a, 286a, 300a. Auf dem Bl. 1a steht die Bemerkung: Ao. Dni. 1427 geschrieben, Armenisches Liturgicon, 1427. Auf dem Blatt 4b: Joannis Alberti Widmestadij Pmpt. Romae IX aprily MDXXXVIII.

Der Codex besteht aus zwei Theilen: Der I. Theil (Bl. 4a—120a) ist armenisches Brevier, enthält die neun Tagzeiten. Der II. Theil (Bl. 123a—284b) ist armen. Liturgicon, u. zw. (in armen. Sprache) Liturgik 1. vom hl. Athanas; 2. vom hl. J. Chrysostomus; 3. vom hl. Basilus; 4. der Lateiner und 5. vom hl. Gregor Illuminator. Am Schlusse sind Gebete von Mechithar Gosch, Johannes Garnetzi, vom hl. Chrysostomus, Warden Wardapet etc. und Nachschriften.

Cod. Arm. 7. — 448 Blätter (10,2×7,3 cm.). — Text: 7×5,3 cm. — Zeilen: 11. — Papier: gut geglättet und stark. — Einband: Holzdeckel mit Lederüberzug. — Zustand: am Ende Naht gelockert. — Schrift: Cursiv, unschön und fehlerhaft. — Datum: 1673. — Schreiber: Gregor der Goldarbeiter. — Schreibort: Warschau. — Besitzer: der Schreiber selbst. — Nachschriften: Bl. 1a, 95a, 433a.

Psalterium, einige Gebete am Schlusse geschrieben.

Cod. Arm. 8. — 209 Blätter (9,8×7 cm.). leere Blätter: Bl. 1—3b, 208b—209b. — Text: 6,5×7 cm. — Zeilen: 23. — Pergament: weiss und glatt. — Einband: Holzdeckel mit Braunlederüberzug, zierlich gepresst, Lederschnüre, innere Seiten mit Seide gefüttert und darauf Pergament aufgeklebt. — Zustand: gut, die Blätter zwischen Bl. 27 und 28, 107 und 108, 131 und 132, 192 und 193 fehlen. Der Schnitt tintenfleckig. — Schrift: regelmässige, kleine Rundschrift. — Text und Initialen zierlich in Gold und Buntfarben. — Randverzierung: 45 Stück, buntfarbig, sehr schön. — Arabesken: Bl. 10a, 63a, 110a, 121a, 127a, 155a. — Bilder: Bl. 9b ein Bischof im griechischen Messkleide, die Hände ausbreitend. Dasselbe Bild kommt im Bl. 109b vor, nur die Hände eingezogen. Ausser diesen Bildern sind am Rande Bl. 32a Jesus, zwei Kinder segnend; Bl. 70b Joseph aus Arimathäa; Bl. 106b Jesus, der vorne stehende Aussätzige verweist; Bl. 107a dasselbe; Bl. 165b der König Manasses; Bl. 202b hl. Nerses Klayetzi. Alle Bilder sehr schön. — Datum: fehlt, aber nicht älter über das XV. Jahrh. — Schreiber und Schreibort unbekannt. — Besitzer: später Bischof Johannes. — Nachschrift: Bl. 208a.

Breviarium.

Cod. Arm. 9. — 47 Blätter (25×18,8 cm.). — Text: 19,5×14 cm. — Zeilen: 24. — Papier. — Einband: nur geheftet in 6 Heften. — Zustand: gut. — Schrift: Currentschrift (*ḫḫwḫḫ*). — Datum, Schreiber und Schreibort unbekannt, wahrscheinlich J. Zohrab, Ende des vorigen oder Anfang dieses Jahrh. — Besitzer: E. Quatremère. — Nachschriften fehlen.

Sammelbuch, enthaltend allerhand Abschriften aus den armenischen Geschichtsschreibern über Kreuzzüge.

Cod. Arm. 10. — 19 Blätter (18×12,5 cm.). — Text: 13,5×8,5 cm. — Zeilen: 22. — Papier. — Einband: Pappband. — Zustand: gut. — Schrift: Cursivschrift. — Datum 1800—1820. — Schreiber und Besitzer wahrscheinlich J. Zohrab. — Schreibort: Venedig und Paris. — Nachschriften: Bl. 18b.

Moses Chorenatzi's Lobrede bei der Gedächtnissfeier der hl. Riphime, abgeschrieben aus einer sehr alten Homilien-Sammlung der Mechitharisten-Bibliothek zu St. Lazzaro, und verglichen mit dem Cod. 88 der Bibliothèque nationale zu Paris.

Cod. Arm. 11. — 142 Blätter (24,6×19 cm.). — Text: 19,5×14 cm. — Zeilen: 45—50. — Papier. — Einband: Pappband. — Zustand: gut. — Schrift: Currentschrift. — Datum, Schreiber und Schreibort: unbekannt, jedenfalls in diesem Jahrhundert von J. Zohrab, geschrieben in Paris.

Sammelbuch, enthaltend: 1. Verzeichniss der armen. Handschriften der Bibliothèque nationale zu Paris (Bl. 2a—76b); 2. Brief des Bischofs Stefanus Siünetzi als Antwort auf den Brief des Patriarchen Germanos von Cpl. (Bl. 83a—90b); 3. einige Homilien des M. Chorenatzi (Bl. 91—97); 4. des Philosophen David Lobrede auf den Protomartyr, den hl. Stephanus (98a—99a); 5. Wardapet Elisaeus' Rede über das Vater unser, über das Gedächtniss der Verstorbenen und über die Mönche (Bl. 100a—106a); 6. des J. Chrysostomus Rede über das Leben des hl. Gr. Illuminator (Bl. 108a—119b); 7. Korin's Lebensgeschichte des hl. Mesrob (Bl. 120a—125b) und 8. Brief Abgar's, abgeschrieben aus einem sehr alten Homilienbuch der Bibliothèque nationale zu Paris.

Cod. Arm. 12. — 89 Blätter (25,5×18,5 cm.). leer sind 4 Blätter. — Text: 18×11,5 cm. — Zeilen: 29. — Papier. — Einband: Pappband. — Zustand: gut. — Schrift: cursiv. — Datum, Schreiber und Schreibort: wie Cod. Arm. 11. — Besitzer: E. Quatremère.

Sammelbuch, enthaltend: 1. des Priesters Samuel Sammlungen aus den Schriften der Historiker (Bl. 2a—37b); 2. des Joh. Sarkavag (Diacon) Ueber die 40 Märtyrer von Sebaste, aus vier Handschriften (Bl. 58a—70b) und 4. des Ward. Gregor Homilie auf das hl. Pascha, aus zwei Handschriften (Bl. 71a—88b.).

Cod. Arm. 13. — 86 Blätter (18,5×12,7 cm.). leer sind Bl. 1a, 17a—18b, 49a—51b, 81a—86b. — Text: 13,5×8 cm. — Zeilen: 21. — Papier: grobes. — Einband: wie die Cod. Arm. 11 und 12. — Zustand: gut. — Schrift: cursiv. — Datum: 1775. — Schreiber: J. Zohrab. — Schreibort: Venedig, St. Lazzaro. — Besitzer: E. Quatremère.

Sammelbuch, enthaltend: 1. Brief des Fürsten Sahak Ardzruni an den seligen Wardapet Moses Chorenatzi (Bl. 2a—2b); 2. Antwort desselben Briefes (Bl. 2b bis 16b); 3. Homilie des Katholikos Zacharias auf die Geburt Christi (Bl. 19b—39a); 4. Homilie des hl. Petrus, Bischofs von Siünikh auf die hl. Jungfrau Maria (Bl. 39b bis 44a); 5. Homilie des hl. Aristaces auf das achttägige Fest von Epiphania (Bl. 44b—48b); 6. Vorrede zu den Büchern der Könige (Bl. 51a—53a); 7. Julianus, Bischof von Halicarnass, zu dem Buche Hiob (Bl. 53a—54a); 8. Tod der sechzehn Propheten (Bl. 54b—62b); 9. Lobrede des seligen M. Chorenatzi zur Gedächtniss der hl. Riphime (Bl. 63a—80b).

Cod. Arm. 14. — 83 Blätter (22×15,7 cm.). — Text: in zwei Columnen. — Zeilen: 50—55. — Papier. — Einband: wie bei Cod. 11, 12 und 13. — Schrift: cursiv. — Zustand: gut. — Datum: 1764—1780. — Schreiber: Georg Ter-Hohannessian. — Schreibort: Conspel. — Besitzer: G. Ter-Hohannessian und J. Zohrab. — Nachschrift: Bl. 82a, b.

Altarmenisches Wörterbuch, mit längeren Erklärungen und Citaten.

Cod. Arm. 15. — 403 Blätter (39 × 25 cm.). — Text: in zwei Columnen. — Papier: grobes. — Einband: Frzbd.; am Rücken: „Zohrab, Dictionnaire arménien.“ — Datum und Schreibort fehlen. — Schreiber: J. Zohrab. — Besitzer: J. Zohrab und E. Quatremère.

Altarm. Wörterbuch von 11.—14., mit längeren Erklärungen und vielen Citaten. Dazu medicinische Namen aus Asar Sebastatzi und Amirdolwath. Am Schlusse naturhistorische Namen mit griechischen und lateinischen Benennungen.

Cod. Arm. 16. — Das armen. Wörterbuch von Mechithar Abba's (gedr. Venedig 1749—69). S. 205 bis 1088, durchschossen und mit handschriftlichen Notizen und Citaten von J. Zohrab.

Cod. Arm. 17. — Lateinisch-armen. Wörterbuch von A—V, wahrscheinlich aus dem XVIII. Jahrhundert.

Cod. Arm. 18. — Rivola, Dictionarium armenolatinum, Paris 1632, durchschossen, mit handschriftlichen Notizen und Erklärungen von der Hand des E. Quatremère.

Cod. Arm. 19. — Drei Folio-Bände, Armenische Bibel in's Lateinische übersetzt und mit vielen Notizen bereichert von M. Lourdet: I. Bd., Pentateuchus, übersetzt i. J. 1793. II. Bd., Libri Josue, Judicum, Ruth, Regum, übersetzt i. J. 1794/5. III. Bd., Libri Paralipomenon, Esdrae I. II., Nehemiae, Tobiae, Judith, Esther, Machabaeorum I. II., bis zum Verse 29 incl. übersetzt i. J. 1796/8.

Cod. Arm. 20. — Biblia Sacra Armeno-Latina in Supplementum ad Sacra Biblia Polyglotta Waltonis. Genesis Tomus I^{us}. Auctore Petro Simone Lourdet. Parisiis An. R. S. H. MDCCLXXXV. Sehr rein geschrieben, mit Notizen.

Cod. Arm. 21. — 560 Blätter (22 × 15 cm.), leere Blätter: 1a, 2a, 3b, 4a, 5b, 6b, 7a, 182b, 186a und 219a. — Text: 14 × 9,5 cm. in zwei Columnen. — Zeilen: 20. — Papier: stark, gut geglättet. — Einband: Lederband mit Holzdeckeln. — Zustand: gut, die Miniaturen hie und da beschädigt. — Schrift: grosse Rundschrift. — Randminiaturen: 200 Stück in Aquarell gemalt. — Arabeske: Bl. 1a, 2b, 3a, 4b, 5a, 6a. Bl. 8a vergoldet, 84a von einer fremden

Hand, nicht im orientalischen Styl. — Bilder: Bl. 7b, 83a, 136b und 219b die vier Evangelisten. — Datum. Schreiber und Schreibort unbekannt, wahrscheinlich aus dem XV. Jahrhundert. — Besitzer: waren verschiedene Personen. — Nachschriften: Bl. 1b, 2b, 135b, 283b, 284a, b. Evangeliar.

Wir fügen hier bei die Beschreibung einer schönen arm. Handschrift, die im Besitze des Antiquitätenhändlers Gottlob Hess in München (Arcostr. 1) sich befindet.

Cod. Arm. 22 (1). — 367 Blätter (13,6 × 9,5 cm.). — Text: 9,5 × 5,8 cm. — Papier: gelblich. — Schrift: schöne Rundschrift. — Zustand: gut. — Einband: Holzdeckel mit Braunlederüberzug, zierlich gepresst, in der Mitte des rechten Deckels steht ein verfälschtes Siegel von Mathias Corvinus, des Königs von Ungarn. Die Fälschung hat Csontos János, Bibliothekar des Nemzet-Museums in Budapest, mit Hilfe der Wiener Mechitharisten entdeckt und im „Magyar. könyv-szemle“ (I—IV, 1888) veröffentlicht. — Randminiaturen: 83 Stück, buntfarbig, schön. — Arabeske: Bl. 5a, 14a, 59a, 112a, 139a, 210a, 226a, 235a, 249b, 290a, 311a, 339a. — Bilder: Bl. 4b Joachim und Anna, Bl. 116b Einzug Jesu in Jerusalem, Bl. 137b Die Frauen am Grabe, Bl. 209b Die Apostel in Coenaculum, Bl. 242b Verklärung Christi. Ausserdem am Rande sind 17 Bilder verschiedener Heiliger gemalt. — Datum: 1662. — Schreiber: Wardan. — Miniaturenmaler: Sahak aus Wan. — Schreibort: Dorf Surs (Armenien). — Besitzer: Bischof Mesrob. — Nachschriften: Bl. 360b—363b, 364a.

Hymnarium der armen. Kirche.

Die Zierleiste sammt der Arabeske und Zierinitiale (S. 3) ist aus dem Cod. Arm. 1 der Hof- und Staatsbibliothek zu München, Bl. 14a, entnommen, aber um ein Viertel vergrössert. Die Zierinitiale auf S. 7 hingegen ist aus einer armen. Bibel, gemalt i. J. 1375, Eigenthum der Mechitharisten-Bibliothek zu Wien (Cod. Arm. 14).

Յ Ո Ւ Յ Ա Կ

ՀԱՅԵՐԷՆ ՉԵՌԱԳՐԱՅ

ԱՐՔՈՒՆԻ ՄԱՏԵՆԱԴԱՐԱՆԻ Ի ՄԻՒՆԽԷՆ

ԱՐՔԻՈՒՆԻ ՄԱՏԵՆԱԴԱՐԱՆԻ Ի ՄԻՒՆԻՒՆ

Լիաւոր մատենադարանաց մէջ, ուր այլեւայլ աղգաց ձեռագրաց ժողովածոյք կը գտնուին, նշանաւոր է նաեւ Միւնխէնի Արքուի եւ Պետական Մատենադարանն (Hof- und Staatsbibliothek): Հազիւ երեքուկէս դարու հնութիւն ունի այս մատենադարանն, եւ այս կարծմիջոցի մէջ ստուար թուով (30.000) ձեռագիր եկած գումարուած է այս տեղ: Հայերէն ձեռագիրք եւս, որ Եւրոպայի գրեթէ ամէն նշանաւոր մատենադարանաց մէջ առաւել կամ նուազ թուով ներկայացուցիչներ ունին, կան այս տեղ թուով 21, սկսեալ Ժ. Գ. դարէ մինչեւ մեր դարը, թէեւ ասոնցմէ հազիւ ինը հատը (թ. 1—8, 21) միայն կարելի է յատկապէս «ձեռագիր» անուանել: Մնացեալ 12ը վերջին երկու դարերու գրութիւնք եւ ընդօրինակութիւնք են:

Թէ երբ եւ ի՞նչ աղբիւրներէ գումարուած են այս 21 ձեռագիրք Միւնխէնի Արքուի մատենադարանին մէջ, ծանօթ չէ մատենադարանի այժմու վարչութեան, եւ չկայ գրաւոր յիշատակարան: Սակայն մատենից վրայ շատ տեղ ըստ պատահման նշանակուած տեղեկութիւններէն կարող ենք ստուգութեամբ որոշել այս ժամանակը եւ նոյն աղբիւրները:

Միւնխէնի Արքունի եւ Պետական մատենադարանը հիմնարկած է Ալբերտոս Ե. դուքսն (1550—79), որ եւ մեծամեծ ծախքերով ձեռագիրներ եւ տպագրութիւններ ձեռք բերաւ: Այս ժամանակն էր Ալբերտոս վիտմանշդատ, (երբեմն գեսպան Պաւարիոյ՝ ի Հռոմ), որ արեւելեան ձեռագրաց հարուստ ժողովածու մ'ունէր, զոր Ալբերտոս դուքսն իւր մատենադարանին համար գնեց: Վիտմանշդատի ժողովածոյն եղաւ ինչպէս արաբական եւ եբրայական ձեռագրաց նախաբունն, նոյնպէս նաեւ հայ սակաւթիւ ձեռագրաց ժողովածոյն սկիզբն: Եւ արդեամբ, ինչպէս ցուցակիս մէջ պիտի տեսնենք, Թ. 3, 5 եւ 6 ձեռագիրներն իրենց վրայ կը կրեն վիտմանշդատի ստորագրութիւնն, մինչեւ յայտնապէս կը նշանակուի Թ. 5. ձեռագրոյն վրայ, թէ իրեն համար գրուած է նոյնը 1539 ին ի Յովհաննէս եպիսկոպոսէ ի Հռոմ, եւ կ'երեւայ թէ վիտմանշդատ երեքն ալ ի Հռոմ ձեռք բերած է: Այս երեքն Միւնխէնի ընտրական մատենադարանին կնիքը (Ex electorali Bibliotheca Sereniss. Vtriusq; Banariae Ducum) կը կրեն, ինչպէս նաեւ նոյն ժամանակի ուրիշ ամէն ձեռագիրը: Ուրեմն Թ. 3, 5 եւ 6 ձեռագիրը 1550—79 տարիներու մէջ մտած են Միւնխէնի մատենադարանը:

Ասոնցմէ ետեւ՝ 1739էն ետքը յիշեալ երեքին եկած յարած են Յովհաննէս անուն եւրոպացւոյ ժողովածոյքէն երկու ձեռագիրը եւս (Թ. 2, 7): Այս ժամանակներու մէջ, մինչեւ 1858, մտած պիտի ըլլան անշուշտ այս մատենադարանն երեք ձեռագիրը՝ Թ. 1, 4, 8:

Յամին 1858 Մաքսիմիլիան Բ. Թագաւորին հրամանաւ Է. Քաղրմէրի (Erneste Quatremère) ձեռագրաց հարուստ ժողովածոյքն Միւնխէնի Արքունի մատենադարանին համար գնուեցաւ: Այս առթիւ Քաղրմէրի գրատունէն Միւնխէնի մատենադարանն անցան 12 ձեռագիրը՝ Թ. 9—20: Քաղրմէրի այս ժողովածոյքը կը կազմեն Լուրտէ հայագէտ Գաղղիացւոյն, Յովհ. Վ. Զօհրապեանի եւ իւր գրութիւններն ու ընդօրինակութիւնները. — ձեռագիրներ՝ որոնք Միւնխէնի սակաւթիւ ժողովածոյից յարգն ոչինչ իւր կ'աւելցընեն եւ այս պատճառաւ մեր այս ընդհանուր տեսութեան մէջ անցողակի միայն կը նկատուին: Կարելի է որ Թ. 17 Քաղրմէրի ժողո-

վածոյքէն չըլլայ, վառն զի վրան չէ նշանակուած, ինչպէս միւս 11ին վրայ մատիտով նշանակուած է: Իսկ Թ. 21 ի մասին մատենադարանին ձեռագրաց գերմաներէն ցուցակին մէջ նշանակուած է, թէ 1879 ին 50 Քրանքի գնուած է վենետիկէ: Այսպէս ստուգութեամբ կարող եղանք փոքր ի շատէ կարկատել այս ժողովածոյիս պատմութիւնը:

Այս ժողովածոյին հետ՝ նկատելու արժանի կը համարինք ի Միւնխէն Կ. Հէս հնագրաւաճառին քով (Gottlob Hess, Arcostr. 1.) գտնուած Շարալենոյն, զոր տէրն Պրէսլաւ (Breslau) քաղաքը աճուրդի մը ժամանակ գնած է, եւ պատրաստ է 3000 մարքի շնչին գնով վաճառել:

Միւնխէնի հայ ձեռագրաց ժողովածոյքն ըստ պատահման՝ եւ ոչ մասնաւոր ընտրութեամբ եղած ըլլալուն, հազիւ մի քանին միայն հին մատենագրութեան եւ գեղարուեստի համար նշանակութիւն ունի: Մեծագոյն մասը նոր գրականութեան կը հայի, եւ առ հասարակ ամբողջն՝ բաց ի մէկ երկուքէն, չեն այնչափ կարեւոր իւրեր: Այս ձեռագրաց ամէնէն հնագոյնն է 1278, իսկ ամէնէն նորագոյնն 1827: Դժբախտաբար ամէն մէկ ձեռագրի ժամանակը ճշդիւ չենք կրնար որոշել, յիշատակարան պակսելուն. միայն կարող ենք ստուգութեամբ իմանալ՝ որ երկուքն (Թ. 1, 3) ԺԳ դարէն է, երեքն (6, 8, 21) ԺԵ դարէն, մէկը (5) ԺԶ դարէն, երեքը (2, 7, եւ ձեռագիր Հէսի) ԺԷ դարէն: Մնացեալք ԺԸ—ԺԹ դարէն են: Ասոնցմէ մէկ քանին կը ձայնաւորուի: Այս ամէնը կարգի դնելով կրնանք հետեւեալ ժամանակագրական տախտակը կազմել.

Դար	Ցարի	Թիւ Զեռագրին
ԺԳ	1278	1
"	1283	3
ԺԷ (Քրիստոսապէս)	1401 էն ետեւ	8
"	1401 էն ետեւ	21
"	1427—32	6
ԺԶ	1539	5
ԺԷ	1662	[22] (Հէսի)
" (Քրիստոսապէս)	1601 էն ետեւ	2
"	1673	7

¹ Գերմաներէն Zeitschrift der Deutschen Morgenländischen Gesellschaft քաղրի մէջ (1886, II. Heft, S. 315—319) կը յիշուի հայերէն ձեռագիր մը, որ կը գտնուէր ի Միւնխէն Սիմէոն Սապօրեան Մուսագմաղ Թունի քով: Այս ձեռագիրն, ինչպէս կը ծանուցանէ Պր. Սա. Սապօրեանց, այժմ Պերլիէի արքունի մատենադարանի սեպհականութիւնն է:

Դար	Տարի	Թիւ Չեռագրին
ԺԸ (Ճրձաւորագէտ)	1701 էն ետեւ	17
"	1764—80	14
"	1775	13
"	1770—99	16
"	1770—99	15
"	1785	20
"	1791	4
"	1792—8	19
ԺԹ	1801—20	10
"	1820	11
"	1820	12
" (Ճրձաւորագէտ)	1801 էն ետեւ	18
"	"	9

Այս ժողովածոյն պահած է մեզի քանի մը գրչաց եւ ծաղկողաց յիշատակը: Այս գրիչք են՝ Յովհաննէս Արքեպիսկոպոս արքայեղբայր (թ. 1), Գրիգոր միայնակեաց (թ. 3), Մելքոն սարկաւագ (4), Մարտիրոս եպիսկոպոս (5), Մկրտիչ, Յովհաննէս եւ Զաքարիա վարդապետք (6), Գրիգոր ոսկերիչ (7) վարդան (ձեռգ. Հէսի): Իսկ ծաղկողք են՝ Վասիլ (1), Յովհաննէս ոմն եւ Աբրահամ վարդապետ, Մկրտիչ արքեպիսկոպոս եւ Սարգիս Չափավանեցի (6), եւ Սահակ վանեցի (ձեռգ. Հէսի):

Վերջիշեալ գրիչք գրած են սոյն ձեռագիրներն հետեւեալ քաղաքաց մէջ՝ Ս. Ռախտի Գոնեբոյ (1), Սալեռն (Salerno հար. Իտալ.) (3), Կ. Պոլիս (4), Հոռոմ (5), Ռախտ Մեծոփայ (6), Վարշաւ (7), եւ երկիր Մոկաց որ կոչի Սուրս (ձեռգ. Հէսի). միւսները կը մնան անծանօթ:

Մինչեւ որ այս 21 ձեռագիրք Միւնխէնի արքունի մատենադարանը հասան, այլեւայլ տեւրանց ձեռքէն անցած են: Այս տեարք յիշեալ ձեռագրաց՝ եղած են հետեւեալք. Յովհաննէս Արքեպիսկոպոս, Իշխան Պարոն Սմբատ, Սիր Աւշին, ազգականք սորա, Ս. Բարսեղ եկեղեցին ի Կիպրոս (թ. 1). Յովհաննէս ոմն (2, 7). Գրիգոր միայնակեաց (3). Մելքոն սարկաւագ (4), Վիտմանշդատ (3, 5, 6). Ներսէս կրօնաւոր (6). Գրիգոր ոսկերիչ (7). Յովհաննէս եպիսկոպոս (8). Քաղրմէր (9—20). Յովհ. Վ. Զոհրապ (10—16), Գէորգ Տէր-Յոհաննէսեան (14). Լուրտէ (19, 20). Տէր Ղազար (21), Տէր Մեսրոպ (ձեռագ. Հէսի):

Միւնխէնի մատենադարանի հայ ձեռագրաց երեք հատին վրայ՝ (թ. 1, 6, 8) գեղարուեստական տեսակիտէ գրեց առաջին անգամ 1866ին Տր. Յովակիմ Սիկհարդ¹: Այնուհետեւ Միւնխէնի Արքունի մատենադարանին ձեռագրաց ընդհանուր ցուցակին մէջ՝ 1875ին Բեդերման առաջին քան հայ ձեռագրաց գերմաներէն ցուցակը հրատարակեց²: Ասոնց կը յաջորդէ մեր մանրամասն ցուցակը:

¹ Dr. Joachim Sighart, Armenische Miniaturen: Sitzungsberichte der bayerischen Akademie der Wissenschaften, Jahrg. 1866, II, Sitzung vom 22. Dez. 1866, S. 555—561.

² Catalogus codicum manu scriptorum Bibliothecae Regiae Monacensis, Tomi primi Pars quarta, Monachii MDCCCLXXV (1875) p. 120—129: Armenische Handschriften, beschrieben von Herrn Prof. Dr. J. H. Petermann in Berlin.

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՏԱԽՏԱԿ ՁԵՌԱԳՐԱՑ

Թ. Նիւթ	Մեծութիւն	Գիր	Ժամանակ	Գրիչ	Տեղ	Տէր	Բաղանդակութիւն
1 Կապալաթ Թուղթ 304 (18x12.8 սմ.)		Բալլերներ	1278	Թուլ. Արքայեղբայր	Ս. Ուսան Գանձեր	Թուլ. Արքայեղբայր	Աւետարան
2 Թուղթ	249 (17.8x13.8)	Նարդեր	Ժ. Գար	անյայտ	անյայտ	Ս. Թ. Թուլ. Գանձեր	Ժողովարէ
3 "	287 (16.4x11.6)	Բալլերներ	1283	Գրիգոր Գրիգորեան	Սալեւան	Գր. Գրիգորեան	"
4 "	187 (16.2x10.8)	Նարդեր	1791	Սեւ. Գրիգորեան	Կ. Պալմ	Սեւ. Գրիգորեան	Թուղթ Գր. Սալեւան
5 "	57 (13.8x9.9)	Բալլերներ	1539	Սարգիս Կ.	Համ	Սարգիս Կ.	Ժողովարէ
6 "	314 (13.4x9)	"	1427—32	Սեւ. Կ. Պալմ	Ս. Կ. Սեւ. Կ. Պալմ	Սեւ. Կ. Պալմ	Ժողովարէ
7 "	448 (10.2x7.3)	Նարդեր	1673	Գրիգոր Գրիգորեան	Սալեւան	Գր. Գրիգորեան	Սալեւան
8 Կապալաթ	209 (9.8x7)	Բալլերներ	Ժ. Գար	անյայտ	անյայտ	Թուլ. Կ. Պալմ	Ժողովարէ
9 Թուղթ	47 (25x18.8)	Նարդեր	Ժ. Գար	Թուլ. Կ. Պալմ	Թուլ. Կ. Պալմ	Թուլ. Կ. Պալմ	Ժողովարէ
10 "	19 (18x12.6)	Նարդեր	"	Թուլ. Կ. Պալմ	Թուլ. Կ. Պալմ	Թուլ. Կ. Պալմ	Ժողովարէ
11 "	142 (24.6x19)	Նարդեր	"	"	"	"	Ժողովարէ
12 "	89 (25.5x18.5)	Նարդեր	"	"	"	"	"
13 "	86 (18.5x12.7)	"	1775	"	"	"	"
14 "	83 (22x16.7)	"	1780	Գրիգոր Տէր. Թուլ. Կ. Պալմ	Գր. Գրիգորեան	Գր. Գրիգորեան	Թուլ. Կ. Պալմ
15 "	403 (39x26)	Նարդեր	Ժ. Գար	Թուլ. Կ. Պալմ	Թուլ. Կ. Պալմ	Թուլ. Կ. Պալմ	Թուլ. Կ. Պալմ
16 "	—	—	"	"	"	"	"
17 "	334 (15.5x10.5)	Նարդեր	"	անյայտ	"	"	"
18 "	—	—	—	—	—	—	—
19 "	(35.5x23)	—	Ժ. Գար	Լուսան	Լուսան	Լուսան	Լուսան
20 "	(24.5x18.5)	—	1785	"	"	"	"
21 "	285 (22x15)	Բալլերներ	Ժ. Գար	անյայտ	անյայտ	անյայտ	անյայտ
22 "	367 (13.6x9.5)	"	1662	անյայտ	անյայտ	անյայտ	անյայտ

1.

ԱՌԵՏԱՐԱՆ

Cod. Arm. I. — 216 = 1278.

ԵծՈՒԹԻԽՆ 18x12.8սմ. — ԹՈՒՂԹԸ 304, էջ 582: — ԳՐՈՒԹԻԽՆ ԵՐԿԱԽՆ. ԻՐԱՅԱՆՆԻՐՆ՝ 12.5x3.5սմ.: — ՏՈՂԸ 19: — ՆԻԻԹ, մագաղաթ սպիտակ եւ փայլուն: — ԿԱԶՄ ին զործ, փայտեայ, կարմիր կաշի, ոսկեզօծ՝ ինչպէս նաեւ կտորքը: — ՀԱՆԳԱՄԱՆԸ մաքուր. շատ քիչ տեղ միայն մանրանկարք եւ թերթերու վարի մասը մնասուած: — ԳԻՐ քուրդի մանր կանոնաւոր, տեղ տեղ գրչի վրիպակներ, օտար ձեռքերէ յիշատակագրութիւններ: — ԽՈՐԱԳԻՐԸ, ՎԵՐՆԱԳԻՐԸ եւ ՍԿԶՐՆԱՏԱՐԸ երկնագոյն կամ ոսկի (մարդագիր, կենդանագիր. թռչնագիր, անգղացագիր): — ԼՈՒՍԱՆԻՑԱՅԼԻՐԸ 206 հատ շքեղ (ոսկի, կապոյտ, կարմիր, դեղին, սպիտակ) մանրանկարք: — ԽՈՐԱՆԱԶԱՐԻԸ 4 հատ շքեղ, այն է՝ Թղ. 14ա, 102ա, 155ա, 238ա: — ՊԱՏԿԵՐ ԶՈՐԱ Անտարանշաց, Թղ. 13բ, 101բ, 154բ, 237բ (երկնագոյն եւ ոսկի) շատ յաջող. աստիճան ինչպէս եւ առ հասարակ մանրանկարքն արաքական-մաւրիտանական նկարագիր ունին: — ԴԱՏԱՐԻ Թղ. 1. 2ա, 7բ, 10ա — 13ա, 295բ, 296բ, 297ա, 298բ, 299ա, 300ա—304բ: — ԺԱՄԱՆԻԿ Ժողովման, գրութեան եւ կազմի 216: — 1278: — ԳՐԻԶ Թովաննէս Արքայ-եղբայր Արքեպիսկոպոս սուրբ Ուխտին Գոնեթոյն: — ԺԱՂԿՈՂ Վասիլ կամ Բարսեղ: — ԿԱԶՄՈՂ Առաքել Հնազանդեց: — ՏԵՂԻ գրութեան անշուշտ Ս. Ուխտին Գոնեթոյ (Կիլիկիա): — ՏԵՐ Թովաննէս Արքեպիսկոպոս, Իշխան Պարոն Սմբատ. յետոյ հետգհետէ՝ Սիր Աշին, ազգականը սորա, Ս. Բարսեղ եկեղեցին ի Կիլիկիոս: — ԹԻՇԱՏԱՆԿԻՐՈՒԹԻԽՆԸ Թղ. 8ա, 100բ, 101ա, 152ա, 153ա, 154բ, 237ա, 293բ, 294ա, 295ա, 297ա, 299բ: — ՏԵՂԵԿՈՒԹԻԽՆԸ կան ի յիշատարանս: Գրատան ձեռագրաց գերմաներէն ցուցակը կազմողը թէ այս եւ թէ յաջորդ ձեռագրաց գրուած է շերտին թուահամար դրած է, քայց ոչ՝ ղատարկներուն. ուստի մեզի համար անգործածական է:

1. Այս խորանշարդին գրեթէ մէկ քառորդ աւելի ձեռնած զնկարիչ նմանահամութիւնը գործողս սկիզբը դրած ենք հանդերձ սկզբնագրով: Իսկ այստեղ գրուած սկզբնագիրը վերջնայի Միթրեանց մատենագրարին թ. 14 Աստուածաշնչէն է, ծագկեալ յամին 1375:

* Մատենան է Աւետարան:

1. Եւսեբի Կարպիանոսի եւն թղ. 2բ—3ա: 3բ—7ա Կանոնք: Ասոնց վրայ կամարաղարդը չկան, թէեւ տեղ թողուած է:

2. Գլխակարգութիւն Մատթէի թղ. 8ա—9բ. ասկէ ետեւ Համաձայնութիւն. եւ թղ. 10ա Նախագրութիւն (Համառօտ) Մատթէի: Աւետարան ըստ Մատթէի թղ. 14ա—99բ:

3. Գլխակարգութիւն Մարկոսի թղ. 101ա: Նախագրութիւն չիք, վասն զի տեղ չէ մնայած եւ Գլխակարգութեան շարունակութիւնը Մարկոսի պատկերին ձախ եզերքը գրուած է: Աւետարան ըստ Մարկոսի, 102ա—152բ:

4. Գլխակարգութիւն Ղուկասու, թղ. 152բ—153բ: Նախագրութիւն (Համառօտ) Ղուկասու թղ. 153բ—154ա: Աւետարան ըստ Ղուկասու 155ա—237ա:

5. Գլխակարգութիւն Թովհաննէս 237ա: Նախագրութիւն 237ա կիսատ թողուած առ ի չգոյն տեղւոյ: Ասկէ եւ Մարկոսի Գլխակարգութեան կ'երեւայ՝ որ պատկերներն նախ նկարուած են: Աւետարան ըստ Թովհաննէս 238ա—294ա:

ԹԻՇԱՏԱՆԿԻՐՈՒԹԻԽՆԸ 1. Թղ. 8ա. Մատթէի գլխակարգութեանց ապի՝ օտար ձեռքէ «Զկարգ համարաց կանաչ գրով ի գլխի առա գացես:» Եւ արգեամբ կանաչ թանաքով ամբողջ մատենին մէջ այս ձեռքէ նշանակուած են գլուխք:

2. Թղ. 9բ. Մատենին գրչէն մանրագիր. «Երջանկացդ պարու հայցեմ յիշել զեզկելի սգիս ի բարին քրիստոս զԹՅՏ. եպիսկոպոս, եւ զձեռքն իմ եւ Աստուած զմեզ յիշեցէ:»

3. Թղ. 100բ. Մատենին գրչէն մանրագիր. «Բազմամեզ եւ դատապարտ ոգւոյ գրողին սորա եւ ստացողին յահաննէս եպիսկոպոսի թողութիւն խնդրեցէք ի քրիստոսէ տեսողք սորա:»

2.

ԺԱՂԱՎԱՅՈՑՔ

Cod. Arm. II. — ԺԷ ԴԱՐ — 1601 Է ԵՄԵԼ:

ԹՈՒՂԹԸ 249, էջ 471: — ՄԵԾՈՒԹԻՒՆ 17.8×13.8սմ.: — ԳՐՈՒԹԻՒՆ ԹՂ. 4ա — 15բ, 34բ — 249բ միասին 15.3×12սմ. Իսկ ԹՂ. 16ա — 34ա երկ-սին 15 × 5.5սմ.: — ՏՈՂԸ 22: — ՆԻԻԹ, ԹՈՒԼԹ 1—58 և 91—249 կոշտ և անհարթ. Իսկ ԹՂ. 59—90 փայլուն ամուր: — ԿԱԶՄ կիսակաշի՝ Թղթապատ խաւաքարտ: — ՀԱՆԳԱՄԱՆ ԼԱԼ: — ԳԻՐ ՆՈՒՐԳԻՐ տեղ տեղ և անկանոն: — ԵՄՐԱՅԻՐԸ, ՍԿԱՐՆԱԳԻՐԸ տեղ տեղ կարմիր: — ԴԱՏԱՐԿ ԹՂ. 1—3բ, 55բ—58բ, 92ա, 109ա—110բ, 145բ—149բ: — ԺԱՄԱՆԱԿ, ԳՐԻԶ, ՏԵՂԻ անյայտ: — ՏԷՐ, ՎԵՐՋԻՆ անգամ S. J. Johannes 1739 ին: — ՅԻՇԱՏԱԿԳՐՈՒԹԻՒՆԸ չիք: — ՏԵՂԵՎՈՒ-ԹԻՒՆԸ ԹՂ. 4ա Bibl. Ell. S. J. Johanni in pibus (?) 1739. ԹՂ. 39ա — «ՏՈՒ ՄԱՐԺՈՅ և արեան. քաղաքացիք Թրով Թուֆանքով Թափուր ելանն»: «Չվնդի (venite) եան ասն և Ի ֆառա (Parocial, Pfarrei, ժողովրդա-պետական) եկեղեցին հաւաքին»:

Ս՝ ԿՈՒՆԱՆ Է ԺՈՂՈՎԱՅԻ ԵՄՐԱՅԻ ԿԱՆ՝

1. ԹՂ. 4ա—15բ: «Բայցայայտութիւն իսկ-ականի ճշմարտութեան սակա խառնման ջրոյ ընդ գինւոյ ի սրբազնութեան պատարագի առ եղբարս մեր վաճառական հայկազին ճշմարտաւորս և բա-րեպաշտ: Յաւանք ԲՈՒՆԱՆԷՆ ՎԱՅԱՆԷՆ վարդապետէ հա-մառատակի վերաբաղեցեալ և շարագրեցեալ առ ի գիւրակի ըմբռնում անդեաց: Կը սկսի՝ «Ե-նուն Հօր» ևւն. «Արք եղբայրք տոհմին հայկականի և որք ի ձեզ երկիւղածք տեառն լուարուք զբանս իմ:» Գրադն է կաթողիկոսայ. կը վերջացնէ «Իսկ մեք փառաւորեացւոքն սուրբ զրիգոր լուսաւորին ասաց»:

* 2. ԹՂ. 16ա—34ա: «Պատմութիւն Հայ-ոց: Արք զինի համարձման Տեառն մերոյ յիսուսի քրիստոսի յերկինս»:

Է պատմութիւն դարձին Արքարու, (Թուղթք Արքարու) Տրդատա, երթ ոտրա ընդ Ս. Գրիգորի ի Հառմ:

* 3. ԹՂ. 34բ—45ա: «Տումար Գրիգորեան սուրբ փոփէն Յաւթանական»:

* 4. ԹՂ. 45բ—55ա: «Վասն մկրտութեան: Յորժամ քրիստոսն առնէն...»

* 5. ԹՂ. 59ա—91բ: «Եւրպա երկնային շարժմանց. նուաւտ յոհնէ: Ամենայն դք որ է ծնունդ... Ըստ որում և և նուաւտ յոհնէն եղնկացի աշակերտ հոգեւոր հօրն և սուրբ վարդա-պետին վարդանա. սպասող սուրբ գրոց բանի թվին 21Գ (= 1284) պատահեաց գալ ի կողմանս առ-առաւմապա թագաւորութեանս աշխարհիս վրաց

ի հաշակոյր և ի մեծ մայրաքաղաքս ի տփիսիս, փայտակարան կոշեցեալ ի գիրս պատմողաց...»:

* Բ. ԹՂ. 60ա: «Եւրպա երկն. Թէ քանի են երկինք և որպէս իմաստութեամբ յանգոյից եղեն յաստուծոյ»:

* Է. ԹՂ. 61ա: «Եւրպա կակարդ, երկնից և շրջապայութեան նորայ, Թէ որպէս է»:

* Ը. ԹՂ. 62բ: «Վասն ծովու և ամենայն ջուրց»:

* Թ. ԹՂ. 66ա: «Եւրպա շորս եղանակաց տարոյն»:

* Զ. ԹՂ. 67բ: «Վասն Է դօտեաց»:

* Է. ԹՂ. 68ա: «Եւրպա օգոյն որ է հողմն որ ասի քամի»:

* Ը. ԹՂ. 69ա: «Եւրպա ձինի և անձրեւ»:

Եւ այլ օգերեւարանականք:

* Ը. ԹՂ. 71ա: «Վասն մարդոյ կազմու-թեան»:

* Է. ԹՂ. 80բ: «Եւրպա մարդոց կազմու-թեան ամենայն անդամաց»:

* 6. ԹՂ. 92բ—108բ: «Կանոն զամենայն նշնեցեալսն ուղարկել առ ի Բրիտոս»:

* 7. ԹՂ. 111ա—123ա: «Տարեցոյց և տա-նուտեղացոյց ամենայն պատահարաց»:

* 8. ԹՂ. 124ա—136ա: «Գիրք արարածոց աշխարհի ի սկզբանէ արար Աստուած» քաղուած օ-րէն օրինակուած:

* 9. ԹՂ. 136բ—137բ: «Եւ գիտութիւն լինիցի ծննդոց նախահարցն: Աղամա մինչեւ ցնոյ ժա»:

* 10. ԹՂ. 138ա—145ա: «Այս են ամենայն տնօրինականք տեառն... քրիստոսի ի սուրբ և աստուածաբանակ մայրաքաղաքս յեմ»:

11. Կողմն վրայ. «Աստի իմանամք զգայու-թիւն ըզմարութիւն և զանմարութիւն մարդ-կան...»:

Ա ի չգոյէ յիշատակարանի՝ կարելի չէ այս գրութեան վրայ մանրամասն տեղեկութիւն ու-նենալ: Բովանդակութենէն թերեւս կարելի է հետեւցնել թէ գրիչն ըլլայ Յովհաննէս ՀՈՒՎ որ ԺԷ դարու կիսէն ետեւ այս կարգի ուրիշ հրատարակութիւններ բրած է, և կամ տոտր նման մէկը: Գրութեան տեղը կ'երեւայ Եւրոպա և աւելի իտալիա, վասն զի գրութեան առաջին մասն Հայ Էւրոպական կոչուի, և վերջի-շեալ Տեղեկութեանց մէջ լատին եկեղեցին կակ-նարկուի:

3.

ԺՈՂՈՎԱԾՈՅՔ

Cod. Arm. III. — 21, Բ = 1283.

ԹՈՒՂԹԻՔ 287, էջ 562: — ՄԵԾՈՒԹԻՒՆ 16:4×11:5սմ.: — ԳՐՈՒԹԻՒՆ 13:5×9սմ. միասին: — ՏՈՂԸ 15: — ՆԻՒԹ ԹՈՒԹ ԽՈՐՀԱԳՆՈՒՆ ամուր եւ կոշտ: — ԿԱԶՄ փայտեայ, կաշեպատ, սպիտակ (լատին հին գրոց կազմով) վրան եւրոպական պատկերներ դրոշմուած՝ արծաճագրութեամբ: — ՀԱՆԳԱՄԱՆԸ մաքուր, տեղ տեղ ցեցակեր եւ ջնջեալ: — ԳԻՐ կոշտ անկանոն եւ տգեղ բոլորգիւղ: — ԼՈՒՍԱՆՅԱԶԱՐԴԻՔ քանի մը տեղ բոլորովին կոշտ՝ կարմրագոնով. Նոյնպէս սկզբան խՈՐԱՆԱԶԱՐԴԻՔ: — ԴԱՏԱՐԿ ԹՂ. 1ա—3բ, 285ա—287բ: — ԺԱՄԱՆԱԿ ԶԼԲ = 1283: — ԳՐԻԶ եւ ՏԵՐ Գրիգոր միասնակեաց: — ՏԵՂԻ «ի Սայլեան ընդ հովանեաւ սուրբ մաթէոսի առաքելոյ ի Տունս Հայոց»: — ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ բազմաթիւ. ԹՂ. 9, 43, 53, 66, 83, 95, 100, 104, 134, 148, 188, 191, 195, 254, 271 եւ 282ա—284ա: — ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆԸ. կողին կոնակը թմաւորով գրուած՝ Arm., Lectiones Ecclesiae. in gundum (?) Armen. կողին վրայ՝ Lectiones ecclesiasticae Armenor. ԹՂ. 4ա վարը՝ Jo. Alb. Widmestadij. ԹՂ. 148ա եզերքը քանի մը յունագիր աղաւաղ բառք: Վերջին կողին ներքին երեսը կայ տպագիր զինանշան մը՝ այս արծաճագրութեամբ՝ Ex Electorali Bibliotheca Sereniss. Vtriusq; Bavariae Ducum. Այս նշանն կազուած է ուրիշ նշանի մը վրայ, որ տակէն կ'երեւայ:

Մատենան է Ժողովոյ: Կը բովանդակէ՝

- * 1. ԹՂ. 4ա—9ա: «(Բա)նք եւ կատարումն սուրբ Հարցն: Եղբայր ոմն է Հարց ցարբայ անտոնիոս եւ ասէ...»
- * 2. ԹՂ. 9բ—11բ: «Ասաց արբայ անտոնիոս առաջի աշայ...»
- * 3. ԹՂ. 12ա—16ա: «Վասն ժուժկալութեան ոչ միայն ի կերակրոց այլ եւ յամենայնէ...»
- * 4. ԹՂ. 16ա—22բ: «Խրատք աւգոստինոս վասն զգուշութեան ի պոռնկութեանէ...»
- 5. ԹՂ. 23ա—28բ: «Աղաթք սուրբ գրիգորի: Աղաթք քրիստոս փրկիչ աշխարհի...»
- 6. ԹՂ. 27բ—37ա: «Տեառն եփրեմի ասացեալ յաղագս ապաշխարութեան եւ զղջման...»
- 7. ԹՂ. 37ա—43ա: «Աղաթք նորին ասացեալ: Եւ գիտեմ տէր զի...»
- 8. ԹՂ. 43ա—53ա: «Աղաթք Մխիթարայ սուրբ վարդապետի գոշ կոչեցեալ: Հաւատամ յամենասուրբ երրորդութիւնդ...»
- 9. ԹՂ. 53ա—66ա: «Երգ աւրհնութեան հոգւոյ արթնոց եւ մաղթանք մաքուր մտաց: Աւրհնեալ է ամենասուրբ երրորդութիւն...»
- 10. ԹՂ. 66ա—74բ: «Աղաթք եփրեմի ասացեալ: Աստուած անսկիզբն, Աստուած անճառ...»
- 11. ԹՂ. 74բ—83բ: «Նորին, Տես Տէր զառապանս իմ...»

- 12. ԹՂ. 83բ—104բ: «Խոստովանութիւն Հաւատացելոց ուղղափառաց: Քրիստոս սրգի առաւծոյ արարիչ եւ տէր...»
 - 13. ԹՂ. 105ա—114բ: «Սրբայն Անանիայի ասացեալ վասն համբերութեան: Արդ յորժամ մարգն շնորհս առնու յաստուծոյ...»
 - 14. ԹՂ. 115ա—124բ: «Նորին վասն խոնարհութեան:»
 - 15. ԹՂ. 124բ—133բ: «Նորին վասն խորհրդոց սրէշահ: Նախ եւ առաջին քան զամենայն...»
 - 16. ԹՂ. 133բ—148ա: «Աղաթք պաղատանաց Անաստաս քահանայի ասացեալ: Տէր իմ Յիսուս Քրիստոս սրգի Աստուծոյ...»
 - 17. ԹՂ. 148ա—180ա: «Վարք եւ ճգնութիւն սուրբ Հարցն: Եղբայր ոմն ճգնաւ ինչ յատարումն:»
 - 18. ԹՂ. 180ա—188բ: «Ճառ արբա Մովսիսի վասն յեղեղութեան: Եթէ դք առցէ յուշ:»
 - 19. ԹՂ. 189ա—191բ: «Ի թղթոյն Մովսիսի միայնակեցի որ առ Ամեն բան խրատու:»
 - 20. ԹՂ. 191ա—195ա: «Խօսք Եպիֆանի միայնակեցի: Առ ծերն:»
 - 21. ԹՂ. 195ա—197բ: «Բանք ամբարտաշեալ: Ի մեծ գարունն քրիստոսի:»
 - 22. ԹՂ. 197բ—202բ: «Խրատ վասն աղաւթից. Զինչ եւթն անգամ աւրհնեալն:»
 - 23. ԹՂ. 202բ—203ա: «Կիրիլի եպիֆանի: Երկնչիմ ի մահուանէ:»
 - 24. ԹՂ. 203ա—253բ: «Ողբ սուրբ Հարցն ասացեալ. վայ քեզ անձն իմ:»
 - 25. ԹՂ. 253բ—271բ: «Տեառն յահանու. ոսկերեւանի յաղագս հանգերձեալ գառաստանին: Պարտապան եմք:»
 - 26. ԹՂ. 271բ—282ա: «Եղապս պատմութեանն տեառն. Ոգոստոս թագաւորեաց:»
- ԵԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ բազմաթիւ եւ ամբողջ գործոյն մէջ, ինչպէս թուղթ 9, 43, 53, 66, 83, 95, 100, 104, 134, 148, 188, 191, 195, 254, 271, 282: Յաւաք կը բերենք փայն հետեւեալ երեքն. Գիտենք ասոնց նման կրկնութիւններ են:
- 1. ԹՂ. 148. «Տէր աստուած շնորհեալ այժմ եւ ի հանգերձ(եւ)ումն մեզաց թողութիւն ասացողին որոք եւ որ գամենն յիշեողիք եւ զգրիգորն փայնակեցն որ գրեաց յիւր ինչոց զայս գրգո:»
 - 2. ԹՂ. 254. «Տէր յիսուս սղորմա ստացողին գրիգորի միայնակեցի եւ ծնողացն նորա վարդի եւ մաւր կռաղղի եւ քուր իմ վանանի եւ կռանին եւ ամենայն ներեցելոց իմ:»

3. Գլխաւոր յիշատակարան գրչին: Թղ. 283ա-284ա. «Փառք եւանձնեա տէրութեն... Գրեցաւ աստուածայնացի սուրբ հարց մեր սուրբ կրօնաւորացն խոշորատեսակ եւ անյարմար գծիւ ձեռամբ ամենամեղ եւ անպիտան գրողի գրիգորի ի յաշխարհին Փռանկաց ի ուղլեռն ընդ հովանեաւ սուրբ մաթէոսի առաքելաց մաթէոսի ի տունն հայոց առ գրանն որոյ կղմի. յամբ յորում էր թուականո հայոց ՉԼԹ (= 1283): Արդ ազաւեմ չլինել մեղագիր խոշորութեան եւ անյարմարութեան գրիւ, զի արուեստաւոր ոչ էի. բայց կարի խիստ բանիւ գրեցի յընտիր եւ ի լուս տւրիակէ: Արդ գրեցաւ ու ի խնարհ հոգի որ եւ վասն սիրոյն քրիստոսի յանձն առեալ զաւարտութիւն եւ զպանդխտութիւն որ եւ ընդ այլ բաղում բարեգործութիւնն ասացաւ եւ զայն գեղեցիկ կտակ ի յիշատակ հոգւոյ իւրոյ եւ ամենայն ընտանեաց իւրոց կենդանեաց եւ մեռելոց, որ պահեցէ յամենայն փոքրութենէ յերեւելոց եւ յաներեւելոց բարեխառութեամբ եւ սուրբ առաքելոց եւ ամենայն որոց: Արդ եւ անարժան ծառայոյ քրիստոսի գրիգոր միակեցի ասացաւ զհոգեկեցոյց հարցն որոց եւ յիշատակ հոգւոյ իմոյ եւ ննջեցելոց իմոց եւ ետու գրել զսա ի հալալ արգեանց իմոց: Արդ յերկիր ան-

կեալ ազաւեմ զամենեան ոգեհեծ պապատանաւ որք կարգայք եւ աւագիք ի սմանէ կամ գաղափար առնուք յիշեալիք ի սուրբ եւ ի մաքրայփայլ յաղաւթս ձեր զբաղմանդ գրիգոր եւ զհայրն իմ վարդ եւ զմայրն իմ եւ զեղբարսն իմ եւ զքորոս զկենդանիս եւ զհանգուցեալս ի քրիստոս եւ զամենայն ընտանիս իմ եւ զսիրելիս, զի ի ձեռն արժանաւոր աղաւթից ձերոց ընկալցուք մասն եւ բաժին ընդ սուրբ ամենայն ի քրիստոսէ աստուծոյ մերոյ յահեղ առաւել յապագայի յորժամ բանք սպառին եւ գործք թագաւորեն: Յիշման արժանի արարէք եւ զանարժան գրողս սորայ զգրիգոր եւ որ զմեզ յիշեն սրտի մտաւք յիշեացէ քրիստոս զնոսա իւր առաւ սղորմութեամբ եւ երկնից արքայաւթիւն արժանի լինի եւ ինքն աւրհնեալ յաւիտեան ամէն: »

Սալերն է Սալերնոյ (Salerno) հարաւային Իտալիոյ: Այս յիշատակարանէն կը տեսնուի որ Հայք արդէն 1283ին այս տեղ վանք ունէին, այն է «Տուրք Հայոց» (կամ «Հայտուն» ինչպէս կը կոչուի Բիզանի Ս. Անտոնի վանքը Վիեննայի կայսրին. գրառան թ. 1 հայ ձեռագրին մէջ, տ. Մայր ցուց. հայ. ձեռագր. Ա. 1890, էջ 7): Մասթէոս Առաքելոյն նուիրեալ:

4.

ԹՈՒՂԹԶ ԳՐ. ՄԱԳԻՍՏՐՈՍԻ

Cod. Arm. IV. — ՌՄԻ = 1791:

ԹՈՒՂԹԶ 137, ԼԷջ 259: — ՄԵԾՈՒԹԻՒՆ 16:2x10:8սմ.: — ԳՐՈՒԹԻՒՆ 12x7:6սմ. միասին: Միայն Թղ. 127բ-132ա նրկսիւն 12x3:7սմ.: — ՏՈՂԶ 26: — ՆԻՒԹ ամուր եւ անյարմար: — ՎԱԶՄ կաշեկազմ մոյզ զունով: — ՀԱՆԳԱՄԱՆՈՒ մարուր, թուղթը թանաքը ծած: — ԳԻՐ ՆՈՒՐԳԻՐ ԿԱՆՈՆԱՆՈՐ: — ԼՈՒՍԱՆՑԻ ԿԱՐՄԱՐԱԳԾՈՎ: -- ՎԵՐԱՄԳԻՐԻԸ եւ ՍԿՋՄԱՆԳԻՐԻԸ ԿԱՐՄԻՐ: — ԴԱՍԱՐԿ Թղ. 1ա-3բ, 132բ-137բ: — ԺԱՄԱՆԱԿ ՌՄԻ = 1791: — ԳՐԻԶ եւ ՏԵՐ ՄԻՆՈՐՍ սարկաւազ: — ՏԵՐԻ Կ.ՊՈԼԻ: — ՅԻՇԱՍԱՎԱԳՐՈՒԹԻՒՆ Թղ. 127ա:

Մատենան է Թուղթ Գրիգորի Մաթիստոսի: Թղ. 3ա, ճակատ մատենին. «Գրիգորի Մաթիստոսի քաջ Պաւստիկոսի եւ ներհոն Սոփեստոսի բանաստար բւ պանդխտ հիւս թղթոց օրինակ զորս ի խրատ բանեղինաց եւ զայլս յողջոյն Տիր սիրելեաց, հիւսեցեալ ի յսճ հռետորական: Եղև օրինակեցեալ յամի տեառն 1790 Դեկ. 4. ձեռամբ շնչին մեղքոն գպրի, եւ եթ սարկաւազի: »

* 1. Թղ. 3բ-13բ: «Պատասխանի թղթ թղթ կաթուղիկոսին Ասորոց ի ժամանակին յորժամ էր գուքս ի վասպուրական եւ ի Տարոն: Ձկնի բառնալոյն զՄանիքեցիսն յաշխարհէն Յունաց: Եւ ի Թոնդրկաց մնացեալսն նոցա կործանեալ ազգն չոգան առ կաթուղիկոսն Ասորոց ի քաղաքն Ամիթ: Ձի թերեւս խաբէութեամբ հաւանեցուցեն զնա:

Զոր նորա գրեալ թուղթ ի Գրիգոր Մաթիստոսն ՅԱՐՀԱԿՈՆԻՆ: Եւ այս է պատասխանին: Զյաւէտ ծայրացելոյ... »

2. Թղ. 14ա-16բ: «Պատասխանի թղթոյն թուղթեցեաց մնացելոցն ի նորոց մանիքեցոց թոնդրակեցեացն: Որք եկեալ էին առ կաթուղիկոսն Ասորոց եւ կամէին խաբել զնա: Գողացեալք ի գայլէն Սմբատայ... »

3. Թղ. 16բ-17բ: «Բան իմաստասիրական զոր տապեալ է Մեծի փիլիսոփային Գրիգորի Մաթիստոսի Պաւստիկոսի յիւր անուն: Գամաղրական գեղանամ, շահացեալ քեզ... »

4. Թղ. 17բ-18բ: «Առ հոգեւոր տէրն Պետրոս Հայոց կաթուղիկոսն ի ժամանակին յորում ի կապանաց իւրոց վերստին յաջորդեաց յաթուռ իւր խնդրեալ ի Գրիգորէ զգիր սրբոյն Եփրեմի Հաւատոցն զոր ընթեռնոյր մինչ ի բանտին էր: Թէպէտ եւ ըստ գեղեցիկ խնդրոյ քում... »

5. Թղ. 18բ-20ա: «Առ որդին Աշոտի պատասխանի մինչ զհօրէն իւր գրէր բանս կեղերջական: Եւ բնաւորեալ եմ ի խրատատուէ... »

6. Թղ. 20ա-38բ: «Առ Աբրահամ ամիրայն վասն հաւատոց Գրիգորոյ որդւոյ Վասակայ տապեալ: Զըղաւէտ գտենչումն... »

7. Թղ. 38բ-39բ: «Պատասխանի թղթոյ ումնն կրօնաւորի. զոր գրեալ է յաղագս վախճա- 2»

նեղյ ու մեմն յազգականաց իւրոց: Որ բազում եւրախտանօք վերաստացեալ էր զնա, եւ զկնի այնորիկ ապերախտութիւն եւ փորձութիւն ի նմանե եղեալ անտես արարեալ: Զկնի մահաւանն այսպիսի զրեաց պատասխանի: Զտառ. քաղաքանական...»

8. Թղ. 39բ—40բ: «Առ աշակերտս իւր Բարսեղ եւ Եղիսէ յազգաւ խնդրոյ զրոցն Արիստոտելի: Թէպէտ եւ զնախուստ զնուիրականն...»

* 9. Թղ. 40բ—41բ: «Յաղաքս նաանց բան կատարանս առ Եփրեմ եպիսկոպոս Բջնոյ: Ընկալայ զնառնս...»

10. Թղ. 41բ—44բ: «Առ կաղ վարդապետն զոր ի տօն Աստուածայայտնութեանն կոչեալ զնա: Որք կապակցութիւն առ միմեանս գաւառեալ...»

* 11. Թղ. 44բ—46ա: «Առ նոյն Մամիկոնեան սակա ծառոյն զոր խնդրէր ի պէտս սեղանոյ: Կամիմք իմանալ զծայրագոյնդ ծառէ...»

12. Թղ. 46ա—47ա: «Առ նոյն Մամիկոնեան: Խոստացար երբեմն մեզ նպաստ առաքել...»

13. Թղ. 47ա—49ա: «Առ նոյն Մամիկոնեան զոր կոչեալ ի տօնին առականաց եկեղեցւոյն: Զբաղձումն անձկութեան տենչանաց քոց...»

14. Թղ. 49ա—54ա: «Պատասխանի թղթոյն տեսուն Յովհաննիսի սիւննեաց արքեպիսկոպոսի յաղաքս Վահրամայ Տօրեղօր իւրոյ կատարման մարտիրոսութեամբ: Զաստուածապետականին յիսուսի...»

15. Թղ. 54ա—56ա: «Պատասխանի Կաթողիկոսին յաղաքս Գաղկայ որ ասէր թէ խորհին կորուսանել զքեզ: Եւ արդ ծառայից փոքր ի շատէ...»

16. Թղ. 56ա—60բ: «Պատասխանի տեսուն Պետրոսի Հայոց կաթողիկոսի սակա տրանջոյ զորդւոյն Աշոտի մինչ կինն վախճանեցաւ: Եկն էհաս աւետաւորս տառ...»

17. Թղ. 60բ—63բ: «Պատասխանի սրբազան եղբարցն սուրբ ուխտին Սանահին որ գրեալ էին թուղթ օրհնութեան ի Միջագետս եւ մեղադրականս սակա ոչ գրեւոյ թուղթ առ նոսա: Զսրբազանից եւ զի մարմնի անմարմնոցն...»

18. Թղ. 63բ—64բ: «Պատասխանի առաջնորդի սուրբ ուխտին Մարմաշինոյ Լիաթենեոսի: Զաստուածապատիւ Տօրդ...»

19. Թղ. 64բ—68ա: «Պատասխանի Սարգսի վարդապետին եւ ողբս ի վերայ արամեան նահանգի: Զայսպիսի աղէտ տարակուսանաց...»

20. Թղ. 68ա—71բ: «Պատասխանի Տեսուն Պետրոսի Հայոց կաթողիկոսի ի ժամանակի քանզի խնդրեաց յաշակերտաց իւրոց զմանս զԲասիլն եւ զԵղիսէ: Զվսեմականն մականունութիւն...»

21. Թղ. 71բ—74բ: «Պատասխանի թղթոյն Աբրահամի ամիրայի, զոր խնդրեաց մի վասն իմաստասիրութեան եւ մի վասն հաւատոյ: Հարկաւորեցայ ի բարձրագոյն...»

22. Թղ. 74բ—77բ: «Առ վարդապետն Սար-

գիս ի ժամանակի հալածանաց զրեաց ի մայրաքաղաքն Անի: Գիտեմք զի սէր հոգւոյն ստիպէ...»

23. Թղ. 77բ: «Պատասխանի Սարգիս վարդապետին: Ընկալայ զգիր քոյ...»

24. Թղ. 77բ—78բ: «Առ Անանիայ վարձեալ սակա ձմերայնոյ սաստկութեանն: Զնախուստ բաղախոհութեան մերում...»

25. Թղ. 78բ—79ա: «ՅԱնանիայ գովով յուղոջ երկուցեալ ի հոսանուտ հողմոյ յաւարտ ձմերայնոյ: Կամիմ յայսմ տախտակի...»

26. Թղ. 79ա—79բ: «Առ Անանիայ Հայրն Տիրուայ: Որդի Պարմինիդայ...»

27. Թղ. 79բ—80ա: «Առ երաժիշտն Դանիէլ: Զմտաւ ածի պոսփիւռ ի փռնոս...»

28. Թղ. 80ա—81ա: «Առ Դանիէլ յաղաքս քնոյ: Մի ոք զմեզ աղարակէ...»

29. Թղ. 81ա: «Առ ոմն իշխան որ խոստացեալ էր կաթոսոյ եւ հեղգայր առաքել զնա: Կաթոսոյ յեռանդեան տեսանէր...»

30. Թղ. 81բ—82բ: «Յաղաքս նկարագրութեան սրբոյ եկեղեցւոյն սրահի գաւթի զրեաց զայսոսիկ եւ սակա Մանիքեցւոց: Բազմաց մուրեալ ի մնոսի...»

31. Թղ. 82բ—83բ: «Առ ոմն որ խորհուլթեամբ ջանայր եւ կեղծաւորէր: Բաւարդան ոմն...»

32. Թղ. 83բ—84բ: «Առ կարծեցեալ ոմն գիտնական զոր եւ յոյժ ազէտ գտեալ եւ զգիրս արտաքին եւ զաստուածաշունչն արտուղի մեկնէր: Ի Տրաքոնացին Բիւռոս...»

* 33. Թղ. 85ա: «Նորին առ Վէստան Վահրամ սրգին իւր: Վարժողական ներարամագրութիւն...»

34. Թղ. 85ա—86ա: «Նորին առ հեղգոս ոմնս յաշակերտացն որք ուսանին զիմաստասիրութիւնս: Մրգուղ փանաթ ծրգեալ ծեքեալ...»

35. Թղ. 86ա—86բ: «Առ Գաղիկ որդի Աբասայ յաղաքս գիտնական կրօնաւորին Գրիգորի Հնծաղւոյ: Եւ բնաւորեալ եմ...»

36. Թղ. 86բ—87ա: «Առ Կիւրակոս յոյն գպիր: Յաղթող վայելական...»

37. Թղ. 87ա—87բ: «Առ ոմն որ իմաստասիրէր ոչ ուղղապէս: Ոմն անուն Պենտակլէս...»

38. Թղ. 87բ—88բ: «Առ ոմն սարկաւադ տեսուն Պետրոսի ի ժամանակի խաղմի խուժանին ի վերայ յարուցեալ: Զգիր քո շնորհազարդ...»

* 39. Թղ. 88բ—89բ: «Յաղաքս կրօնաւորի ումեմն զոր Շապուհ անուանեն: Ահաւագիկ եկն էհաս...»

40. Թղ. 89բ—91բ: «Առ Պառուեւս պատարիկն եւ աշխարհագիր սակա բարեխօսութեան վաճառականի ումեմն ի Մեղիտինոյ Ետտիօլ անուն: Զծայրագոյն յոգնեալ...»

41. Թղ. 91բ—93բ: «Առ հայր Անանիայ: Թէպէտ եւ աստուածային...»

42. Թղ. 94ա—94բ: «Առ հայր Սոսթենէոս յաղաքս ոսկի մատանոյն: Աւագիկ առաքեմ...»

43. Թղ. 94բ: "Առ խորանան մայրաքաղաքացի եւ վարդապետը: Նաւ խառնեալ փութայ...:"

* 44. Թղ. 94բ—95բ: "Առ վարդապետն Սարգիս: Չմակարդակ բոլոր...:"

44. Թղ. 95բ—96ա: "Առ եպիսկոպոսն Կարոյ: Կառաւորանի վասն երթալոյ նորա ի սուրբ քաղաքն Աստուծոյ: Չաւէտ բղձական...:"

45. Թղ. 96ա—96բ: "Յաւուրսն ձմեռայնոյ եղեալ ահապին որոտումն, յամենանն ահեկի որ էր քաններորդ երրորդ: Եւ զայսոսիկ գրեաց ի Գրիգոր եպիսկոպոսն Մովսէս եւ Մանազկերտոյ սակս ելլոյ եւս անձրեւ սաստիկ: Կամիմք իմանալ զձեռնին...:"

* 46. Թղ. 96բ—97բ: "Ի Գրիգոր եպիսկոպոսն Մովսէս վասն շինութեան գղեկին եւ կանգնելոյ մահաբան: Յաճախ զգորութիւնն Աքիւլայ...:"

47. Թղ. 97բ—98ա: "Առ նոյն եպիսկոպոսն Մովսէս վասն ահապին ցրտոյ եւ սառնամանեաց: Յաւելին Ալմայեան...:"

48. Թղ. 98ա—99բ: "Պատասխանի թղթոյն Գաղկոյ որդւոյն Աշոտայ եկեալ վասն ոչինչ իրաց վայրապար զինի կրօնաւորաց սակս պարտուց ինչ նոցա ի դաւառէն Յարժնայ: Չարամախոհականն նախուստ իմոյ...:"

* 49. Թղ. 99բ—103բ: "Առ աղքեպիսկոպոսն վասն ձկանց սուղ ինչ իմաստասիրեալ: Երիս պատճառս...:"

50. Թղ. 103բ—104բ: "Առ աշակերտ իւր Եղիսէէ եպիսկոպոս Սեբաստիոյ: Լսեմ գլէն մանուկ գու...:"

51. Թղ. 104բ—108ա: "Առ Կիրակոս Յոյն դպիր: Լուայ ի քէն...:"

52. Թղ. 108ա—109բ: "Առ վարդապետն Սարգիս առաջնորդ ուխտին Սեւանայ, քանզի գրեալ էր Գաղիկ առ վարդապետս այս եթէ եկեացես առ իս եւ ի միասին գրոյ պարապեցուք: Եկն էհաս առ մեզ...:"

* 53. Թղ. 109բ—110ա: "Առ հայրն Սամուէլ առաջնորդ վանիցն Խնատի: Ի սերկեան աւուրս...:"

* 54. Թղ. 110ա—111ա: "Առ կրօնաւորսն Խնատին յորժամ վախճանեցաւ ծերն Սամուէլ: Ծանեայ զձայրագոյն...:"

55. Թղ. 111ա: "Առ հայրն սրբոյ Կարապետին: Ծանիր ծանօթագոյն...:"

56. Թղ. 111բ—112ա: "Առ նոյն հայր սրբոյ Կարապետին: Յերեկեանն արամբարանութեան...:"

57. Թղ. 112ա—113ա: "Առ վարդապետ Գեորգ սակս ինգրոյ մեկնութեան մարգարէին Երեմիայի: Միշտ առփումն...:"

58. Թղ. 113ա—113բ: "Առ ոմն կրօնաւոր Գրիգոր ի գեղէն Այլաբերից: Չներածական քո...:"

59. Թղ. 113բ—114բ: "Առ եպիսկոպոսն Մովսէս եւ Մանազկերտի պատասխանի թղթոյն մը: Խիթարութեան: Քանզի բնաւորեալ է...:"

60. Թղ. 114բ—116ա: "Առ հայրն սուրբ Կարապետին Սարգիս եւ առ այլ եղբարսն: Չգիր բարեբընիկ...:"

61. Թղ. 116ա—116բ: "Պատասխանի Տեառն Պետրոսի կաթողիկոսին Հայոց միաթառական թղթին: Չլուսափայլութեան քո...:"

62. Թղ. 116բ—117ա: "Առ աղքեպիսկոպոսն Նէ: Մինչ կայի...:"

63. Թղ. 117բ: "Առ աղքեպիսկոպոսն Նէ: Ասի բան սակս...:"

64. Թղ. 118ա—118բ: "Առ աղքեպիսկոպոսն Մովսէս եւ Մանազկերտոյ: Թէպէտ եւ բողբէ...:"

65. Թղ. 118բ: "Առ աղքեպիսկոպոսն Նէ: Պաղէտին Աղեկարացի...:"

66. Թղ. 118բ—119ա: "Առ տէր Գրիգոր եւ առ աղքեպիսկոպոսն Ստեփաննոս: Յորժամ զմտաւ ածեմ...:"

67. Թղ. 119ա: "Առ աղքեպիսկոպոսն: Ի ձի երաշխ արիւնագոյն...:"

68. Թղ. 119բ: "Առ հայրն Վարադայ: Աստուածայինն Մովսէս...:"

69. Թղ. 119բ—120ա: "Նորին առ ոմն: Լուաք թէ եկ պապն...:"

70. Թղ. 120ա—121բ: "Առ աղքեպիսկոպոսն եւ առ տէր Գրիգորն: Չանհամեմատ հարթութեան...:"

71. Թղ. 121բ: "Առ տէր Գրիգոր: Աւագիկ առաքեցի...:"

72. Թղ. 121բ—122ա: "Առ հայրն Կարապետին: Չտարակուսական մակագրութիւն...:"

73. Թղ. 122ա—122բ: "Առ Սարգիս կառաւարակ Տեղեալի: Լուաք եթէ...:"

74. Թղ. 122բ—124ա: "Առ Հնծացին Գրիգոր Տեղեալի, սակս որոյ ել ի վանաց եւ չողաւ ի լեռան Վարադայ: Աստուած բնակեցուցանէ...:"

75. Թղ. 124ա—124բ: "Առ Հնծացին Գրիգոր Տեղեալին: Ի խաժաղուժ խաժանէ...:"

76. Թղ. 124բ—125ա: "Առ Գրիգոր Հնծացին Տեղեալին: Չյաւէտն ի մեզ...:"

77. Թղ. 125բ—126ա: "Առ ոմն կրօնաւոր: Չքրիստոսազգեաց եւ զխաչակրօն...:"

78. Թղ. 126ա—127ա: "Առ Հնծացին Գրիգոր: Չհազարդ սակս բաղմաթերթութեան...:"

79. Թղ. 127բ—130ա: "Գրիգորի փիլիսոփայի ներբողեան ի սուրբ խաչն աստուածընկալ: Օրհնեալ ես փայտ...:"

80. Թղ. 130ա—132ա: "Նորին յաղագս խաչանշան դաւաղանին զոր ընծայեաց Տեառն Պետրոսի Հայոց կաթողիկոսի, ասացեալ զեօրհուրդ խաչին: Ընծայեմ քեզ տարեկան...:"

ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ: Գրեալ յէտ-
լորն: Թղ. 127 ա. «Երբեք բանի գիտականին մեծի
Գրեգորի Մագիստրոսի կարգաբան հետաքրի եղև յի-
շնկացի հանգուցեալ Պաղատարի որդւոյ (ի Պալաթու

սուրբ հրեշտակապետ եկեղեցւոյ) յանարժան սարկաւադ
Մէլքսէն ի վայելեալ յետնելոյս: յԱՊ Տեառն 1791.
եւ մերոյս ՌՄԽ, մայիսի 1 թ.

5.

ԺՈՂՈՎԱԾՈՅՔ

Cod. Arm. V. — 22Ը = 1539.

ԹՈՒԿԹԹ 58, 12Բ 19: — Մեծօրիօրին 13.8×9.9
սմ.: — Գրոնիօրին միասին 11.5×7.5սմ.: — ՏՈՂԸ 16:
— Նիիթ թուղթ ամուր եւանսարթ: — ԿԱԶՄ խաւարարտ
կաշեկազմ, սպիտակ (ինն եւրոպական գրոց կազմ).
վրան՝ Արդարութեան պատկեր դրոշմուած արծաւա-
գրութեամբ. ընդդիմակողմը՝ Պաւստոսի զինանշանը,
որուն վերին կողմը կայ՝ A H I B, վարի կողմը՝ S D
N Q C N. — ՀԱՆԳԱՄԱՐԻ ԼԱՆ: — ԳԻՐ քոլորգիր մեծ:
— ԽՈՐԱԳԻՐԸ եւ ՍԿԶՐՆԱԳԻՐԸ կարմրաւ: — ԴԱՏԱՐԿ
1ա — 7բ, 19ա — 55ա, 57ա — 58բ: — ԺԱՄԱՆԱԿ
22Ը = 1539: — ԳՐԻԶ եւ ՏԼԻ Մարտիրոս եպիսկոպոս:
— ՏԵՂԻ Հոտմ: — ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ Թղ. 18բ,
19ա, 56ա, 57ա: — ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՔ կողմն ներքին
կողմը զինանշան, տարբեր՝ Թիւ 3 ձևագրին զինանշա-
նէն. տակը՝ Ex electorali Bibliotheca sereniss. Vtrivsq;
Bavariae Ducevm. Թղ. 8ա Rmus. Martyrus Murad
Archiepiscopus Armeniae, h. e. Locorum Carahamith
(լուսանցքը գրուած cara civitas) et Mardin scribebat,
Jo. Alberto Widmestadio cogito Lucretio Romae
XXVI Oct. MDXXXIX. (Գեր. Մարտիրոս Մուրատեան
Արքեպիսկոպոս Հայոց, այն է՝ Գարա Համիթ եւ Մեր-
տին քաղաքաց զէր վամն Յով: Ալեքըդոսի Վիտմէ-
սդատեայ անուննայ Լուկրետիոս, ի Հոտմ ի 26 Հոկտ.
1539:) Թղ. 8բ սեւ յատակի վրայ սպիտակատառ կնիք.
ընթերցուածն է՝ «Տէր Մարտիրոս եպիսկոպոս ծառայ
Քրիստոսի:», Յետոյ՝ «Ա. ա. Բ. գ.», եւայլն մինչեւ ֆ.
այնուհետեւ՝ «Aib, pien, kiem, tha, ietsch, za, e, iet» եւ
այլն:

* Մատենան է Ժողովոյ. կը բովանդակէ.

1. Թղ. 9ա—10բ. «Աւետարան ըստ Մատ-
թէոսի: Գիրք Եւանգելիան Յիսուսի Քրիստոսի ...
աղղք շրեքատասանք:»
2. Թղ. 10բ—11բ: «Աւետարան ըստ Մար-
կոսի: Սկիզբն աւետարանի Յիսուսի Քրիստոսի ...
եւ հրեշտակք պաշտէին զնայ:»
3. Թղ. 11բ—14ա: «Աւետարան ըստ Ղու-

կասու: Քանզի բազումք ... զնախատինս իմ ի
մարգկանէ:»

4. Թղ. 14ա—15բ: «Աւետարան ըստ Յով-
հաննու: Ի սկզբանէ էր Բանն ... ի ձեռն Յիսուսի
Քրիստոսի եղեն:»

5. Թղ. 15բ—16ա: «Հայր մեր որ յեր-
կինս ...»

6. Թղ. 16ա—16բ: «Այս է Սուրբ Աստուած:
Սուրբ Աստուած, սուրբ ... Այս է փառաւորեալ:
Փառաւորեալ եւ աւրհնեալ միշտ սուրբ կոյս ...»

7. Թղ. 16բ—18բ: «Այս է զգաւանութիւն
Հաւատոյս որ է Հաւատամք, զոր աթանանս առաց
եւ գրեաց զնա ի հոգոյն սրբոյ, ի նիկիա սուրբ ժո-
ղովոյն: Հաւատամք ի մի Աստուած ... Իսկ որ
ասեն ... Այս է զոր առաց լուսաւորիչն. փառա-
ւորեացուք ...»

8. Թղ. 18բ. — ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ:
«Գրեցաւ գիրս ի թվականութեան հասց ի 22Ը (= 1539)
ձեռամբ անարժան կոչել մարտիրոս եպիսկոպոս ի
հակոմքեր ամեայն:»

9. Թղ. 19ա. Բ. Վերջելեալ կնիք Մարտիրոս
Եպիսկոպոսի:

10. Թղ. 55բ—56ա Գ. aib pien kiem
ա բ գ
Ա Բ Գ եւ այլն

մարտիրոս գրուած. ի վերջոյ՝ Widmanstadի գիրն՝ Supra-
scripta ex Alphabetis Guilmi. Postella descripta sunt.
(վերագրեալք յայբուրենից Գուլիելմու Փոստէլի ընդ-
րեանկեալ են:)

11. Թղ. 56բ—57ա. Գ. Տէր Մարտիրոսի գրով՝
aib pien kiem
ա բ գ եւ այլն.

ի վերջոյ լատին գրով Aib, Pien, եւն ամբողջ կը կրկնուի.
որմէ ետեւ՝ «Մարտիրոս եպիսկոպոս. հայ աղղք:»

6.

ԺԱՄԱԳՐԻՔ ԵՒ ՊԱՏԱՐԱԳԱՄԱՏՈՅՔ

Cod. Arm. VI — ԳԶԶ—ԳԶԱ = 1427—1432.

ԹՈՒԿԹԹ 314 էԶԲ 603. ի վերջն 2 թուղթ մա-
գաղաթ: — Մեծօրիօրին 13.4×9սմ.: — Գրոնիօրին
միասին 10×6սմ.: — ՏՈՂԸ 19: — Նիիթ թուղթ ողորկ
եւ ամուր. ի վերջոյ 2 թուղթ մագաղաթ: — ԿԱԶՄ

կաշեկազմ փայտեայ, չին եւ յարուստ կիտուածովք.
ներքին երեսներն չին լաթեղէն: — ՀԱՆԳԱՄԱՐԻ ԼԱՆ:
— ԳԻՐ քոլորգիր մանր եւ կամոնաւոր: — ԽՈՐԱԳԻՐԸ,
ՎԵՐՆԱԳԻՐԸ եւ ՍԿԶՐՆԱԳԻՐԸ երկնագոյն կնիքաւա-

գիր, թղթագիր, ձկնագիր, հանգուցագիր)։ — ԼՈՒՍՄՆՑԱԶԱՐԴԻ 71 հատ պարզ եւ անշուք։ — ԽՈՐՈՒՆԱԶԱՐԴԻ ԹՂ. 5ա, 14ա, 31ա, 35ա, 39ա, 43ա, 49ա, 64ա, 87ա, 97ա, 101բ, 123ա, 158ա, 183ա, 215ա, 256ա, 269ա։ — ՊԵՏԿԵՐԻ ԹՂ. 63բ օտար ծաղկողէ. տղեղ ընդօրինակութիւն մատենիս ԹՂ. 157բ պատկերին. մէջը գրուած է օտար գրչէն «Սուրբ Աթանաս», ԹՂ. 67ա օտար ծաղկողէ, տղեղ ընդօրինակութիւն մատենիս ԹՂ. 122բ պատկերին. կը ներկայացնէ զՔրիստոս սրբազործող եւ երկոտասան Առաքեալները. վրան գրուած քուն գրչէն կարմրաւ «Առէք կերպը», ԹՂ. 69ա օտար ծաղկողէ, տղեղ. Հայ աքաղայ (սեւ կնգող) որ կը սրբազործէ. քովը մէկ սպասաւոր բուրվառաւ. ալ անկիւնէն Հոգին աղանակերպ կը շնչէ սկիհի մէջ։ ԹՂ. 122բ գնդեցիկ նկար. Քրիստոս սրբազործէ եւ 12 Առաքեալք. տակը գրուած է՝ «Երեսնատուն է, յորումս փրկիչն մեր զաստուածային խորհուրդն աւրինաց եւ հոս առաքելոցն», ԹՂ. 157բ Յունազգեստ եպիսկոպոս քուն ծաղկողէ. մէջը գրուած քուն գրչէ «Սուրբն Աթանաս», տակը նոյն գրչէ՝ «Ջրազմամեղ նկարողս զՅովսէփն աղաչեմ յիշել ի սուրբ պատարագս», ԹՂ. 182բ Յունազգեստ եպիսկոպոս. մէջը գրուած քուն գրչէ «Սուրբն Յովն Բարկիւն մեր պատարագէ, սկիհ ծածկողի ծածկաւ», ԹՂ. 214բ Յունազգեստ եպիսկոպոս. վերը նոյն գրչէ՝ «Բասիլիոս», ԹՂ. 268բ Յունազգեստ եպիսկոպոս. մէջը գրուած նոյն գրչէ՝ «Լուսաւորիչն մեր», որ Հաղորդութիւն կու տայ հայ աբղայի մը, որուն վրայ գրուած է «Ներսէս ստացող», — ԴԱՏԱՐԿ ԵՆ ԹՂ. 2ա—3բ, 30բ, 34բ, 38բ, 42բ, 48, 86, 96բ, 120բ—122ա, 157ա, 268ա, 291բ, 301բ, 307բ, 313բ—314բ։ — ԺԱՄԱՆԱԿ ԳՐՈՒԹԵԱՆ Ժամագրոց՝ ՊԶԱ — 1432, Պատարագամատուցաց՝ ՊԶԶ — 1427։ — ՏԵՆԻ ԳՐՈՒԹԵԱՆ Ժամագրոց՝ Ուխտ Մնծոխայ, իսկ Պատարագամատուցաց՝ Վանք Ուրծայ։ — ԳՐԻԶ ՄԻՐՈՒՆԵ, Յովսէփն եւ Ջաքարիա վարդապետք։ — ԺԱՄԱՆԱԿ, Յովսէփն եւ Արքայաւ վարդապետք, Մկրտիչ արքեպիսկոպոս եւ Սարգիս Զագապանցի։ — ՏԵՆԻ ՆԵՐՍԵՍ Կրօնաւոր, յետոյ Վարդան, Սարգիս։ — ԵԻՇԱՏԱՆԻՆԻ ԳՐՈՒԹԵԱՆ ԹՂ. 4բ, 34ա, 47բ, 77բ, 118ա, 120ա, 182ա, 213ա, 286ա, 300ա։ — ՏԵՆԻ ԳՐՈՒԹԵԱՆ ԵՆ. քացի Յիշատակագրութեանց եւ ի պատկերաց տեղեկութիւններէն, կան նաեւ հետեւեալք։ Կողին ներսը զինանշան, նոյն Թ. 5 ծեղագրոյն։ ԹՂ. 1ա «Ես տէր յովսէփնս ապառանից(ից) վանից որ եկի քաղաք քաւարեայ սուրբ յակոբայ գէրէզը քաւարեայ քաղաք. աստուած աւրինէ պարուն զուկս ալքերս(ս)ու. — էրազիմուս. անդ՝ lib. Armen., ԹՂ. 1բ «A» Dni 1427 geschrieben, Armenisches Liturgicon, 1427», ԹՂ. 4բ «Joannis Alberti Widmestadij Pmpt. Romae IX aprily MDXXXVIII., (= 1538)»։

Ս՝ ատենան է

*Ա. Ժամագրոց։ ԹՂ. 4ա «Կարգաւորութիւն հասարակաց ուղեւորից եկեղեցեաց Հայաստանեայց, Որ կատարի ի մէջ գիշերի ի գէմն հաւր աստուծոյ, Արարեալ լուսաւորչին գրիգորի եւ սահակայ Հայրապետի եւ Մեծորդայ վարդապետի եւ Գիւտայ եւ Յովհաննէս Մանգակունցի Հայրապետացն մեր, եւ այլոց վարդապետացն ի փառս աստուծոյ»։

1. ԹՂ. 5ա—13բ Գիշերային ժամ։ Ե. Տէր եթէ զըթունս իմ բանաս . . . :

Բ. Յովհ. Մանգակայ. ի գաւառէ Աշտուկեաց

ի գեղջէ ծախսատայ Բարող գիշերային պաշտամանց. Ջարթուցեալքս ամենեքեան . . . :

Գ. Ջրէն դահանալք Տէր Աստուած . . . :

Դ. Արարեալ Սրբոյն Սահակայ եւ Մեծորդ. Վասն ի վերուստ խաղաղութեան եւ փրկութեան . . . : Տէր աստուծոյն . . . : Ջրէն որ յամենայնի գիշած։

Ե. Բարող Երկինք եւ Տէր ապաւ։ Վասն ի գիշերի . . . : Ի գիշերի եւ ի աստուծոյն . . . : Հովիւ քաջ . . . :

Ղ. Բրդ. Մի նախանձ. եւ խոստով։ Վասն ուղղելոյ . . . : Տէր երկնի եւ երկրի . . . : Բաւաւմեհաւար . . . :

Զ. Բրդ. Ողորմային եւ Ներգութեան. Վասն գտանելոյ . . . : Գոհանալք զքէն . . . : Կենդանարար զաւրութիւն . . . :

Է. Ջինի յայսմաւուրացն «Հայր մեր որ յերկինս» ասա։

2. ԹՂ. 13բ—29բ։ «Կարգաւորութիւն հասարակաց ուղեւորից Աստուծոյն ծախսն։ Որ կատարի ի գէմն Որդւոյն աստուծոյ, յորմէ ըմբռնեալ եղեն ի Հրէիցն»։

«Լքաք առաւուտու ողորմութեամբ . . . : Աստ ասի կրկին կանոնի ի սաղմոսացն Գաւթի. Իւ ապա զկնի Աւրհնեալ եւ տէր աստուած հարցն մ. : Մեծացուցեանն իմ գտեր։ Ողորմեալին աստուած։ Աւրհնեցէք զտէր։ Աւրհնեցէք զաստուած։ Փառք էի ես յեղբ. Աւրհնեցէք մանկունք զՏէր եւ փառք հաւր։ Աւրհնեցէք զարարիչն արարածոց։

Բ. Բրդ. զկնի հարցինն։ Եկեալքս ամենեքեան . . . :

Գ. Աղաթք ապաշխարութեան պահոց։ Ցաւ զեա Տէր զցաւ . . . :

Դ. Աղաթք մարտիրոսաց։ Ցաւ զեա Տէր զցաւ . . . :

Ե. Տէրունական տաւնից։ Հղաւր յաղթաւ . . . :

Ղ. Բարող Կիւրակէի Ջինի Մեծաց։ Վասն սուրբ տեղւոյն . . . :

Զ. Բրդ. Մեծացուցին։ Սուրբ զաստուածածինն . . . :

Է. Բրդ. զկնի իւղարերից Աւտր. : Զուարճացեալքս . . . :

Ը. Բրդ. զկնի Ողորմային. Երկրպագեմք . . . :

Թ. Աղաթք Յարութեան։ Ողորմած . . . :

Ժ. Աղաթք պահոց։ Ողորմութեամբ եւ գիշութեամբ . . . :

ԺԲ. Աղաթք մարտիրոսաց։ Բարեխաւսութեամբ . . . :

ԺԳ. Ջինի Տէր յերկնցին Աւրհնութիւն փառաց առաւուտու ի գէմն Երրորդութեան ի կոստանդնուպոլսի Սուրբ ժողովն ասացեալ։ Փառք ի բարձունս . . . : Փառք պատիւ . . . :

ԺԴ. Բարող Կիրակամոր եւ յինանցն։ Ասասցուք ամենեքեան միաբանութեամբ . . . : Վասն հայրապետին մերոյ տեառն կոստանդնուպոլսի կենաց . . . :

ԺԵ. Բարող սրբոյ Առաքելոց եւ մարգարէից եւ

որոց Հռիփսիմեանցն արարեալ Լուսաւորչին Գրի-
գորի: Աստուած մեծ հաւար . . .

ժ. Բրդ. հայրապետաց եւ վարդապետաց:
Առաջնորդք եղեն . . .

ժ. Բրդ. ծննդեան եւ փոխման: Մայրսուրբ . . .

ժ. Բրդ. Ապաշխար. եւ պահոց: Փառաւո-
րեացուք . . .

ժ. Գոհանամբ զքէն . . .

Ժ. «Եւ ասի Սուրբ աստուած ըստ պատշա-
ճի աւուրն. Աւետեաց, ծննդեան, թլփատութեան
Սուրբ աստուած . . . որ ծնար եւ յայտնեցար վասն
մեր ողորմեա մեզ:» Այսպէս կը գրուի «Որ եկիր
եւ գալոց ես, Որ մտնեցար վասն մեր, Որ խաչե-
ցար վասն մեր,» եւն. եւ յետոյ «Իսկ այլեւայլ
ասելն անընդունելի է:»

Ժ. Թումայի Առաքելոյն: Փառաւորեալ եւ
աւրհնեալ միշտ սուրբ կոյս աստուածածին Մարիամ
մայր քրիստոսի մասո զաղաչանս մեր որդւոյ քո եւ
աստուծոյ մերոյ:

Ժ. Բրդ. զկնի Սուրբ աստուածին: Եւ եւս . . .

Ժ. Բրդ. զկնի Մանկանց: Վասն խաղաղու-
թեան . . .

Ժ. Սուրբ եւ տէր . . .

Ժ. Սաղմ. է եւ փոխ: Բանից իմոց: Լոպք
առաւաւտ: Ի խորոց կորագցի: Լսելի արա: Աս-
տուած յանուան քում կեցո:

Ժ. Խաչ քո եղիցի . . .

Ժ. Բարող արձակման պահոց. Եւ եւս խաղա-
ղութեան: Աղաչեսցուք . . .

Ժ. Սարկաւազ վարդապետին ասացեալ: Յի-
շեա տէր զպաշտունեայս քո . . .

Ժ. Սաղմ. վասն տաւնից Գ. փոխ: Սիրեցի
զի լու: Հաւաց: Ահաք: Աստուած յանուան քում:
Տուր զաւր:

Լ. Վասն խաչի քո պատուականի . . .

Լ. Բրդ. մարտիրոսաց: Սուրբ ճգնաւորաւքն . . .

Լ. Աղաթք հայրապետաց, մարգարէից, Ա-
ռաքելոց: Որ ընտրեցեր . . . Յիշեա տէր զպաշտ-
ւ:

Լ. Աղաթք մարտիրոսաց: Պատկիչ որոց . . .

Լ. Բրդ. կիրակամոի արձակման: Եւ եւս
խաղ. խնդրեսցուք . . .

Լ. Աղաթք յարութեան: Քում ամենա-
ղաւր . . .

3. Թղ. 29բ—34ա. «Կորեաւորոմիւն հաս-
րւոց ուղաւթից Արեւոյն յաւան . . .»

4. Թղ. 34ա—37բ: «Կորեաւորոմիւն հաս-
րւոց ուղաւթից երբորդ յաւան, որ կատարի . . .»

5. Թղ. 38ա—42ա: «Կորեաւորոմիւն հա-
սարւոց ուղաւթից վեցերորդ յաւան . . .»

6. Թղ. 42ա—46բ: «Կորեաւորոմիւն հա-
սարւոց ուղաւթից իններորդ յաւան . . .»

«Օրհնեմք զքեզ . . . խաւարեցաւ . . . Չարչա-
րակցեալն կայ: Հանգստեան շարական չեք:

7. Թղ. 47ա—47բ: Աւրեւի արեւելոյ ուղա-
ւթից: Յարժամ կամեցի քահանայն . . .

8. Թղ. 49ա—83ա: Պատարագմարոց որ

կը սկսի «Որ զգեցեալ ես զոյս արպէս հանգերմ . . .»
Ասոր շարունակութեան մէջ Թղ. 64ա «Պատարա-
գմատոյց զոր արարեալ է սրբոյն Աթանասի Ա-
ղեքսանդրիոս հայրապետի:» Կը սկսի «Տէր Աս-
տուած զաւրութեանց եւ արարիչ ամենայն լինե-
լութեանց . . .» Թղ. 82բ. «Այլ աղաթք որ ասի
նախ քան զճաշակելն խհոյս. Ի բանից թովմայի
առաքելոյն: Մարմին քո անապական լիցի ինձ ի
կեանս, եւ սուրբ արիւն քո ի քաւութիւն եւ ի
թողութիւն մեզաց: Եւ փոխանակ լեղւոյն զոր ար-
բեր վասն մեր բարձցի ի մէջ լեղութիւն թշնամ-
ւոյն . . .» (9 տուն):

9. Թղ. 83բ—85բ. Տեառն ներսի լամբու-
նոցայ իբրոյ եւ ունեան վերայդրեալ դարձոցս:
Քանզի բազում ինչ . . .»

10. Թղ. 97ա—94ա: ա. «Կորեաւորոմիւն
հասարւոց ուղաւթից երեւոյն յաւան . . .» Եւ առ
Աստուած . . .»

Բ. Յաղագս աւրհնութեան ճրագացն արա-
րեալ սրբոյն Պետրոսի եղբաւրն Բարդղի: Աւրհնեալ
Տէր բնակեալք ի բարձունս . . .

Բ. Երգ միաշարաթով կիրակէի երեկոյն
ժաման միչ: Լոյս զուարթ . . . Հասեալքս . . .

Դ. Եւ եւս . . . Աղաչեսցուք . . . Լուր ձայ-
նից . . .

Ե. Եւ ասի սուրբ աստուածն: Քարող. Եւ
եւս . . . Քարող զկնի Համբարձի: Վասն խաղաղու-
թեան . . . Հայր զթաւ . . .

Զ. Բրդ. զկնի Տէր ամենակալին: Եւ եւս . . .
Եկեալքս ի խոստով . . . Տէր Աստուած փրկու-
թեան մերոյ . . .

Է. Արձակման սաղմոս երեգ: Որ բնակեալ է:
Առ քեզ Տէր համբար: Աստուած յանուան քում:

Ը. Ջարձրեալն . . . Սրկւզն քարողէ. Եւ
մեք . . . Յոյս կենաց . . .

Թ. Կիրակմո. սաղմ. Ասա աւրհնք: Աստուած
յանուան:

Ժ. Բրդ. կիրակմո. եւ յին: Խնդրեսցուք . . .
Թաղաւոր . . . Բրդ. խաչի. Սուրբ խաչիւս . . .
Պահպանեա . . .

Ժ. Առ գրունս եկեղեցւոյ սաղմ. Ուրախ
եղէ ես: Տուր զաւրութիւն: Սուրբ եկեղեցեաւո . . .
Առ գրան . . . Ի յարկի քում սրբութեան:

Ժ. Բրդ. յորժամ յեկեղեցի մտանն:
Աղաղակեցէք . . . Աւրհնեցուք զՏէր աստուած հայր
տեառն մերոյ յիսուսի քրիստոսի, որ արժանի
արար . . . Ի մէջ տաճարիս . . .

11. Թղ. 94ա—96ա: Աւրհնութիւն մար-
մնոյ սեղանոյ: Սաղմոս: Աչք ամենեցուն . . .

12. Թղ. 96ա—100բ: «Կորեաւորոմիւն հա-
սարւոց ուղաւթից խաղաղութան յաւան . . . Աւրհնե-
ցից զՏէր . . .»

Ի շարականաց կայ միայն «Շնորհա մեզ Տէր
ի գիշերի. Իսկ «Ի քէն հայցեմք հայր զթաւ . . .
Լի յիշատակեալ:

13. Թղ. 101ա—117բ: ա. «Կորեաւորոմիւն

Եւ ինչպէս որ աստիկանք չեն հասնում ինչպէս որ աստիկանք չեն հասնում . . . : Առաքեալ . . . : Ընկալ քաղցրութեամբ . . . : Փառք քեզ աստուած . . . :

Բ. Նախագործութիւնք խրատականք յաղագս աղաւթիցն, զոր արարեալ է Տեառն Ներսիսի եղբար Գրիգորի Հայոց վերագիտողի: Աղաւթք հասարակաց քրիստոնէից . . . զոր պարտին ուսանել ամենեքեան . . . : Եւ յաղաւթն զԳրիգորիս կաթողիկոս Հայոց եւ զեղբայրնորին զՆերսէս զաղաւթիցս յարինաւ յիշեալիք ի քրիստոս: Եւ որք ընդաւրինակէք ի գիրս զաղաւթս գրեցէք եւ զխրատական բանս զայսոսիկ . . . :

Գ. Հաւատով խոստովանիմ . . . :

Դ. Աղաւթք հնոց սրբոց վարդապետացն արարեալ: Ամենակալ ամենախնամ Աստուած . . . :

Ե. «Մեզայ ամենասուրբ Երրորդութեան . . . : Եւ աստ ասէ որիչ որիչ զմեզն յանուանէ զոր առանձնակի գործեալ է . . . եւ ապա ասէ. Հայր սուրբ զքեզ ունիմ միջնորդ . . . : Արձակումն մեզայ . . . Ողորմեսցի . . . »

14. Թղ. 118ա—120ա յիշատակարաններ, զորոնք տես ի վերջն:

Բ. Պատարագամատոյցք:

1. Թղ. 123ա—156բ: «Արեւնք արկանելոյ սպաս եկեղեցւոյ: Թորժամ կամեսցի պատարագ մատուցանել . . . : Այնուհետեւ՝ Պատարագամատոյց: «Վասն խաղաղութեան ամենայն աշխարհի եւ հաստատութեան սրբոյ եկեղեցւոյ . . . » քաւրդներէն ետեւ կու գայ:

2. Թղ. 158ա—161բ. «Պատարագամատոյց զոր արարեալ է սրբոյն Աթանասի Աղեքսանդրոս Հայրապետի: Քահանայն տարածէ զձեռնս եւ ի ծածուկ ասէ: Տէր Աստուած զաւրութեանց եւ արարիչ ամենայն լինելութեանց . . . » եւ կը շարունակուի պատարագն ցվերջն:

3. Թղ. 183ա—213ա. «Պատարագամատոյց աստուծով զոր արարեալ է սրբոյ հաւրն մերոյ Յովհաննու տիեզերապարոզ վարդապետի եւ Ոսկեբերանի. Նախ ասի սաղմոս: Յիշեա Տէր զԳաւ: Եւ ի կատարմանն սարկաւագն քարոզէ. Եւ եւս խաղաղ: Դպիրն Գ Տէր ողորմես: Քահան. Որ զգեցեալ ես զլոյս որպէս հանդերձ . . . » մինչեւ ցվերջ պատարագի:

4. Թղ. 213բ—214ա: «Եթէ յոր ժամու կատարի սրբոյն բասլի պատարագն եւ կամ սրբոյն յովհաննու այս է.

Կիւրակէ աւր աւագ բարեկենդանին կատարեն զսուրբ բասլի պատարագն, եւ մինչեւ ի ծառաւարդարն յամենայն կիւրակէ:

Իսկ ծառաւարդարին կիւրակէն սուրբ յովհաննուն կատարի:

Եւ յամենայն շաբաթ աւր աղուհացիցն սուրբ յովհաննուն կատարի:

Իսկ աւագ հինգշաբաթ աւր եւ աւագ շաբաթ աւր բարոյղին:

Իսկ զատկին կիւրակէն սուրբ յովհաննուն: Աւետեաց աստուածածնին տաւն ինչ աւր գայ սուրբ յովհաննուն կատարի. բայց թէ ի կիւրակէ գայ սուրբ բասլին:

Ծնունդն քրիստոսի յոր ինչ աւր գայ սուրբ բասլին կատարի. բայց թէ ի շաբաթ գայ կամ ի կիւրակէ սուրբ յովհաննուն:

Իսկ մկրտութեան ճրագալուցին սուրբ բասլին, եւ յիւր տաւնն զնոյն:

Յաւագ շաբաթին եւ զատկին առաջի շաբաթին զսրբոց տաւնսն թուեալ եւ յաղուհացիցն յերկրորդ եւ յերրորդ շաբաթն կատարեալ:

Բայց զաւետիս աստուածածնին յոր ինչ աւր գայ յայն տաւնեալ ի փառս քրիստոսի աստուծոյ մերոյ:

5. Թղ. 215ա—255բ: «Ածային. պատարագ ասացեալ սուրբ հաւրն մերում Բաբոյի եպիսկոպոսապետի Անարու: Ամենայն որ ինչ զգեստաւորելոյ է խորհրդածութիւն՝ գրեալ է յառաջինսն բաւականապէս: Իսկ յորժամ զգեստու ըստ աւրինին առեալ զհացն զնէ ի մաղղմայն ասելով, Յիշատակ Տեառն մերոյ յիսուսի քրիստոսի . . . »

6. 256ա—267բ: «Պատարագամատոյց աստուծով որով կատարի խորհուրդն յամենայն աւր, զի այս միայն է եւ այլ ոչ գայ հաւժայեցացն խորհուրդ պատարագի: Թորժամ հանդերձեալ է զգեստաւորիլ . . . : Զգեցո տէր ինձ հանդերձ փրկութեան . . . : Խոստովանիմ առաջի Աստուծոյ . . . : Միայն տարբերութիւնքը գրուած են, եւ ոչ՝ ինչ որ նոյն է վերագրելոյ հետ:

«Հաւժայեցաց պատարագամատոյցը ըսուածն է՝ հայ Ոսկեբերան՝ պատարագամատոյցը, որ 1728ին փոփոխութեամբ տպագրուած է ի Հռոմ:

7. Թղ. 269ա—284բ: «Պատարագամատոյց զոր արարեալ է սրբոյն Գրիգորի Հայոց Լուսաւորչի: Տէր Աստուած արարիչ մեր որ արարեք զամենայն յոշնչէ եւ ածեր զմեզ յայս կենդանութիւն . . . : Յիշատակ զոր ասաց աստուածապատիւ հոգեկիր եւ սրբազան տեառն Վարդանա եպիսկոպոսի. Ողորմես տէր ի վերայ թագաւորաց եւ իշխանաց, զի խաղաղութեամբ վարեցեն զկեանս իւրեանց: Ողորմես տէր ի վերայ փրկեալ եկեղեցւոյ քր . . . »

8. Թղ. 285ա—287ա: «Հետ նարեկեցւոյն աղաւթնոյն ասա զայս աղաւթք որ ի գրոցս ի յառաջին կայ գրած: Տեառն յովհաննու ոսկիաբանի ասացեալ զաղաւթս: Ոչ եմ արժանի եւ ոչ բաւական որ ընդ (յ)արկաւ մտանես . . . »

9. Թղ. 287ա—291ա յիշատակարան, զոր տես յետոյ:

10. Թղ. 292ա—301ա: «Եռամեծի եւ քաջ վարդապետի Միսիթարայ գոշի. խոսակրօն ճգնաւորի եւ բանիբուն հաւտորի ասացեալ զաղաւթս ի ժամ սուրբ պատարագին. Տէր աստուած իմ յիսուս քրիստոս բան Հաւր եւ կերպարան կենդանի . . . »

11. Թղ. 302ա—303ա օտար գրչէ: «Աղաթք եւ մաղթանք ասացեալ սուրբ Հօ(ր)ն յովանէս գառնեցոյն. Գառն աստուծոյ աէր իմ եւ աստուած յիսուս քրիստոս որ զենար ի վերայ խաչին . . . »

12. Թղ. 303ա—305բ: «Նորին աղօթք ասացեալ առ տէր յիսուս քրիստոս: Ի քեզ յաւամք աստուած . . . »

13. Թղ. 305բ—306ա: «Յհանու ոսկիբերանի ի սուրբ աստուածածին: Ամենասուրբ կոյս Մարիամ ամենաբնակ . . . »

14. Թղ. 306ա—306բ: «Պաղատանք առ սուրբ եւ մեղաքաւիչ խորհուրդն յորժամ մատչի անարատ մարմին եւ պատուական արինն որդոյն աս-

տուծոյ. եւ դու փութացեալ եկ առ դուրս սրբոյ տաճարին եւ ասա զաղաթս: Ցաճար աստուծոյ եւ բնակարան Հոգոյն . . . »

15. Թղ. 306բ—307ա: «Եւ մտեալ երկրպագութեամբ յեկեղեցին եւ ասա զմաղթանս առ բարձրեալն աստուած: Տէր մի պակասեցուցաներ զիս . . . »

16. Թղ. 308ա—313ա: «Վարդան վարդապետի ասացեալ աղաթք տղաոց առ սուրբ Երրորդութիւն առաւաւտու: Լոյս համաարած եւ անճառ ճառագայթ . . . »

17. Ի վերջոյ երկու թուղթ մագաղաթ միջին երկաթ ագիր, այս ընթերցուածով.

1. Թղ. 1ա	ԱՌԻՐԻՆ՝ ԿՈՐԻՆԹԱՆՑԻՈՒՄ:	Թղ. 2ա	ԵՃԵՆԱՌ՝ ԱՌԻՐԻՆ՝
(Ր)ՐԻՄԻՆԻՄԱՆՑԻՆ ԵՅԻՆ ՈՒՄՈՒՅ	ԵՄԵՐԻՆԵՅԻՆ ԱՌ-		
(Ե)ՆԱ: ՉԶԱԾ ՉՏԵՍՈՒԻՒ ԵՐԻ-	ՐՈՍՈՒ ԱՌՎԵՐԱՅԻՆ		
(ՈՐ)ՂԵՅԱՆ ԿԻՐԱՆԱՋԻՐ ԶԻ ՉԶԱԾ	ՏՈՒՄԱՆԱՅԻՄԱՆՈՒ-		
(Ս)ՈՐՈՒՄԵՆԱՐ ԱՌ ԶՈՒՄ ԿՈՐԻՆԵՆ	ԸՐԻ ԵՂԵՉՈՒՄ ԶՊ		
(ԻՄՅ)Ն ԵՅՐԵԱՐ ԱՌՆՈՐԷ ՅԵՄԱՋՆԱՄ	ԿՈՐՁ ԻՄԵՐԿՈՒՄ		
(ՈՒՆ)ՈՒՐԻՆ ԶԵՐԵՆԵՅԻՆ ԶԵՐԶԵՐԷ	ԿՈՒՄԱ Ի ՏՈՒՄԱՆ Ա		
(ՆԱՄ)ՆՐԱՌԻՆԱՐ ԻՆՈՒՄԱՆ ԱՅՈՒՄՈՒՄ	ՈՒՄԱՐԵՐԻՐ ԶԻ ԵՐԿ-		
(ՈՒՄ)Լ Ի ՈՒՐԱՅԻՆ ՔԻՐ, ԻՐԻՅԻՆ ԶԻՄ	ԵՄԱՐԻ, ԱՌՆՈՐԷ ԵՐ		
(ԻՇԱ)ՂԵՐԱՄԱՅԻՆ ԵՐԻՐ ԵՄԵՐԻՆԻ	ՈՐՈՒՄ ԻՄԵՐԵՆԱՅ		
2. Թղ. 1բ	ԱՌՇԱՐ ՅԵՐԵՄՅԱՆ Ի ԻՄՅ ԿԵ	Թղ. 2բ	ՈՒ Ի ՈՐՈՒՄ ԱՌԻ
ՅԻՆ ԱՌՎԵՐ Ի ԿԵՄԵՆՑԻՆ ԻՐԻՆ	ԻՄՅ ԻՄԶՈՐՈՒՄԱՆ		
ԵՄՅ ԻՄԵՐՈՒՄԱՅԻՆ ԿԵԱՐ	ԵՅԵՐ ՏԵՄԱՊԱՆԶՈՒՆ		
ԵՅԵՄԵՐ ՍՐԵՍԱՌԱՆՈՒՄ ԱՌՎԱՐ	ԶՈՒՄԻՐ ԻՄԵՐԵՆԻՆ		
ԿՈՒՄԱՌԱՌԱՆՈՒՄ ԿԵԱՐԻՆ ԶԵՐ	ԸՐԵՄՈՒ ԶԻՅՈՒՄ ԿԵՐԱՄ		
ԱՌ ԵՅԻՆՈՒՏԵՄԱՆ ԵՐ ՈՒՐԵՐՈՒՄ	ԵՄԻ ԿՈՐԱՄ ԱՌ ՏԵՐԱ		

եւ ի սեղան սուրբ կառուցեալ :
 Ի հաշտութիւն հաւր ընծայեալ ,
 ու ի թողութիւն հոգւոյ բաշխեալ :
 Որով լիցին արժանացեալ ,
 հաղորդակից սրբոյն եղեալ :
 Եւ ընդ հոգին սուրբ միացեալ
 հաւր եւ որդւոյ կցորդակցեալ :
 Ընդ որս մեծ աւարին վարդապետ
 եալ . այն երջանիկն աստուածարեալ :
 Որ ի մարմնի հրեշտակացեալ ,
 եւ աշխարհի քարոզ եղեալ :
 Վարդապետ Սարգիս շալվէ ձայնեալ ,
 զոս յիշատակ հոգւոյ ասացեալ :
 Անկողողուտ գանձ սուրբ կնքեալ ,
 եւ ապաւէն աշխարհի լեալ :
 Մաքրիչ մեղաց մարդկան եղեալ
 եւ քաւութիւն մեզ պարգեւեալ :
 Որք հաւատով զյուսոյ կախեալ ,
 կան դէմ որին զձեռս տարածեալ :
 Թանձահ գաւինն որ ընծայեալ ,
 բանիւքս այսու պատարագեալ :
 Ի սրբութիւն սրբոց կնքեալ ,
 ձեռամբ սրբոց եւ միշտ բաշխեալ :
 Ի կերակուր հոգւոյ տվեալ ,
 որք յաւազան սուրբ մկրտեալ :
 Եւ զարժանին աստուածացեալ ,
 առնէ անմահ յարակայեալ :
 Եւ զոչ արժանն ի հուր մատնեալ ,
 հոգւով մարմնովն ի մահ հովուեալ :
 Ով մեծ հրաշքս այս սքանչացեալ ,
 սարսափելի բանս հիացեալ :
 Որ զհայն աստուած առնէ ասուգեալ ,
 հացիւն զմարդն աստուածացեալ :
 Եւ երկնայնոցն վեհ գտեալ ,
 սերովրէից գերակայեալ :
 Որպէս զտէրս մեր գրեալ ,
 յՍարգիս շալվէ բարուն եղեալ :
 Հեզ եւ խոնարհ եւ երկեղեալ ,
 եւ ի բանիցս այս գողացեալ :
 Հայր եւ որդին աւթագայեալ ,
 եւ սուրբ հոգին անդ հանգուցեալ :
 Եւ ընդ ծնողն իւր նընջեցեալ
 զարմուքն իւրովք առ տէր գնացեալ :
 Որոց հոգիք նոցա աւրհնեալ ,
 որ աստ գրով են յիշեցեալ :
 Վարք ոչ անուանք աստ է գրեալ ,
 ի գիր կենացն է կրտակեալ :
 * Որոց եւ մեք արժանացեալ ,
 լիցուք մասին անդ ժառանգեալ :
 Դաքարա կրաւնաւոր որ զայս գծ
 եալ ձեռամբ իւրով եւ շարագրեալ :
 * Նա եւ զծնաւզնն իմ կարօտեալ ,
 յիշման ձերոյ արժանացեալ :
 * Հարք եւ եղբարք զինչ յաշխարհ լեալ ,

1 Ի Լուսանցս «զԹորոս երէց» :

հաւատացեալք եւ սրբառնեալ :
 Արք եւ կանայք մանկունք տիեալ
 ծերք եւ ամէն հասակ ստեղծեալ :
 Եւ անպիտան ծառայքս եղեալ ,
 որ բանին այս ենք միշտ ոպասեալ :
 Աղաչեմք զձեզ որք աղաւթեալ ,
 սովաւ առ հայր ու որդի զենեալ
 Եւ առ հոգին սուրբ բզոս բաշխեալ ,
 որով լիցի սա կատարեալ :
 Զի մեք յաղաւթս ձեր յիշեալ :
 Գտից ընդ ձեզ հաղորդ եղեալ :
 Մարմնոյ ու արեան արժանացեալ ,
 տեառն փրկին մեր կցորդեալ :
 Աստ եւ յապայն փառազարդեալ ,
 եւ պարակից սրբոցն եղեալն :
 Որք ժառանգէք զհետ մեր եղեալ
 մինչ ի վախճանն հանդերձեալ :
 Սուրբ պատարագին արժանացեալ ,
 եւ պարգեւացն հաղորդեալ :

«Փառք համագոյ . . . որ ետ կարողութիւն
 տկար ոգոյ եւ տարտամ մարմնոյ զաքարիպի փոռն
 գրչի հասանել յաւարտութիւն այսմ հոգէնորդ եւ բազ-
 մափթիթ աստուածային բուրաստանիս : Արդ գրեցաւ
 փրկական սուրբ խորհուրդ եւ մեղսաքաւիչ պատարագին
 ընդ հովանեաւ սուրբ աստուածածնին եւ սուրբ յակո-
 բիս , ի վանս որ կոչի ուրծայ , առ ոտն վարժապետին
 մերոյ սարգիս , եւ այլ միեղէն եղբարցս որ աստ են
 հաւաքեալ ի թվականութեանս հայոց ՊԷԶ : Արդ յի-
 շեռիք ի մարտափայլ եւ յերկնաթափ յաղաւթս ձեր
 զստացաւզ որա զներուս սրբամիտ եւ կուսակրան
 քահանայ որ բազում փափաքածաւք եւ տենչմամբ
 որտիւ խնդիր եղեալ վարդափթիթ եւ աստուածային
 պատարագացս , եւ եկեալ հանդիպեցաւ ի սուրբ ուխտ
 առաքելոցս (Եւսուանք ' Նոյն Գրչի անդրէի եւ մարթէի)
 եւ գտեալ զփափաքելին իւր մեծ ուրախացաւ : Եւ
 բազում աշխատութեամբ եւ մեծ ջանիւ ետ գրել ի
 հալալ ընդից իւրոց յիշատակ բարի իւր եւ ծնաւզաց
 իւրոց հանգուցելոցն ի քրիստոս հաւան սարգիս եւ
 մաւրն շնորհորի եւ եղբարցն իւրոց թուամյոյի եւ շա-
 հանշահի եւ քուրդն եւ ամէնայն արեան մարձաւորացն
 կենդանեաց եւ հանգուցելոցն ամէն : Արդ յերես ան-
 կեալ ազաւեմ զամենեանս որք հանդիպիք սմա կար-
 գացմամբ կամ աւրինակելով կամ պատարագելով
 զքրիստոս յիշեռիք ի ժամ սուրբ պատարագին զվե-
 րոյգրեալքս ի սմա զներուս քահանայ եւ զիւրքն ամէն ,
 նաեւ զսարգիս ձագաւանեցի որ զգլխագիրն գրեաց նաեւ
 զյուսինակին տվաւզն եւ որ զսակաւ յիշատակարանս
 գրեաց զյովաննէս եւ զծնողն իւր , եւ յիշողքդ յիշեալ
 եղեցիք ի քրիստոսն ամէն : »

10. Թղ. 300 ա. «Զաղաւթս աստ եւ զեղկելիս
 յիշեալ եւ աստուած սղորմի աստ եւ աստուած քեզ
 ողորմի ամէն եղիցի , եղիցի : Աւրհնեալ է աստուած : »

Միտգոյ վանքն է Վանայ ծովուն հիւսիսային
 կողմն Աղեովիտ գաւառին մէջ : Ուրջոյ վանքն

1 Ասոր տակ լուսանքի մէջ «Նա եւ որդեակն իւր
 հոկող լեալ գրիգորիոսն ամենորհնեալ : »

Համանուն գաւառին մէջ է Սիւնեաց արեւմտեան կողմը (Հմմ. Այբբանագր., էջ 441): Իսկ Չոփ-Վան է կոտայք գաւառին մէջ Երեւանայ հիւսիսակողմին (Անդ., էջ 291): Ժամագրոց յիշատակարանին մէջ յիշուած Թովմա բարբուռնապետն է՝ Թովմա Մեծ-Վանի պատմագիրն († 1446), որ այն ժամանակ առաջնորդ էր Մեծսփայ վանաց: Ժամագրոց երեք նախորդ ընդօրինակեալ տգեղ պատ.

կերները (Թղ. 63բ, 67ա, 69ա) նկարողն է Միքէլ Առքեպիսկոպոս Ափայ, «Կազաշ անուամբ ծանօթ»: Իսկ Պատարագամատուցաց պատկերներն Մեծսփայ վանաց ճարտարներուն են: Միւսիւ Շփր է հայերենագէտ գերմանացի քահանայն, որ 1872ին ի Ռէկէնսպուրկ Ս. Գր. Լուսաւսըի տրուած «Բանաստեղծական գրոց գերմաներէն թարգմանութիւնը հրատարակեց»:

7.

ՍԱՂՄՈՍԱՐԱՆ

Cod. Arm. VII — ՌՃԻԲ = 1673:

ԹՈՒՂԹ 448, էջը 896: — ՄեծՈւթիկին 10:2X 7:3սմ.: — ԳՐՈՒԹԻԿԻՆ 7X5:5սմ. միասին: — ՏՈՂԸ 11: — Նիկիթ Թուղթ ողորկ եւ ամուր: — ԿԱՉՄՆԻՆ կաշեկազմ փայտեայ, պարզ, կտուրքն երեւմէս էր ոսկեզօծ: — ՀԱՆ-ԳԱՄԱՆՈՒ վերջը քայքայած: — ԳԻՐ Նոտր, տգեղ, անկանոն եւ սխալագիր: — ՍԿՉՄԱՆԳԻՐԸ եւ քանի մը ԽՈՐԱՆԱՅԱՐԴԻՆ սեւ թանազով, տգեղ: — ԺԱՄԱՆԱՅԻ ՌՃԻՐ — 1673: — ԳՐԻԶ Գրիգոր ոսկերիչ: — ՏԵՂԻ Վարդապետ: — ՏԵՐ զրիչն: — ՅԻՇԱՅԱՆԿԱՐՈՒԹԻԿԻՆԸ Թղ. 1ա, 95ա, 433ա: — ՏԵՂԵՆՈՒԹԻԿԻՆԸ Թղ. 2ա «Coll. S. J. Joh.» որ Նոյն զիրն է Թ. 7 ձեռագրին Թղ. 5ա գրութեան նկատ: Թղ. 293ա անընթեքն զրուիւն մը, որոյ մասին վարը:

* Մատենան է Սաղմոսագր. կը բովանդակէ՝

1. Թղ. 1ա. «Գոչեմ ար տէր յոյժ. ըղձալի: Ի յարթութեան եւ երազի: Բոտմամբ ձայնի պաղատանի: Գալ գաւառիլ սուրբ միածնի: Ողորմեցար ամենայնի: Բոտմամբ սրբոյ աստուածածնի: Վեց գլխագիրս կու յիշատակէ ըղձրի-գոր»:

2. Թղ. 1բ. «Բանք սաղմոսի է պատուական...» որմէ ետեւ թղ. 2բ. «Ոսկերիչ գրիգոր բոտմամբ զայս խրատս առ քո անձիտ համար: Սաղմոսին սերն ծրարէ ի սիրտ, որ տէր է առնէ զկամքս ի կատար»:

3. Թղ. 3ա—45ա: «Առաջի ձայն. աստուած. Երանեալ է այր... Մաղթանք. Գրիստոս է իմ աստուած եւ փառաւոր առնեմ զոս... Բարոզ երանեալին եւ իբրեւին. Վասն ի վերուստ խաղաղութեան... Սաղմոսիք եւ օրհնութեամբ եւ երգօք հոգեւորօք...»:

4. Թղ. 45բ—95ա: «Ավ. առաջի կողմն. Ժը. Երկինք պատմեն... Մաղթանք. Տուք փառս Աստուծոյ... Վասն ի գիշերի... Ի գիշերի եւ ի տունընջան...»:

5. Թղ. 95բ—146բ: «Բձ. երկրորդ ձայն: Մի նախանձիր... Մաղթանք. Գու ես տէր մեր... (պատուած կէս թուղթ) վասն... Հայր մեր...»:

6. Թղ. 147ա—188բ: «Բկ. առաջ կողմն. Ողորմեա ինձ աստուած... Բարձրացաւ եղջիր իմ... Վասն գտանելոյ...»:

7. Թղ. 189ա—243ա: «Գձ. երրորդ ձայն: Իբրեւ զիբարի է... Մաղթանք. Խաղաղութեանց տղօղ... Վասն ի վերուստ... Սաղմոսիք եւ աւրհնութեամբ»:

8. Թղ. 243բ—292բ: «Գկ. վառ վարդա-ձայն: Տէր ապաւէն (այս տեղ մէջը կպցուած է մաղաղթի վրայ տպուած գունաւոր պատկեր՝ Ս. Կոյս, Յիսուս մանուկ, Մկրտիչ մանուկ): Մաղթանք, Յոյս կենդանութեան... Վասն ի գիշերի... Ի գիշերի եւ ի...»:

9. Թղ. 293. մաղաղթի վրայ տպուած գունաւոր պատկեր՝ Ս. Կոյս Յիսուս մանկամբ: Այս պատկերին ա կողմն անընթեքն զրուիւն մը կայ 15 տող:

Այս գրութիւնն, որովհետեւ 15 տող մաքուր գրուած է, գրչի խաղ կարելի չէ անուանել: Մենք համեմատելով Ն. Բարամանյի 1886 ին «Zeitschrift der Deutschen Morgenländischen Gesellschaft» լրագրին մէջ (XL. Bd. II. Heft, S. 315—319) հրատարակած Աղուանից գիր համա-րուած գրերուն հետ, քանի մի տեղ ճշգրիտ չը-նութիւն գտանք: Մաղաղթի վրայ տպուած այն պատկերն, որուն վրայ է գրութիւնն, եւրոպա-կան Գաբրիւլ-Քիւն է, եւ այս պարագային կասկա-ծելի կ'ընէ խնդիրն: Մաղաղութեան արժանի է նաեւ որ թէ Ն. Բարամանյի յիշած ձեռագիրն (գրուած՝ 1635 ին), որուն մէջ է յիշեալ գրու-թիւնն, եւ թէ այս մերն վերջին գրերու գրու-թիւնք են:

10. Թղ. 294ա—386ա: «Գ2 չորրորդ ձայն: Խոստովան եղերուք... Լուր մեզ տէր, լուր մեզ... Վասն գտանելոյ... Գոհնութեամբ եւ ճշմարիտ...»:

11. Թղ. 386բ—401ա: «Աւրհնեալ ես տէր աստուած հարցն մերոց... (սաղմ.) Մեծացուոյն: Աւրհնեալ տէր աստուած խորայնի... Արդարձա-կեա... Աւրհնեցէք ըզտէր յերկնից... Փղբը էի ես...»:

12. Թղ. 401ա—414ա: «Խոստովանութիւն Մանասէի թագաւորի: Տէր ամենակալ... Հաւա-տով խոստովանիմ...»:

13. Թղ. 414բ. «Ողջոյն ընդ քեզ Մարիամ լի շնորհօք, տէր ընդ քեզ...»:

14. Թղ. 415ա—437բ: «Եւ յորժամ խոս-

տաճանողն ի խոստովանահայրն երթայ... Գահա-
նամ զքէն տէր աստուած իմ յիսուս քրիստոս...
Դաւանութիւն զոր արարեալ են հայրապետք: Մե-
ղայ ամենաուրբ երորդութեան... Հայր սուրբ
զքեղ ունիմ միջնորդ... խոստովանիմ առաջի
աստուծոյ եւ սուրբ աստուածածնի... եւ որմէ
ետեւ խրատ կու տայ զորոյն մեղքերն մանրամասն
խոստովանելու: Եւ տայ աղօթք՝ Բանն աստուած,
որդին միածին... և

15. ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ: Թ. Թ. 95ա
“Չեաւ փառք ի հոգ զառնա. գիրս յիշատակ առ ձեզ
մեա”:

Բ. ԳԻՒՄՈՐ ԵՒ ԵՒԼՈՐՈՒՄՆ. Թ. 433ա—441բ:
Փառք համազոյ... Գրեցաւ եւ կատարեցաւ սուրբ
երգարան մարգարէին դաւթի ի քաղաքս ի վարչաւ ձե-
ռամբն անարժան եւ բազմամեղ սակերիչ գրիգորի զի
յայտմ ժամանակի փաղըստական եղաք ի ձեռաց հա-
կարակողաց սուրբ խաչին քրիստոսի. եւ այս եղեւ ի
գալլոստենէն փրկչին մերմէ ի քրիստոսէ ՌՈՂ (Գ Եղծեալ)
ամի օգոստոսի տմայն ժղ. ին իշկեալ ազգն տաճկաց
եւ տիրեցին ընդգամենից եւ յետ իս աւուր եկին չարքն
հասան ի քաղաքս ի լո՛վ Լ օր եւ Լ գիշեր պատերազ-
մեցան թուրքաց ազգն եւ քաղաքացիքն ի հետ միմանց
մին օրն եւ մին գիշերն Ե. Զ. Ճ. Թօփ քաշէին առ
միմանս թող թէ զանհամար թուփանքն: — Գահանամ
զառնատ սղորմութիւնն աստուծոյ որ ոչ ետ ի ձեռն
չարեաց ըզքաղաքս եւ ըզքաղաքացիս եւ ըզուրբ եկե-
ղեցիքս պահեաց սղորմութեամբ իւրով: Եւ յետ այսո-
րիկ ՉՈՒ զուռիչ կորուածք արարին քաղաքացիքն եւ
տալու եղան տաճկաց որ ելանն եւ գնան: Եւ տաճկաց
փաշա մի կայր ի հետ իւրեանց որ էր չարագլուխ եւ անուն
նորին կոչէին զափլան փաշա: Եւ ՉՈՒ խուռիչ զապուլ
կեցաւ եւ Լ հօգի գրաւակ տվին էառ ըզնոքս եւ ելեալ
գնաց, մինչեւ առցէ ըզՉՈՒ խուռիչն եւ զայն Լ հօգին
ի յետ դարձուցանէ: Այն Լ հօգին էր Բըն լեհ, Բըն
հայ, Բըն ըսուս եւ Բ այլ հրէյեայ: Եւ յետ այ-
սորիկ այսքան որ ահ եւ գողութիւն եւ սօ՛վ քաշեցին լո-
վաւ քաղաքացիքն որ մերձեցան ի մահ, եւ յետոյ խոր-
հեցան փախչել ի քաղաքէն լովէ: Այսն այնորիկ եթէ
չլինի թէ տաճիկ ազգն դառնա եւ կրկին անգամ գայ
ի վերայ լով քաղաքի, կէսքն կամ թէ այլ աւելի
փախըստական եղան, որքն կուցին ի գրագով եւ որքն
գնացին ի տանցկայ, եւ մին բաժին այլ եկին ընդ մեզ
ի վարչաւ եւ եկեալ տեսաք ըզքաղաքս վարչաւ որ ոչ
ունին իւրեանց առանձին եկեղեցի մեր հայոց ազգո եւ
ոչ մին փոքրիկ աղօթատեղ եւ ոչ մին հայդուց քա-
հանայ եւ կամ մին խրատիչ որ նօվաւ միթարին: Եւ
ես նուազատ սակերիչ գրիգորս խորհեցա ի մտի իմում
եթէ լաւ էր որ մին սաղմոսարան լինէր ի ձեռին իմում
որ այնու միթարէի. ըսկեցի ըզսաղմոսարանս սղոր-
մութեամբն եւ օգնութեամբ աստուծոյ կատարեցի
այսպիսի խորր եւ կոպիտ գրով. մի մեղադրէք զի
կարիքս այսքան էր այս հոգաբեր տարոյս. եւ ունիմ
ասել այլ զպատճառս: Առաջին պատճառ որ ոչ եմ
ընիկ ի յերկրս եւ ոչ գիտեմ ըզեղուս սոցունց այլ

որդէս համբ կենամ: Երկրորդ ի մէջ զարիպութեան
ոչ ունիմ ծանօթ եւ օգնիչ եւ կամ միթարիչ.
Բայց միայն ունիմ զարարիչս իմ աստուած: Երրորդ.
ունիմ ըզծերութիւն որ եւ մե(ր)ձ եմ ի մահ: Չորրորդ
պակասաւոր եմ ունիմ զաղքատութիւն հոգով եւ
մարմնով: Հինգերորդ որ աչքս ոչ ունի պարզ եւ յիս-
տակատեութիւն զի սակաւ տեսանէ վասն ի ծերու-
թենէ: Վեցերորդ որ կա ի վերայ մեծամեծ քան ըզլափս
աւելի սուք եւ արտմութիւն վասն այնորիկ եթէ հա-
ռեալ է օր մահուս եւ անկարծ մեռանիմ ի յերկիր
օտարաց ոչ կա գերեզմանատեղ հայոց ազգիս տարեալ
ի ճուցանեն ի խոր վերայ մի եւ լինիմ մարմնակորուստ:
Ահա այսքան սակաւօք ճառեցի զարպիսութիւնս մեր
անմեղադիր լերուք վասն իմ մեղուցելոյս: Եւ թէ ի
միջի սաղմոսարանիս սղալութիւն գտցի այն ոչ է ի
կամաց մարոց, այլ ի մոռացմանէ եւ կամ կառկածանաց
սրտի մերում եղեալ է. վասն որոյ ներքեմ առ ձեզ
ով հանգիպողք գրոյս հայրք եւ եղբայրք ներել եւ
ըզպակասն լնուլ եւ զաւելորդն յապաւել սրք թէ
հմուտ էք արհեստի եւ մակացութեան եւ ըզմեղ պա-
հել անմեղադրելի ողջ լերուք ի տէր ամեն եղեցի: Կա-
տարեցաւ երգարանս ի թվին հայոց ՌՃԻԲ ամի ի
գեկտեմբերի ամսոյ ի օրն հնկէտառան, յիսուսի քրիս-
տոսի մարգարեայն փառք եւ պատիւ յաւիտեանս ամեն:

Ո՛վ ընդերձողք սուրբ սաղմոսիս
եւ հանգիպողք այսրմ գրիս
հայր մեղա մի խնդրէ գրիգոր գերիս
եւ բազմամեղ սղորմելիս,
վարձիս տա ձեզ յայնմ յատենիս
յորժամ առե յարիք առ իս
Հայր մեր որ յերկինսք ես
սուրբ եղեցի անուն քո եկեղեցի:
Չեաւ փառք ի հոգ զառնա.
գիրս յիշատակ առ ձեզ մեա:

Ի թվին հայոց ՌՃ ամի ս[ամ]առնացաւ ծօղն
բովանդակ մինչեւ գնաց հասաւ ի օվկիանոսի մեծ ծօղն.
փետրվար ամսոյն Ա էն մինչեւ ի մարտի ամիսն. վասն
գրեթե իննելոյ ըզպաղն ծակեցին եւ առին ըզլափն
որ եւ Գ կանկուս եւ կէս էր թանձրութիւն պաղին:
Սով եղաւ ըստմոյս, Իւ գրամ հացն Ա ըստակ այն
ալ հոգ եւ մոխրէր:

Թուականութիւն թուրքաց ժամանակաց: Ա.
առաջի հին մահման առաւ զըստամեզլ ի թվի հայոց
թՃԲ ամին. թագաւորեաց Իթա տարի եւ մեռաւ. եւ
իւր որդին ուլթան պայազլիան թագաւորեաց Ա տարի
եւ մեռաւ. եւ միւս որդի մահմանին ուլթան սեյիթն
թագաւորեաց Ա տարի, ուլթան ուլթանին թագաւո-
րեաց ԽԶ տարի եւ մեռաւ, էսկի ուլթան մուրատն
թագաւորեաց ԺԻ տարի եւ մեռաւ, երկրորդ ուլթան
սելիթն թագաւորեաց Է տարի որ էր որդի ուլթան
ուլթանին. երկրորդ ուլթան մէհմեդն թագաւորեաց
ԺԵ տարի. ուլթան ահմեդն թագաւորեաց ԺԶ տարի
եւ մեռաւ յէնկի ճամնուն շինողն: ուլթան մուստաֆան
թագաւորեաց Ա տարի խեւ էր իջուցին ի թախտէն եւ
եղին ի թագաւորութիւն ուլթան սոմանն թագաւորեաց
Գ տարի եւ ծառայքն զինքն սպաննեցին այն ուլթան

սամանն է որ ի հսթին սեֆեր արաւ: մանգուլ մուսա-
ֆան կրկին անցուցին ի թախտն թագաւորեաց Բ տարի
եւ կրկին իջուցին ի թախտէն խեւ էր: Սուլթան մու-
րաան նստաւ թագաւորեաց ԺԸ տարի, ըրաւան եւ ի
պաղտատ սեֆեր արաւ ԺԸ տարուն յետոյ մեռաւ:
նստաւ սուլթան ի պրահիմն թագաւորեաց ի տարի եւ
սատկեցուցին զինք. եւ յետ այնորիկ նստաւ ի պրահիմ
որդին երբորդ մահաւան անունն որ էր հայոց թվինն
ՌՎԼ: որ եկաւ առաւ ըզգամենից եւ ա(յ)ժմ հակա-
ռակութեամբ պատերազմի ընդդէմ լեհաց երկրիս:»
16. Թղ. 442ա—445բ: «Անրակիսբն առ-
տուած ողորմեա, Անեղ աստուած ողորմեա . . .»

17. Թղ. 446ա—447բ: «Ազօթք սրբոյն
հհանուս սակիբերանի: Տէր մի պակասեցուցա-
նէր . . .»
18. Թղ. 447բ: «ՌճԼԳ. տանուտէրն ձուկն
է . . . ՌճԼԴ. գիրն սէն է . . . ՌճԼԵ. վերադիր
տարոյն . . .»
19. Թղ. 448ա: «Հոգի քրիստոսի սրբեա
ղիս. Մարմին քրիստոսի փրկեա զիս . . .»
20. Թղ. 448բ: «Ողջոյն քեզ սուրբ եկե-
ղեցի տուն աստուծոյ . . .»

8.

ԺԱՄԱԳԻՐՔ

Cod. Arm. VIII. — ԺԵ դար = 1401 էն ետեւ:

ԹՈՒՂԻՔԻ 209, էջը 409: — ՄԵԾՈՒԹԻՒՆ
9:8x7սմ.: — ԳՐՈՒԹԻՒՆ միասին 6:5x4սմ.: —
ՏՐՂԻ 23: — ՆԻՒԹ մագաղաթ սպիտակ եւ փայլուն:
— ԿԱԶՄ ին կաշիկազմ փայտեայ, կիտուածով, կա-
շիկէն կապկիւրներով. ներքին նրբման մետաքսեայ
լաթով, որուն վրայ մագաղաթ փակցուած: — ՀԱՆԳԱ-
ՄԱՆԻ մարութ. Թղ. 27 եւ 28ի, 107 եւ 108ի. 131
եւ 132ի, եւ 192 եւ 193ի մէջէն մէյ մէկ թուով
կտրուած հանուած: Կտրուած վրայ ալ վերջնա թա-
նար թափուած: — ԳԻՐ քղորդի մանր, կանոնաւոր: —
ԽՈՐԻՆԳԻՐԻ, ՎԵՐՆԱԳԻՐԻ, ՍԿՂԻՆԱՍՏԱՆԻ քրիստոսեայ
կամ ոսկի (նաեւ թռչնագիր): — ԼՈՒՍԱՆՅԱԶԱՐԻ 45
նաւ շքեղ քրիստոսեայ եւ ոսկեզօծ: — ԽՈՐԻՆԱԶԱՐԻ
Թղ. 10ա, 63ա, 110ա, 121ա, 127ա, 155ա: — ՊԵՏ-
ԿԱՐ Թղ. 9բ Եպիսկոպոս ձեռնատարած, յունագիրս:
միջոյ նոյն պատկերն օրինակուած է նաեւ Թղ. 109բ,
միայն թէ վերջնա ձեռնամուտ է: Այս նրկուքէն զատ
կայ ի լուսանցս Թղ. 32ա Յիսուս նրկու տղայ կ'օրհնէ.
Թղ. 70բ Յովսէփ Արամիսցի. Թղ. 106բ Յիսուս
(ստղծի քղորդը ջնջած են). Թղ. 107ա նոյն. Թղ. 165բ
Մանուէլ թագաւոր. 202բ Ս. Ներսէս Ենտրիալի: Ամէն
ալ զնոցիկ կրօնագոյն եւ ոսկեզօծ: — ԴԱՏԱՐԻ Թղ.
1ա—3բ, 208բ—209բ: — ԺԱՄԱՆԿԻ անծանօթ, սա-
կայն ԺԵ դարէ ասորի շինարար: — ԳՐԻԶ եւ ՏԵՂԻ
անծանօթ: — ՏԵՂ վերջնա Յովսէփն Եպիսկոպոս:
— ՅԻՇԱՏԱԿԱՐՈՒԹԻՒՆԻ Թղ. 208ա: — ՏԵՂԵԿՈՒ-
ԹԻՒՆԻ Թղ. 4ա:

* Մատենան է Ժամգիրք յորում կան՝

1. Թղ. 4ա—8բ «Հրաժարիմք ի սատա-
նայէ . . . խոստովանիմք եւ հաւատամք ամենա-
կատար սրտիւ զհայրն աստուած . . . Մեղայ ամե-
նասուրբ երբորդութեան հօր եւ որդոյ . . . Աստ
ասէ որիչ որիչ յանուանէ զամենայն մեղան . . .
Հայր սուրբ զքեզ ունիմ միջնորդ . . . Ողորմեցի
քեզ մարգասէրն աստուած եւ թողութիւն շնոր-
հեցեալ ամենայն յանցանաց քոց խոստովանելոցն
եւ մոռացելոցն . . . Հայր մեր որ յերկնս ես . . .»
2. Թղ. 10ա—62բ: «Տէր եթէ զքթունս

իմ բանաս . . . Տէր զի բազում եղեն . . . Երգ
զկնի գիշերային պաշտաման: Յիշեցաւք ի գիշերի
զանուն քո տէր . . .» (ամբողջ, խաղերով) «Զար-
թուցեալքս ի զբաղմանէ . . .» (խաղերու համար
տեղ թողուած, բայց խաղք կը պակսին): Յովան
մանգակունոյ ի գաւառէն աշամունեաց ի գեղջէն
ծախնոտա քարոզ գիշերային պաշտամանոյ: Զար-
թուցեալքս ամենեքեան ի հանգստենէ . . . Երգ
տեառն Ներսէսի: Առաւաւտ լուսոյ . . . Աշխարհ
ամենայն . . . Արթունք եղերուք, արթունք իմաս-
տունք . . . (ոտանաւոր ամբողջ այբուբենքի, երկտու-
ղեան) Աստուածածին մայր քրիստոսի իմ յոյս . . .
(ոտանաւոր ամբողջ այբուբենքի, երկտուղ): Զքեն
գոհանամք . . . Արհնեալ տէր մեր յիսուս քրիստոս
ա: Վասն ի վերուստ . . . Տէր տուրնջեան . . . Աս-
տուած անեղ անժամանակ . . . (Աւետարան, սկիզ-
բը կտրուած) Ժողովեալքս . . . Աւետարան . . .
Ճանապարհ մուրեւոյ . . . Աւետարան . . . Ռահ
գործեալ . . . Կանոնադրութիւն կարգաւ: Դատեա
Տէր . . . Երգ պաշտաման: Հայր անբնիկդն եւ
գթածական, անոխակալ . . . Ալեկուք գիշերոյ . . .
Թագաւոր մարտիրոսաց: Թագաւոր յաւիտեան.
բարեխաւսութեամբ . . . Թագաւոր ապաշխարու-
թեան . . .»

3. Թղ. 63ա—109ա: «Կարգաւորութիւն
հասարակաց աղաւթից առաւաւտու ժամուն . . .
Լրաց . . . Աւրհնեալ ես տէր աստուած . . . Մաղ-
թանք: Աւրհնեցէք ամենայն արարածք զարարիչն
արարածոցն . . . Քարոզ զկնի հարցին: Եկեալքս
ամենեքեան . . . Աղաւթք ապաշխարութեան:
Ցաւդեա տէր զցաւդ . . . Իսկ մարտիրոսաց տաւնի . . .
տէրունական տաւնից . . . Մեծացուցէ . . . Քարոզ
պահոց եւ մարտիրոսաց տաւնի: Սուրբ զաստուա-
ծածինն . . . Քարոզ կիրակէի զկնի մեծացուցէին:
Վասն սուրբ տեղոյս . . . Դու ես թագաւոր . . .
Եղիցի անուն . . . Աւետարանք . . . Փառք յարու-

թեան . . . Զուարճացեալքս . . . Ամենակեցոյց . . .
 Ողորմեայ ինձ . . . Երկրպագեմք . . . Ողորմած գթած . . .
 Ողորմութեամբ . . . բարեխաւսութեամբ . . . Աւրհ-
 նեցէք զտէր յերկնից . . . Փառքի բարձունս: (Առաւ-
 աւսու երգեր կարգաւ) Լոյս տուր տէր . . . Աստու-
 ցութ . . . Աստուած մեծ հզօր . . . Առաջնորդք . . .
 Ըզճգնութիւն . . . Մայր սուրբ . . . Փառաւորեա-
 ցութ . . . Գոհանամք . . . Սուրբ աստուած (այլեւ-
 այլ յաւելուածներով) իսկ այլեւայլ ասելն ա-
 նընդունելի է: Թուամայի առաքելոյն ասացեալ.
 Փառաւորեալ եւ աւրհնեալ . . . Եւ եւս . . .
 Աւրհնեցէք մանկունք . . . Վասն խաղաղութեան
 Սուրբ ես տէր . . . Բանից իմոց . . . Խաւարն անդոյ
 եւ սկզբնածին . . . Չհանդուրժեալ . . . Խաչ քո
 եղիցի . . . Աղաչեսցուք . . . Աւգնեա մեզ տէր . . .
 Յիշեա տէր զպաշտօնեայս . . . Սիրեցի . . . Արար-
 չական բանին . . . Իական բանն . . . Ճառագայ-
 թեալ բանն ի հօրէ . . . Տէրն յետ ստեղծման . . .
 Վասն խաչի քո պատուականի . . . Սուրբ ճգնա-
 ւորքն . . . Որ ընտրեցեր . . . Յիշեա տէր զպաշտօ-
 նեայս քո . . . Պսակիչ սրբոց . . . Եղեցի անուն
 տեառն աւրհնեալ . . . Աւետարան ըստ յոհաննու:
 Եւ յետ երկուց աւուրց եւ անտի եւ գնաց . . .
 Աւետ. ըստ Ղուկ. . . Աւետ. ըստ Մարկոսի . . .
 Ըստ Թովհ. . . Նորաստեղծեալ . . . Խնդրեսցուք
 . . . Քում ամենազօր . . . Աւրհնեալ տէր մեր . . .
 Հայր մեր . . .

4. Թղ. 110ա—120բ: «Կարգաւորութիւն
 հասարակաց աղօթից արեւադարի ժաման . . .»
 5. Թղ. 121ա—126բ: «Կարգաւորութիւն
 համարակաց աղօթից երկրորդ ժաման . . . Աւրհ-
 նեալ հոգիդ սուրբ աստուած ճշմարիտ . . .»
 6. Թղ. 127ա—131ա: «Կրթութիւն հասա-
 րակաց աղօթից վեցերորդ ժաման . . .»
 7. Թղ. 132ա—137բ: «Կրթութիւն հասա-
 րակաց աղօթից իններորդ ժաման . . .»

8. Թ. 137բ—151բ: Պատարագամատոյց,
 որ կը սկսի ժամամուտէ . . . եւ «Խաղաղութեամբ
 քով փրկիչ մեր» է ետեւ «Հայր մեր» կալ գայ:

9. Թղ. 151բ—154բ: «Աւրհնութիւն մար-
 մեայ սեղանոյ . . .»

10. Թղ. 155ա—172ա «Կարգաւորութիւն
 համարակաց աղօթից երեկոյին ժաման . . . Աւրհ-
 նեալ տէր որ բնականաւք ես . . . Լոյս զուարթ . . .» եւն:

11. Թղ. 172բ—192բ: Խաղաղական ժամ
 որ կը սկսի՝ «Սաղմոս առ գրունս եկեղեցոյ: Ուրախ
 եղէ ես որք ասէին ցիս . . . Նայեա սիրով հայրըդ
 զթած . . .»

12. Թղ. 193ա—208: Հանգստեան ժամ,
 սկիզբը կարուած հանուած: «Ընկալ քաղցրու-
 թեամբ . . . Հաւատով խոստովանիմ . . .»

ՅԻՇԱՏԱՆԿԱԿՐՈՒԹԻՒՆԻՔ Թղ. 208ա «Փառք
 անբաժանելի եւ փառնական սուրբ երրորդութեանդ հօր
 եւ սրբոյ եւ հոգւոյն որոյ այժմ:»

Թղ. 4ա կայ սեւայատակ ուղիտակաւոր կնիք մը.
 որուն վերին մասին վրայ կը կարդացուի «JOAN». Աջ-
 տեղը մենագիր մը, որ կը կարդացուի «Երկհանէ» աջ
 ու ձախ կողմը «Ծառայ քրիստոսի», եւ վարն անընթեռնի
 մաս մը, որ կ'երեւայ տաճկերէն լեզուաւ նոյն անունն:

Յ. Սիկհարդ, որ ինչպէս վերն Մուսքի վերջն
 յիշեցինք, այս ձեռագրոյն վրայ խօսելով նոյն
 յօդուածին մէջ, գրութեան թուականն է՝ կը-
 սէ, 1222: Այս թուականն Հ. Բեգեթման իւր
 համառօտ ցուցակին մէջ (վերն Մուսք) չի յի-
 շեր. մանաւանդ թէ յայտնապէս կը հաստատէ
 թէ «Ժամանակն եւ տեղին, երբ եւ ուր գրուած
 է կը պակսի»: Ես ալ նոյն ձեռագրին վրայ չգտայ
 ժամանակի եւ տեղւոյ յիշատակութիւն: Ան-
 շուշտ Սիկհարդի տխրամունքն յառաջ եկած է
 Հոգհանէն եպիսկոպոսին մենագրէն, որուն մէջ
 ՈՀԱ (= 671) գրերն կան որոշ, որուն վրայ
 աւելցնելով Հայոց թուականն յառաջ բերած
 է 1222 թուականը:

9.

Ժ Ո Ղ Ո Վ Ա Յ Ո Յ Ք

Cod. Arm. IX. = ԺԹ դար = 1801էն ետեւ:

ԹՈՒԿՐԹ 47: — Մեծ-ՈՒԹԻՒՆ 25×18.8 սմ.: —
 ԳՐՈՒԹԻՒՆ միասին, 19.5×14 սմ.: — ՏՈՂԹ 24: —
 ՆԻԻԹ Թուղթ ամուր: — ԿԱԶՄ շունի, կարուած վնց
 զատ զատ տետրակ անկող: — ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ լաւ: — ԳԻՐ՝
 չղագիր: — ԼՈՒՍԱՆՑԻՑ վրայ Գլուխներ նշանակուած:
 — ԺԱՄԱՆԱԿ, ԳՐԻՉ եւ ՏԵՂԻ անծանօթ. նաւանակա-
 նագոյնս Յովհ. Վ. Ջօրայան: — ՏԵՐ Քաղրմէր: — ՅԻ-
 ՇԱՏԱՆԿԱԿՐՈՒԹԻՒՆՔ չից: — ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆ Թղ. 1ա.
 եզերքը մատիտով զրուած „Bibl. Quatr. N. 49“.

Մատենան է Ժողովածոյ, որ կը բովանդակէ՝

1. Թղ. 1ա—40բ: «Ի Մատթէոսէ Ուսհայ-
 եցւոյ. ՃՀԸ. Գարձեալ ի թվականութեանն Հայոց

ի Շիս զօրաժողով եղեւ Սուլտանն . . .» մինչեւ
 գլուխ Միսթ բաղառարար:

2. Թղ. 41ա—45բ: «Ի պատմութեանն Վար-
 դանայ: Յայսմ ժամանակի (Շիս) լու բան մար-
 դարէութեան սուրբ հայրապետին Ներսիսի . . .»

3. Թղ. 46ա—46բ: «Պատմական յիշա-
 տակարան սրբոյն Ներսիս Լամբրոնացւոյ. Ի թուին
 Հայոց ՈՒՊ. եկն Գրիգոր եպիսկոպոս ի հայրապե-
 տէն Հռոմայ Լուսիոյ առ կաթողիկոս մեր Գրիգո-
 րիոս, որ էր ի սմանէ առաքելալ եւ երբ զպատառ-

1 Ի լուսանցս Լ:

խանի նամակի Տեառնս մերոյ եւ զգիրս կարգաց եկեղեցւոյ Հռոմայեցի գրով, եւ եգիտ զտէր մեր ի քաղաքն Տարսոն յամանեանն հոկտեմբերի, եւ ընկալեալ կաթողիկոսին սուրբ զպատուական Պալիսեն եւ զեղոյն ի լրումն պատուոյ իւրոյ՝ գոհացաւ զաստուծոյ, եւ ետ գնամակ հայրապետին եւ զգիրս կարգաց եկեղեցւոյ յիմ նուաստութիւնս թարգմանել՝ զոր յեղաշրջեցի ի հայ բարբառ միայն երիւրեալ զբանն՝ քերթողական արուեստիւ առանց յաւելումոյ եւ թերութեան։ Իսկ յետ այսր ի թուին ՈՒՋ բոս մեղաց մերոց առաւ սուրբ քաղաք Երուսաղէմ ի յիսմայեւացւոց թագաւորէն Յովսէփայ, եւ որ ի նմանէ սպասաւորք եւ զօրք ցիր եւ ցան եղեն յայսկոյն ծովուն եւ յայն։ Իսկ շայրապետն շարժեաց զթագաւորս եւ զիշխանս եւ զօրս եւ զքաղաքացիս զանազան ազգաց՝ զալ յայսկոյն ի փրկութիւն սուրբ տեղեացն. եւ ամենեքեան յօժարութեամբ բարձին զխաչն քրիստոսի, եւ եկին մեծաւ աշխատութեամբ. ընդ որս եկն եւ թագաւորն Ալամանաց Փիլարիք, որ էր ինքնակալ Հռոմայ եւ մեծ քան զամենայն թագաւորս, եւ սա ոչ ծովով, այլ՝ ընդ ցամաքն արար ճանապարհ, անթիւ զօրք եմուտ յԱլեկոս եւ եկեալ ձմերեաց ի Մակեդոնիա ի Փիլիպպոլիս, եւ ի առնի Պաուքին անց ընդ ծովն աւետեաց, եւ ծանր տարմամբ հերձեալ զբանակս անթիւս խորանարեակ թուրքամանայն՝ էջ զօրքն հուպ քաղաքին Սէլէֆկ իսաւրացւոց։ Չոր լուեալ կաթողիկոսն մեր Գրիգորիոս, եւ իշխօղն Լեւոն, որոյ տէրութեամբ էր Սելեֆկիս, փութացան մեք հանդերձ բոս առաջ նորա մեծաւ ուրախութեամբ՝ իբրեւ փրկչի այս աշխարհացս։ Այլ մեղաց մեր ծանրութիւն կարճեաց զընթացս արքային. զի յանցս գետոյն Սելեֆկիոյ ախորժեաց լուանալ, եւ ծերութեամբն ոչ կարաց ընդգէմ կալ յորձա-

նացն, հեղձաւ։ Իսկ մեր տրամութեամբ պատահեալ եպիսկոպոսացն, որք գային զկնի, եւ որդւոց նորին եւ զօրացն, զարձաք ի Տարսոն։ Եւ զի խոստումն էր ինքնակալին ոսկի կնքեալ գրով Հայոց թագաւոր գնել, պահանջեաց ի նմանէ կաթողիկոսն սուրբ զլրումն խոստմանն եւ ինձ հրամանս ետ զոյն թարգմանել, զոր կատարեցի յօրինակէ միոյ յԵպիսկոպոսաց նոցին. որ առ իս իջեաւէր Մուստէր քաղաքի, որ ունէր իւր զաս ձիավարի զկնի հազար հեծեալ։ Եւ յորժամ թարգմանեցի, խորհեցան՝ եւ ոչ կարային յանձն առնուլ զգործն, յորժամ ինքնակալն բարձաւ ի միջոյ, այլ՝ իջին յԱնտիօք, եւ անտի ի Պաղեստին։ Իսկ ես զթարգմանեալ օրհնութիւն թագաւորիս ոչ կամեցայ աղաւաղել, եգի ընդ նախ թարգմանեալ կարգադ վերստին յարմարմամբ։ Եւ աղաչեմ զիմաստուն ընթերցողդ՝ ոչ աւելորդ համարեալ զմեր ի սոյն վաստակ, որ ծարաւ ի էաք Հռոմայ եկեղեցւոյն կարգաց ընդ այլ գիտութեանց, եւ սովաւ զովացաք, եւ թողաք զկնի եկեղեցի՝ ի փառս քրիստոսի, որ է օրհնեալ յաւիտեանս։ Ամէն տմէն, ամէն։

4. Թղ. 47 ա—47 բ. օտար գրչէ։ «Ի ժամանակագրութենէ Սամուէլի Անեցւոյ։ Ի Շխձ Հռոմայեցիք ելին ընդ թիրակ . . .» մինչեւ ՈԺՁ բաղաւարար։

5. Թղ. 47 բ— նոյն օտար գրչէ «Յաւելուած ժամանակագրութեանն Սամուէլի Անեցւոյ։ Ի ՈՒԵ թուին կոտորեաց Սալահատին զՖռանգն . . .»

ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆ չէք. միայն Ուսհայեցւոյ եւ այլ մասանց մէջ ստորեւ տրուած ծանօթութիւններէն կ'երեւայ, որ համութեամբ ընթերցողն աւտած է այլեւայլ ձեռագիրներէ, անշուշտ ի պէտս քաղաքի վասն խաչակրաց պատմութեան։

10.

Մ. ԽՈՐԵՆԱՑԻՈՅ ՆԵՐՐՈՂԵԱՆ Ս. ՀՈՒՓՍԻՄԵԱՆՑ

Cod. Arm. X. — ԺԺ դար = 1801էն ետեւ։

ԹՈՒՂԹԸ 19, էջ 34։ — ՄԾԾՈՒԹԻՒՆ 18×12.5սմ.։ — ԳՐՈՒԹԻՒՆ միասին 13.5×8.5սմ.։ — ՏՈՂԸ 22։ — ՆԻՒԹ, ԹՈՒԹ անհարթ։ — ԿԱԶՄ, ԹՈՒԹ ամուր։ — ՀԱՆԳԱՄԱՆ ԼԱՆ։ — ԳԻՐ նոտրգիր. մաքուր։ Լուսանցից վրայ տարբերութիւնք օրինակաց։ — ԴԱՏԱՐԿ Թղ. 1, 19։ — ԺԱՄԱՆԱԿ, 1800—1820։ — ԳՐԻԶ եւ ՏԵՐ անշուշտ ձօնապ։ — ՏԵՂԻ գրութեան ի վիշետիկ եւ ի Փարիզ։ — ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ Թղ. 18բ։ — ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆԸ. կողին սրկորդ սրկաք մատիտով Ex bibl. Quatr.⁴

¹ Ի լուսանցս Լ։

* Մատենան է «Երանելոյն Մովսէսի քերթողահօր ի յիշատակի Սրբոյն Հովհաննիս եւ նորուն վկայակցացն Ներքողեան ի հանգէն նոցա, հրաշազարդ յօրինուածովք։ Նորահրաշ եւ գերապայծառ է տօնս . . .»

Թղ. 18բ. ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ. «Ընդօրինակեալ ի հնագոյն մեծ ճառընտրէ վէն.։ Եւ յամի 1820 ուղղագրեալ ի Փարիզ ի ճառըն. 88, ի թիւ ճառիցն ՃԻԸ.»

11.

ԺՈՂՈՎԱԾՈՅՔ

Cod. Arm. XI. — 1820:

ԹՈՒՂԹՔ 142: — ՄԵԾՈՒԹԻՒՆ 24.6 × 19 սմ.:
 — ԳՐՈՒԹԻՒՆ միասին 19.5 × 14 սմ.: — ՏՈՂՔ 45—50:
 — ՆԻԻԹ, ԹՈՒՂԹ ամուր: — ԿԱԶՄ, ԽԱՆԱՔԱՐՈՒ
 ԹՈՒՅԱՅ: — ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ ԼԱԼ: — ԳԻՐ շՆԱԳԻՐ: —
 ԴԱՏԱՐԿ, 10 ԹՈՒԹ ԼԱՔ: — ԺԱՄԱՆԿ, ԳՐԻՉ ԵՒ
 ՏԵՂԻ ԱՆԾԱՆՈՒԹ: ՄԱԿԱՅՆ զրուծենէն եւ քանի մը ծա-
 նօթութիւններէն յայտնի է որ Զօհրապայ զործն է
 զրեալ ի Փարիզ 1820 ին: — ՅԻՇԱՏԱԿԳՐՈՒԹԻՒՆՔ
 չիք: — ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆ կողմն ներքին երեսն՝ Bibl. Quatr.

Մատենան է Ժողովածոյ, որ կը բովանդակէ՝

1. ԹՂ. 2ա—76բ: «Ցուցակ երեւելի գրեանց
 եւ ի նոսա պարունակեալ ճառից արքունի մատեն-
 նադարանին Փարիզու ռմանք յիշատակարանով»

1. Մեծ ճառընտիր (Ժ-ն գարու?)
2. Ճառընտիր (Ժ-Գ գարու?)
3. Ճառընտիր Մեծահատոր.
4. Ճառընտիր մեծահատոր.
5. Ճառընտիր.
6. Ճառընտիր մեծ
7. Ժողովածոյք:
8. " "
9. Հարցումն եւ պատասխանի ի վրայ սբ. գրոց.
10. Ժողովածոյք.
11. Յայտնաւորք.
12. Աւետարան.
13. " "
14. Ճառու ընթերցումք.
15. Ճառոց գիրք.
16. Սաղմոսարան.
17. " "
18. " "
19. Աղօթագիրք.
20. Սաղմոսարան.
21. " "
22. Աւետարան.
23. Թուղթք Պաւղոսի.
24. Գործք առաքելոց.
25. Մեկնութիւն Լամբրոնացւոյ ի գիրս Առակաց.
26. Ժողովածոյք.
27. Ժողովածոյ քարոզք.
28. Մեկնութիւն Յովհ. Որոտնեցւոյ.
26. Մեկնութիւն Թղթոց Պաւղ. (Որոտնեցի).
30. " " " "
31. " " " "
32. Գանձարան.
33. Պատարագամատոյց Լատինացւոց.
34. Խորհրդատեար.
35. Մաշտոց.
36. " "

37. Մաշտոց.
38. Շարակնոց.
39. Մեկնութիւն պատարագամատոցի (Մեծն
 խորոզ.)
40. Ճառու գիրք.
41. " "
42. Գիրք ձեռնագրութեան.
43. Շարակնոց.
44. " "
45. " "
46. " "
47. " "
48. " "
49. Մաշթոց.
50. Երգարան.
51. Մաշթոց.
52. Աղօթագիրք.
53. Տօնացոյց.
54. Ժամագիրք.
55. Ճառընտիր.
56. Տօնապատճառ.
57. Ճառընտիր.
58. " "
59. " "
60. " "
61. Երգարան.
62. Ագաթանգեղոս.
63. Մասն մի մատենի.
64. Ճառք.
65. Ճառք Գրեգորի Նազնանցացւոյ.
66. Հատուածք ինչ.
67. " "
68. " "
69. Հաւաքումն.
70. Ճառք.
71. Ճառք Յովհ. Ոսկերեանի.
72. " "
73. Ցեռիւք Լուսաւորիկն.
74. Չարլարանք Բրիտանոսի.
75. Բարոզք Գր. Տաթեւացւոյ.
76. Գիրք հարցմանց.
77. Ժողովածոյք.
78. Ճառք.
79. Գիրք հարցմանց.
80. Վարդանայ վ. ի ջատագովութիւն.
81. Հատուածք.
82. Ճառ Օմնեցւոյ.
83. Պօղոս Տարօնեցի.
84. Հատուած.
85. Մեծնութիւն պատարագի ներ. Լամբր.

86. Աստուածաբանութիւն թովմայի.
87. Նարեկ.
88. Թով. Գեմբ. Համահեւութիւն.
89. Միկիթար Սկեւապի.
90. Հասուածք.
91. "
92. Կանոնագիրք.
93. Հաւաքումն.
94. Յայտմաւորք.
95. "
96. "
97. Պատմ. Յով. Կաթողիկոսի.
98. Աղթարք.
99. Պատմ. Միքայէլ Առուայ.
100. Դաստաւանագիրք.
101. "
102. Ժամանակագրութիւն Սամուէլի եւն.
103. Վարք Պիոս Ի պապին.
104. Աշխարհագրութիւն Ի յետին դարս.
105. Ժամագիրք, պատարագամատոյց.
106. Ժողովածոյք.
107. Պատմութիւն Օսմանցւոյ.
108. Աղթամատոյց.
109. Ժողովածոյք.
110. Դաւիթ անյաղթ.
111. Բժշկարան.
112. Դաւիթ անյաղթ.
113. Միկիթար Հերայի.
114. Գիմա.
115. Բարուախօս.
116. Ժողովածոյք.
117. "
118. "
119. Տօմարագիրք.
120. "
121. Պարզատոմար.
122. "
123. Հմայութիւնք.
124. Պարզատոմար.
125. Տօմարագիրք.
126. "
127. Յովհ. Ժաշանայի յաղագս ամսոց Հայոց.
128. Քերականութիւն.
129. Ամրաօլլաթ.
130. Քերականութիւն.
131. Մեկնութիւն Քերականութեան Եզնկայի.

132. Պզնէ քաղաք.
 133. Ժողովածոյք.
 134. Տաղք.
 135. Ժողովածոյք.
 136. Ընդգէմ երկաբնակաց.
 137. Ոտանաւորք.
 138. Մասթէոս Վ. Ի Հոգեշահ բանք.
 139. Աւակք Վարդանայ.
 140. Ոտանաւոր պատմութիւն Փարիզի եւ Վիեննայի.
- Հաս կ'ըսուի թէ այս գիրքն (թ. 137 յուս-
ցակին) վերջին ձեւագիրն է Ի մատենադարանին
Փարիզում:

141. Պատմ. Մատթ. Ուսհայեցւոյ.
142. "
143. Բաւարան.
144. "
145. Դաւանութիւն Հաւատոյ Հայաստանեայց
եկեղեցւոյ:

Բաղմութիւ տեղեկութիւնք կան գրէն, որ Փա-
րիզում հայ ձեւագրաց ջուղակը կազմողին կ'օգնեն:

2. Թղ. 83ա—90բ: "Թուղթ Ստեփ. Սիւնեաց
եպիսկոպոսի... Զքրիստոսի խաղալութեան...":

3. Թղ. 91ա—97բ: "Երանելոյն Մովս. Խո-
րենացւոյ... պատճառս վասն սուրբ մարգարէիցն.
Սիրով մեծաւ փափագեցին...": "Ի մեծի աւուր
տապանակին: Եր. Մովս. Խոր. յաղագս Վարդավա-
սին: Լուսաւոր եւ պայծառ...":

4. Թ. 98ա—99ա: "Դաւթի փիլիս. դրու-
ատ... Ի նախափայն... Մեծ է աւր յիշատակի...":

5. Թղ. 100ա—106ա: "Եղիշէի... յա-
ղագս Հայր մեր... Է պարզ բնութեամբ...: Վ. Ին
Եղիշէի վասն յիշատակի մեռելոց...: (Նորին) Յա-
ղագս Միանձանց: Մարգիկ...":

6. Թղ. 108ա—119բ: "Աբ. Յովհ. Ոսկեբե-
րանի... յաղագս վարուց... Ս. Գրիգորի...: Հրա-
շալի է...":

7. Թղ. 120ա—125բ: Կորին, Վարք Մե-
սրովբայ... Զաւքանագեան...":

8. Թղ. 128ա—141ա: "Թուղթ Աբգարու...
Յամին երեք հարիւրորդի...":

ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆԻՔ չիք Թղ. 125բ,
141ա եւն. դրուած անցողակի տեղեկութիւններէն կը
տեսնուի որ ամբողջ այս հատորն գործ է Յովհ. Վ. Ի Զօ-
հրապայ, յամին 1820:

12.

ԺՈՂՈՎԱԾՈՅՔ

Cod. Arm. XII — ՌՊԻ = 1820.

ԹՈՒՂԹԸ 89, էջ 164: — ՄեծՈւթիկն 25.5x18.5 սմ.: — ԳՐՈՒԹԻԿՆ միասին 18x11.5 սմ.: — ՏՈՂԸ 29: — Նիհիթ թուղթ անհարթ: — ԿԱԶՄ, խաւարարտ թղթայ (նոյն ընդ թ. 11): — ՀԱՆԳԱՄԱՆԸ. մարութ: — ԳԻՐ Նոտրդիր: — ԴԱՏԱՐԿ ԹՂ. 1, 38ա—41բ, 88: — ԺԱՄԱՆԱԿ, ԳՐԻԶ. եւ ՏԵՂԻ Նոյն ընդ թ. 11 ձևագրի, ինչպէս կ'երևայ: — ՏԷՐ Բաղրմէր:

Սատեանս է ծղլւթնայ, յորում կան՝

1. ԹՂ. 2ա—37բ: «Սամուէլի քահանայի հաւաքմունք ի գրոյ պատմագրաց Յաղագս գիւտի ժամանակաց անցելոյ մինչեւ ի ներկայս ծայրաքաղ արարեալ: Յերիս որոշմունս բաժանեալ...» Լուսանցքի վրայ կայ տարբերութիւն օրինակաց: Գործն կիսատ է թողուած:

* 2. ԹՂ. 42ա—57բ: «Թովհանուս որ մա-

կանուն Ուրկաւագ կոչի, յաղագս քահանայութեան եւ քահանայից եւ գլխոց նոցին: Կարգ իշխանութեան...»

* 3. ԹՂ. 58ա—70բ: «Երանելոյն Սիսիանոսի վ. ի խօսք... ի տօնի սրբոց քահանայից...» Զմեծ գլխութիւնն... շորս օրինակաց համեմատութեամբ:

4. ԹՂ. 71ա—88բ: «Վ. ին Գրիգորի ի սուրբ դատին... Այսօր յարեալ քրիստոս...» երկու օրինակաց բաղդատութեամբ:

ԹԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆ, չիք, բայց գրութեան, կազմէն եւն. յայտնի է որ նախընթացին հետ նոյն է ընդօրինակողն եւ քաղաքի գրառնէն է:

13.

ԺՈՂՈՎԱԾՈՅՔ

Cod. Arm. XIII. — ՌՄԻԹ = 1775.

ԹՈՒՂԹԸ 86, էջ 148: — ՄեծՈւթիկն 18.5x12.7 սմ.: — ԳՐՈՒԹԻԿՆ միասին 13.5x8 սմ.: — ՏՈՂԸ 21: — Նիհիթ թուղթ անհարթ: — ԿԱԶՄ Նոյն ընդ թ. 11, 12ի: — ՀԱՆԳԱՄԱՆԸ մարութ: — ԳԻՐ Նոտրդիր: — ԴԱՏԱՐԿ 1ա, 17ա—18բ, 49ա—51բ, 81ա—86բ: — ԺԱՄԱՆԱԿ 1775: — ԳՐԻԶ Յովհ. Զօհրապ: — ՏԵՂԻ Վենետիկ Ս. Ղազար: — ՏԷՐ Բաղրմէր: — ԹԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ ԹՂ. 16բ: — ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆԸ կողմն ներսին կողմը մատիտով Bibl. Quatr.

Սատեանս է ծղլւթնայ՝

* 1. ԹՂ. 2ա—2բ: «Թուղթ Սահակայ Արծրունեաց իշխանի առ երանելի վարդապետն Մովսէս խորենացի: Հրեշտակ եւ սպասաւոր...» համեմատութեամբ օրինակաց:

* 2. ԹՂ. 2բ—16բ: «Պատասխանի թղթնայ Սահակայ... Զյորդութիւն...» համեմատութեամբ օրինակաց:

3. ԹՂ. 19ա—39ա: «Տեառն Զաքարիայի Հայոց կաթողիկոսի ասացեալ ի ծնունդ տեառն մերոյ յիսուսի քրիստոսի: Զի թէ զառն թագաւորի...»

4. ԹՂ. 39բ—44ա: «Սրբոյն Պետրոսի Սիւնեաց եպիսկոպոսի ներբողեան ի սուրբ աստուածածինն... բազմութիւնք քրիստոսասէր...» համեմատութեամբ օրինակաց:

5. ԹՂ. 44ա—48բ: «Սրբոյն Արիստակիսի Հայոց վ. ի վասն ութաւրեա. նաւակատեացն, որ զինի աստուածայանութեանն կատարի: Որք ասուեր հանգերձեւոցն...»

6. ԹՂ. 51ա—53ա: «Թառաջարան նախակարգեալ թագաւորութեանց: Վասն ի յերկուս զիրս առ ի հերթայեցւոց...»

7. ԹՂ. 53ա—54ա: «Թուղթնայ եպիսկոպոսի Աղիկառնացւոյ (ի գիրս Յորայ): Նշանակէ զիւրք...»

* 8. ԹՂ. 54բ—62բ: «Մահ Եսայայ մարգարէի... Բ. Մահ Ովսէի մարգարէի... Գ. Մահ Ամովսայ մարգարէի... Դ. Մահ Միքայ մարգարէի... Ե. Մահ Թովբայ մարգարէի... Զ. Մահ Արգիւն մարգարէի... Է. Մահ Թունանու մարգարէի... Ը. Մահ Նաւումայ մարգարէի... Թ. Մահ Ամբակումայ մարգարէի... Ժ. Մահ Սոփոնիայ մարգարէի... ԺԲ. Մահ Անգէի մարգարէի... ԺԳ. Մահ Զաքարիայ մարգարէի... ԺԴ. Մահ Մաղաքիայ մարգարէի... ԺԵ. Մահ Դանիէլի մարգարէի... ԺԶ. Մահ Երեմիայ մարգարէի... ԺԷ. Մահ Եղեկիէի մարգարէի...»

* 9. ԹՂ. 63ա—80բ: «Եր. Մովս. քերթողաճօրն ի յիշատակի սրբոյն Հռիփսիմայ... Նորահրաշ եւ գերապայծառ...» ի վերջոյ՝ «Համեմատութեամբ երկուց օրինակաց ուղղաբանեալ գրեցի զառաջիկայ ներբողեանս, յամին 1827 ի Մայիսի:»

10. ԹԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ ԹՂ. 16բ: «Ես յովհ. Զօհր. յամին 1775 ընդօրինակեցի հաւատարմութեամբ ի Զ. Զառնտրէն ի հաղուէն գրութեամբ ի Զառնտրո մեր ի ԺԱ գարուն...»

15.

ԲԱՌԱՐԱՆ

Cod. Arm. XV. — ԺԸ դարու վերջը:

ԹՈՒՂԹ 403: — ՄԵԾՈՒԹԻՒՆ 39×25 սմ.: — ԳՐՈՒԹԻՒՆ գրեթե ամբողջ երեսն, երկսին: — ՏՈՂԸ անորոշ: — ՆԻՒԹ ԹՈՒՂԹ հաստ: — ԿԱԶՄ կարմիր կիսակաշի նոր, կոնակը ոսկեգիր „Zohrab, Dictionnaire Arménien.“ — ԴԱՏԱՐԿ ԹՂ. 1ա, ք, 26 եւն: — ԳԻՐ շղագիր: — ԺԱՄԱՆԱԿ եւ ՏԵՂԻ չիք: — ԳՐԻԶ Զօհրապ: — ՏԷՐ Զօհրապ եւ Քաղըմէր: — ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆ չիք: — ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆԻ ԿՈՂԻՆ ԹՈՒՆ ՆԵՐՔԻՆ երեսն „ex Bibl. Quatr.“

Մատենան է Բաբարան, որ կը սկսի Ա—Ա. մանրամասն մեկնութեամբ եւ վկայութեամբ ի հեղինակաց: Վերջը կայ յաւելումներ, Անուանք բուսոց, քարանոց, թռչնոց, անասնոց, եւ բառք ինչ Աստուածաշունչ գրոց՝ մեկնութեամբ յայն եւ լատին բառից:

16.

ԲԱՌԱՐԱՆ

Cod. Arm. XVI. — ԺԸ դարու վերջը:

Միւթար Աբբահօր բառարանին էջ 205 էն սկսեալ մինչեւ 1088, մէջը մեծ ու փոքր քայքայեալ թղթեր խճողուած եւ վրան յաւելումներ նշանակուած: Գիրն Զօհրապին է: Տպեալ Բառերու քով հայ հեղինակներէ վկայութիւններ նշա-

նակուած են: Անշուշտ ասիկայ Զօհրապին բառարանին սկզբնական ձեւագիրն է: Հաստ թղթէ կողպատանքին ներքին կողմը մատիտով՝ „ex Bibl. Quatr.“

17.

ԲԱՌԱՐԱՆ ԼԱՏԻՆ-ՀԱՅ

Cod. Arm. XVII. — ԺԸ դար.

ԹՈՒՂԹ 334: — ՄԵԾՈՒԹԻՒՆ 15·5×10·5 սմ.: — ԳՐՈՒԹԻՒՆ միասին: — ՏՈՂԸ 20: — ԳԻՐ շղագիր եւ նոտրգիր: — ԿԱԶՄ փայտեայ սեւ կաշւով, եւրոպական: — ՀԱՆԳԱՄԱՆԸ միջակ: Կէսէն աւելին դատարկ թողուած: Այլ ամենայն ծանօթութիւնք կը պակսին:

Մատենան է Բաբարան Լոպէն-հայ:

Կը սկսի „Aufero, տանեմ, abstuli տարայ, aufer տար“ եւն:

ԵԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆ չիք. կ'երեւայ ԺԸ դարու լատինագէտ հայու կամ եւրոպացւոյ մը գործ:

18.

ԲԱՌԱՐԱՆ

Cod. Arm. XVIII. — ԺԹ. դար.

Տպագիր. „Բառագիրք Հայոց. Dictionarium Armeno-Latinum Autore Francisco Rivola, Ciue Mediolanensi, Lvtetiae Parisorum, MDCXXXIII (= 1633). մէջ ընդ մէջ թուղթ գրուած եւ մէջը

ոճեր, բացատրութիւններ եւն լատին մեկնութեամբ եւ վկայութեամբ նշանակուած ի քաղրմերէ, ինչպէս տպագրի ձեւով հայերէն գրութենէն կ'երեւայ: Կողմն ներքին կողմը՝ „Ex Bibl. Quatr.“

19.

ԱՍՏՈՒԱՅԱՇՈՒՆԷ Ի ՀԱՅԷ Ի ԱՍՏԻՆ

Cod. Arm. XIX. — 1792 — 1798.

Ս՝եծագիր (35.5×23 սմ.) երեք հատոր ամբողջ կաշի փառակազմ մատենաք.

Ա. Հար. ին կանակը սակեգիր գրողմուած «Bible arménienne traduite par M. Lourdēt». Կողին ներքին երեսը ապագիր զինանշան մը կայ, տակը «M. le Marquis de Fortia, Rue de la Rochefoucaud, Nr. 12». Կողին թղթին վրայ՝ «ex bibl. Quatr.» Գրութեան ծակաւան «Liber Genesews, Absolutus. die 11ª Aprilis, anno Dñi 1792.» Այս հատորն Մովսիսի հինգ գիրքն է հայերէնէ ի լատին թարգմանեալ. առանց բնագրի, ծով ծանօթութեամբք. Ի վերջոյ՝ «Explicit totus Pentateuchus, Deo favente et protegente Beatissimâ Virgine Mariâ, hac ipsa Die 2ª Decemb. Anni R. S. H. 1793. Ad majorem Dei gloriam ipsiusque Ecclesiae utilitatem.»

Բ. Հար. նոյն զինանշան, կողին վրայ նոյն գրութիւն. Այս հատորն է «Liber Josue.» Ի վերջոյ՝ «Explicit Liber Josue die 7ª Julii anno Dñi 1794.» Judicum, Libri Ruth, Ի վերջոյ՝ «Explicit Liber Ruth die 9^{ba} 21ª anno Dñi 1794.» «Libri

Regum. Explicit Liber I Reg. die 16ª April 1795. Liber Regum II, III, IV, «արմէ ետեւ» «Ad majorem Dei gloriam et auspice Deiparâ Sanctissimâ Virgine Mariâ, explicit Liber hic Regum quartus Venetiis, anno R. S. H. 1795. Die vero Decembris 30^a»

Գ. Հար. նոյն կազմ, զինանշան եւն. Կը սկսի Paralipomenon, Liber Primus. Secundus, «Եւայ» «Deo juvante... absoluti sunt duo Libri Paralipomenon, Venetiis, anno R. S. H. 1796 die verò 12ª Octobris.» Յետոյ «Libri Esdrae, I, II, Libri Nehemiae, Libri Tobiae,» «արմէ ետեւ» «Explicit Liber Tobiae die 9ª mensis Julii, anno R. S. H. 1797.» Յետոյ Liber Judith, «արմէ ետեւ» «Explicit Liber Judith in Livorno, die 7ª Mensis Januarii, anno R. S. H. 1798.» Յետոյ Libri Esther «արմէ ետեւ» «Explicit Liber Esther... post quasdam locorum mutationes, Die 2^a Junii, Anno R. S. H. 1798 in urbe Florentiâ.» «Եւայ Machabaeorum Libri, I, II, մինչեւ համար 29 բաղառարար:

20.

ԳԻՐԷ ԵՆՆԴՈՑ Ի ՀԱՅԷ Ի ԱՍՏԻՆ

Cod. Arm. XX. — 1785.

«Կոյն հեղինակէ մեծ քառածալ (24,5×18,5) 216 թուղթ, կանանչ թղթով խաւաքարտեայ կազմով հատոր մը, Ծննդոց գրոց լատին թարգմանութիւն, մէկ երես հայերէն բնագրով միւս երես լատիներէն. Ինչպէս յառաջաբանէն կ'երեւայ 1713ին Միխիթար Աբրահամ Տրատարակեալ Աստուածաշնչոյ վրայէն է թարգմանութիւնը: Ծակաւան է. «Biblia Sacra, Armeno-Latina in Supplementum ad Sacra Biblia Polyglotta Waltonis.

Genesis Tomus I^{us}. Auctore Petro Simone Lourdēt. Praesbytero Parisiensi, Regio Linguarum Hebraicae et Syriacae Professore, nec non Librorum Censore Regio, Parisiis, Anno R. S. H. MDCCLXXXV.» Հաս մաքուր գրուած, ծանօթութիւններով: Կանակը սակեգիր գրողմուած «Biblia sacra armena translata, Genesis Tom.» կողին ներքին երեսն «ex bibl. Quatrem.»

21.

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Cod. Arm. XXI. — ԺԵ ԴԱՐՈՒ

ԹՈՒՂԹԻ 285. էջ 560: — ՄԾԾՈՒԹԻՒՆ 22x15 սմ.: — ԳՐՈՒԹԻՒՆ 14x9.5 սմ., ի սկզբան կարմիր գծով բաժանեալ, յետոյ զանց առնուած. 14x4: — ՏՈՂԹ 20: — ՆԻԻԹ ԹՈՒՂԹ հաստ ամուր եւ փայլուն: — ԿԱԶՄ փայտեայ կաշեկազմ հին, պարզ: — ՀԱՆԳԱՄԱՆ մաքուր, մանրանկարք տեղ տեղ վնասուած օտար ձեռքերէ տեղ տեղ զրուծիւններ յաճախ: — ԳԻՐ ՄԾԾ քոլորզիր քաւական մարութ: — ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԴ 200 հատ, մեծադիր, թեթեւ ներկուած: — ԽՈՐԱՆԱԶԱՐԴ ԹՂ. 1ք, 2ք, 3ա, 4ք, 5ա, 6ա, այս է վեց խորան կանոններու կամ համարաբառի համար, որոնք սակայն չեն գրուած: ԹՂ. 8ա սկզբոյ, ԹՂ. 84ա տեղի եւ երոսական ոճով, ինչպէս նաեւ եզերագարողքը. եւ ամբողջ թուղթն յետոյ ուրիշէ ծաղկուած եւ գրուած: ԹՂ. 137ա, ԹՂ. 220ա, գեղեցիկ, սկզբով: — ՊԱՏԿԱՆ 7ք Մատթէոս, 83ք Մարկոս, ԹՂ. 136ք Ղուկաս ուրիշէ նկարուած, անշուք եւ ԹՂ. 219ք Յովհաննէս, գեղեցիկ, սկզբով, քայքայ տեղ տեղ եղծեալ: — ԴԱՏԱՐԿ 1ա, 2ա, 3ք, 4ա, 5ք, 6ք, 7ա, 182ք, 186ա, 219ա: — ԺԱՄԱՆԱՆ ԿՐԻՉ ԵՒ ՏԵՂԻ անծանօթ. կ'երևայ ԺԾ դարէն: — ՏԷՐԱՅԼԵԱՅԼ անծիրն: — ՅԻՇԱՏԱԿԱՆ ԳՐՈՒԹԻՒՆ ԹՂ. 1ք, 2ք, 135ք, 283ա, 284ա, 284ք: — ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆ Կողին վրայ կայցուած է թուղթ մը, եւ ինչպէս գրապետն ըսաւ՝ ի Հ. Ղ. Ալիշանէ. Les quatre Evangelistes, sans aucune date, c'est de la meilleur époque de 1400 à 1500. La date de main inconnue n'appartient pas à l'Evangile. C'est l'époque en laquelle un certain Lazare en a fait présent à l'Eglise de St. Serges. Բեղերմանի շինած ցուցակին՝ գրատան օրինակին մէջ, ինչպէս նաեւ գրատան ժամանակագրական ցուցակին մէջ նշանակուած է, թէ սոյն Աւետարանը գնուած է վենետիկէն 1866ին 50 Փրանքի:

Մասեանս է Ա-Երբեք, յորում կան՝

1. ԹՂ. 1ք—6ա կանոնք միայն նկարուած, բայց գրուած չէ:

2. ԹՂ. 8ա—82ա Աւետարան ըստ Մատթէոսի:

3. ԹՂ. 84ա—135ք Աւետարան ըստ Մարկոսի:

4. ԹՂ. 137ա—218ք Աւետարան ըստ Ղուկասի:

5. ԹՂ. 220ա—283ա Աւետարան ըստ Յովհաննէսի:

ՅԻՇԱՏԱԿԱՆ ԳՐՈՒԹԻՒՆ Բ. 1. ԹՂ. 1ք. ագեղ գրութիւն «Ի քրիստոսի ծառայ աստուծոյ Թաթէոսի որդի Թաթէոսի ծնունդն երկու Ռալթի Ի ամառն վարդապետի կեանքի ըսեմն»:

2. ԹՂ. 2ք. ԴԱՏԱՐԿ ագեղ «Ի մաշկերացի տիրացու կարգեալ եղբոր որդի տիրացու առաքել զրեցի այս գիրս էջօր կարգայ մը նշնշեցիւղքն յիշատակայ յիշեալ լեցիք առաջի անմահ գառին աստուծոյ»:

3. ԹՂ. 135ք. Նաորգիր «Ո՛հ մաշկեալ օշխարհ»:

4. ԹՂ. 283ա նոյն գրիչ «Ո՛հ ապր ինչ թերեւս արժանաւորիլ զի լինիցի հարցք իմոյ պատուականա-գունից եւ եղբարցք մաքրասնդից մառք միայն անցու-ցանել սակա ներման յոգնագիմի իսլանայն գծագրողի զազրիւրս կենաց քառավտակին ի բղնողէն զառ. ու-րիշ գրիչ մը ապիւր «ապր թւին Ռալթ»:

5. ԹՂ. 284ա. ագիտի մը գրի փորձեր, յետոյ՝ «Երչատակ է առ ոռւրք աւետարան գէշին. Թվին ՌալկԱ ապիւր» Դարձեալ՝ «Թվին ՌալկԱ ապրիլի Ժ գրվեցաւ գիրս»:

6. ԹՂ. 284ք. Նոր գրիչ կարմիր բուրգեր. «Այս է որ գրեմ ոռւրք աւետարան յոհաննէ Թվ Ռալ Ի թեկեանքերի ԻԱ. ձեռեմք տէր Ղազարիս վայելում աւեր Ղազարի ի գունն ոռւրք Սարգիսի» Զայս յետոյ ուրիշ ագիտագոյն մը երկու անգամ օրի-նակած է նոյն տեղ:

1 (22).

ԵԱՐԱԿՆՈՑ

2Գ. ԿԹԼՅԱԿ ՀԷՆ ՀՆԱԳՐԱՎԱՃԱՌԻ ՌԱԾԺԱ=1662

ԹՈՒՂԹԻ 367. էջ 717: — ՄԾԾՈՒԹԻՒՆ 13x6x9.5 սմ.: — ԳՐՈՒԹԻՒՆ 9.5x5.8 սմ.: — ՆԻԻԹ ԹՈՒՂԹ գորշ: — ԳԻՐ քոլորզիր կանոնաւոր: — ՀԱՆԳԱՄԱՆ մաքուր: — ԿԱԶՄ հին կաշեկազմ հարուստ կի-տուածովք. (կազմի մասին տես վարն ի վերջոյ դրուած տեղեկութիւնը.) Ներքին կողմը հին լաթ եւ սկիզբն ու վերջն մէկ մէկ մագաղաթ պահպանակ. որոնցմէ առաջ-նոյն վրայ կայ «գրչափործ»:

— ՍԿԶՐԱՆԳԻՐԻ ԵՐԿՆԱ-գոյն եւ սկիւր: — ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԴ 83 հատ, երկնա-

գոյն գեղեցիկ: — ԽՈՐԱՆԱԶԱՐԴ ԹՂ. 5ա, 14ա, 59ա, 112ա, 139ա, 210ա, 226ա, 235ա, 249ք, 290ա, 311ա, 339ա: — ՊԱՏԿԱՆ ԹՂ. 4ք կին մի եւ այլ ձեռքով (Յովակիմ եւ Աննա). տակը գրուած՝ «Զտառապեալ վա-նեցի սահակ ծաղկողս յիշեա եւ աստուած»:

ԹՂ. 116ք Մուսն Զրիստոսի ի վերայ իշոյ յճրուսողմ: ԹՂ. 137ք Կանայք ի գերեզմանի: ԹՂ. 209ք Պննտեկոստէ, Առա-քեալք ի վերստամ: ԹՂ. 242ք Այլակերպութիւն: Ա-ստնցմէ զատ լուսանցեց վրայ կայ 17 պատկեր որոնք կը

Ներկայացնեն՝ Աւետում, Ս. Թէոդոս Թագաւոր, Ս. Յակ. Մծքնայ, Դաւիթ մարգարէ, Ս. Ստեփանոս, Ս. Պետրոս եւ Ս. Պաւլոս, Ս. Յովհ. Աւետարանիչ, Ս. Գր. Լուսաւորիչ (յունագգեստ), Ս. Հովսիսիմէ, Ս. Նախապետք, Տէրունական պատկերներ են: — ԺԱՄԱՆԱԿ ԻժԺԱ — 1662: — ԳՐԻԶ Վարդան: — ԺԱՂԱՌՂ Սահակ Վանեցի: — ՏԵՂԻ Երկիր Մոկաց «ի գետոյ որ կոչի Սուրս»: — ՏԷՐ Մեսրոպ (եպիսկոպոս): — ՅԻՇԱՏԱԿԱՆ ԳՐՈՒԹԻՒՆՔ ԹՂ. 360բ—363բ, 364ա:

Մատենան է ՀԵՐԻՆ՝, որ կը սկսի ի Երն՝
 ԳԵՆԵ Սրբոյ ԿԱՆԻՆ. «Երգեցէք որդիք Սինի...»
 ՅԻՇԱՏԱԿԱՆ ԳՐՈՒԹԻՒՆՔ 1. ԹՂ. 360բ—
 363բ. համաւար, զոր այստեղ կը համառօտենք:

Փառք
 Արդ աղաքմ զամենեանդ
 զմեկունքդ որ ուր ունիք ուսման
 զի միշտ վառիք յուսով նորայն
 փառաւորել զտէրն յաւիտեան:

Այս մատենին աստուածաբան
 զանազանեալ տկանցս որ կան
 աէր ՄԻՐՈՂ այր պատուական
 ետ գրեալքել զսա զանազան
 Վարիւք փայլեալ հրեշտակական:

Զի ես չարեացն աւթարան
 եւ ի բարեաց գործոցս ունայն
 Վարդան հոգ ու անարժան
 կատարեցի զնորին հրաման:

Ի ԹՎԱԿԱՆԻՍ ՌԻ ամեան
 Ճ եւ ԺԱ ԹԻԼ ԸՆԳ նմայն
 աւարտեցաւ սա ի լումայն:
 Որք հանգիպիք սմա տեսնան
 կամ վայելցէք յայս բուրաստան
 յիշման առնէք զմեզ արժան
 ՂԵՐԴԱՆ ԳՐԻՆ Տոգս Լանպիտան:

Եւ արդ գրեցաւ եղանակաւոր տառս . . . ի լաւ
 եւ յընտիր յօրինակէ որ է ԷԱԻԻ կոչեցեալ ձեռամբ յոգ-
 նամեղ եւ անխմաստ վարդան գրչի շնորհիւ տեսան
 ոկոյ եւ ողորմութեամբ նորին աւարտեցի ի ԹՎԱԿԱ-
 ՆԻՍ Հայոց ՌՃ եւ ԺԱ յերկիրս Մոկաց ի գետոյ որ
 կոչի Սուրս ընդ հովանեալ սուրբ յովանեսին եւ սուրբ
 գէորգա զօրավարին. ի դառն եւ ի նեղ ժամանակին

յորում նեղիմք ի հարկապահանջութենէ անօրինաց զի
 եւս քան զեւս ռառականայ բռնութիւն եւ նեղութիւն ի
 վերայ աշխարհիս Հայոց վառն ծովացեալ մեղաց մեռոց:

2. ԹՂ. 364ա կայ երգ մը՝ «Երգում գառ յա-
 րեւելեց...»: Ետայ կը գրէ՝ «Այս երգս ուրիշ տեղաց
 գրեցի»:

Մոկաց երկիրն վանայ ծովուն հարաւային
 կողմէ: Այս ձեռագիրն ճշգիւ այն տեղ եւ այն
 անձանց գործակցութեամբ գրուած է, ուր եւ
 որոնց ձեռք գրուած է Էջմիածնի մատենադա-
 րանի Թ. 2463 ձեռագիրն, որուն վրայ տեղե-
 կութիւն տուաւ Միտրան՝ Էջմիածնի Աւեր-
 Թերթին մէջ (1891, Թ. 3, էջ 147—155): Էջ-
 միածնի ձեռագիրը գրուած է 1672ին (մեր այս
 ձեռագրէն 10 տարի ետքը)՝ «ի սուրբ սւխաս
 Եսփհանեալ Մկրտչի... որ մականուամբ Ամրգո-
 լու վանք ասի». որոյ անծանօթ տեղը մեր ձեռ-
 գիրը կը մասնաւորէ ըսելով՝ «յերկիրս Մոկաց ի
 գետոյ որ կոչի Սուրս ընդ հովանեալ սուրբ յո-
 վանեսին եւ սուրբ գէորգա զօրավարին»: Մեր
 ձեռագրին գրիչն է՝ «յոգնամեղ եւ անխմաստ
 Վարդան», որ Էջմիածնի ձեռագրին գրութեան
 ժամանակ կ'երեւի արդէն առաջնորդ եղած՝ Բա-
 ղիշեցի՝ «Վարդան քաջ եւ որդասէր վարդապետ
 անուանուելով: Էջմիածնի ձեռագրին ծագկոյնն
 է նոյն Սահակը, որ այս տեղ ալ անմիջապէս ա-
 ռաջին պատկերին տակ կը նշանակէ՝ «Երեւոյ զիս
 տէր իմ եւ ստեղծող, զվանեցի Սահակ Ծագկոյն»:

Մեր այս ձեռագրին կողին վրայ Հունգարաց
 Մաթիաս Կորվինոս Թագաւորին († 1490) զի-
 նանշանը կայ հետեւեալ արձանագրութեամբ՝ D.
 Math. D. G. Hung. Reg (D. Mathias Dei Gratia
 Hungariae Regis): Այս զինանշանը վրան դրու-
 լով Հէո հնագրաբանաւ, կամ ինչպէս ինք
 հնագրաբանաւ կ'ըսէ՝ Պրէսլա քաղաքն աճուրդի
 մը ժամանակ այս զինանշանով ձեռագիրը գտնե-
 լով՝ շատ բարձր գնով կ'ըսէ, եւ 1888ին կ'ա-
 ռաջարկէ Պուտաբըշտի Nemzet Museumին 5.000
 Ֆլորինի: Նոյն Թանգարանի գրապետներէն Csont-
 tosi János ձեռագրին հետն առած Վիեննա կու-
 վայ, եւ Միխիթարեանց քով մանրամասն տեղե-
 կութիւն առնլէն ետեւ՝ «Magyar-könyv-szemle»
 (I—IV) Թերթին մէջ ընդարձակ յօդուածով մը
 հրապարակ կը հանէ խարէութիւնը: Այս յօ-
 դուածն ամբողջ ձեռագրին երկու կողերուն զնկա-
 տիպ պատկերովը վերստին տպագրեց Վերլայի հուն-
 գարերէն «Armenia» լրագիրն (1889, Թ. 9—12):

Պուտաբըշտի Nemzet Museumը կը ջնայ Կոր-
 վինոս Թագաւորին ձեռագրաց ժողովածոյքն, որ Զանգաց
 տիրապետութեան ժամանակ ջրուած էր, վերստին հաւա-
 քել, եւ այս պատճառաւ Կորվինոսի գրատէնն հեռացած ձե-
 ռագիրները շատ բարձր գին ունին:

ՑԱՆԿ ՆԻԻԹՈՑ

(ԱՐԱՐԱԿԱՆ ԹՈՒԱԿԱՆՔ ԷԶԵՐԸ ԿԸ ՑՈՒՑԸՆԵՆՆԻՆ՝ ՆՇԱՆՆԱԳԻՐՔ՝ ՍԻՆՆԵՐԸ)

(Ամսաթիվը ոչ զրոյազրոյ թիւնն ըստ յԱմսագրաց է:)

Աբաւ. 12 ր:
Աբգարու թուղթը. 9ա. 27 ր:
Աբգիւս, Մահ Աբգիւս մրգրէի. 28 ր:
Աբրահամ Ամբայ. 11 ր. 12 ա:
— զբգայտ. ծաղկող. 5 ա. 15 ա. 19 ա:
Ագաթանոցի տ. Թովմաս:
Ագաթանոցի տ. 26 ր:
Ագրիպաս. 19 ա. ր:
Ադամ. 9 ր:
Աթանաս, Ս. 14 ր. 15 ա. 16 ր. 17 ա:
Ալմանք. 25 ա:
Ալեքսանդր. 4 ա. 15 ա:
— Ալմանդաւ. 4 ա. 5 ր. 10 ա. 14 ա:
Ալիւն. 2. 7. 8 ր. 32 ա:
Ակաց, անուն կնոջ. 8 ր:
Ահմատ Սուլթան. 22 ր:
Աղբանոս. 19 ա:
Աղկարացի. 13 ր:
Աղեքսանդրիւ. 16 ր. 17 ա:
Աղթարք. 27 ա:
Աղիսանոցի տ. Յուլիանոս:
Աղթարքի. 26 ա. ր:
Աղթամաղղոյ. 27 ա:
Աղիսիւ. 20 ր:
Աղուանք. 21 ր:
Ամբակում, Մահ Ամբակում մրգրէի. 28 ր:
Ամբի. 11 ա. 19 ր. 21 ր. տ. Համբի:
Ամբատուլաթ. 27 ա:
Ամն. 10 ր:
Ամուս, Մահ Ամուս մրգրէի. 28 ր:
Ամրոյու Վանք. 33 ր:
Այլաբերից գիւղ. 13 ա:
Անանիա. 12 ր:
— Ս. 10 ր:
Անաստաս քչոյ. 10 ր:
Անգէոս, Մահ Անգէի մրգրէի. 28 ր:
Անգրէի եւ Մամբէի Ս. Ուխտ. 20 ր:
Անեցի տ. Սամուէլ:
Անի. 12 ր:
Անիւայի տ. Խոսրով:
Աննա. 32 ր:
Անտիոք. 25 ր:
Անտոնիոս Աբբայ. 10 ա. Ս. — Ի Վանք. 11 ր:
Աշմունեայ գաւառ. 15 ա. 23 ր:
Աշոտ, Աշոտ որդի Գր. Մագիսարոսի. 11 ր. 12 ա. 13 ա:
Ապաւանից Վանք. 15 ա:
Ապարէլ տ. Հնազանդեանց:
Ապարէլ. 32 ր:
Ասորի տ. Միքայէլ:
Ասորոց կթղկս. 11 ա. ր:
Ապուս, Պարոն — 8 ր:
Աստուածաշունչ. 6. 7 ա. 31:
Արաման նահանգ. 12 ա:
Արարածոց Գիրք. 9 ր:
Արեւմտացի տ. Յովնէփ:
Արիստակէս զբգայտ. 28 ա:

Արիստակէլ. 12 ա:
Արծրունիք. 28 ա:
Արշակունի. 11 ր:
Աւագարան. 29 ր:
Աւետարան. 6. 7. 26 ա. 32:
Աւշին թգր. 29 ր:
— Պարոն — 29 ր:
— Սիր-Պայլունց. 5 ր. 7 ա. 8 ա. ր:
Արիւղէս. 13 ա:
Բակուր. 8 ա:
Բաղիւնցի. 33 ր:
Բաւարան. 6. 27 ր. 29. 30:
Բասիլ, Բասիլիոս տ. Բարսեղ:
Բարսեղ. 27 ա:
Բարսեղ, Բասիլ, Բասիլիոս, Ս.— 12 ա. 15 ա. 16 ր. 17 ա. ր:
— Ս.— Եկեղեցի. 5 ր. 7 ա. 8 ր:
— տ. Վասիլ:
— զբգայտ. 29 ա:
Բաւարցան. 12 ր:
Բաւարիա տ. Պաւարիա:
Բեգերման Գ. 5 ր. 24 ր. 32 ա:
Բժշկարան. 27 ա:
Բիգա. 11 ր:
Բիւսոս. 12 ր:
Բիլն. 12 ա:
Գագիկ. 12 ա. ր. 13 ա:
Գամառից. 22 ա. 23 ա:
Գանձարան. 26 ա:
Գառնեցի տ. Յովնանէ:
Գեմարցի տ. Թովմաս:
Գեշ. 32 ր:
Գէորգ, Ս.— Վանք. 33 ր:
— տ. Յեր-Յովնանիսեան:
Գէորգ զբգայտ. 13 ա:
Գիմիա. 27 ա:
Գիւտ. կթղկս. 15 ա:
Գուս. Միքիթար:
Գործք Ապարէլի. 26 ա:
Գուլիւմոս. 14 ր:
Գուլգուստապլ. 29 ր:
Գուրբոյ Ս. Ուխտ. 4 ա. 6. 7 ա. 8 ա. ր:
Գրագով. 22 ա:
Գրիգոր. 8 ր. Ս.— 10 ա:
— Ս.— Լուսաւորիչ. 9 ա. 14 ր. 15 ա. 16 ա. 17 ր. 21 ր.
26 ր. 27 ր. 33 ա:
— Գ. կթղկս. 17 ա:
— Գ. կթղկս. 24 ր. 25 ա:
— Է. կթղկս. 8 ր:
— Եպս. 24 ր:
— Եպս. Մովսէս. 13 ա:
— Կրօնաւոր 13 ա. ր:
— Հնծացի. 12 ր. 13 ր:
— Մագիսարոսի թուղթը. 6. 11—14. — Ի փիլիսոփայի
Ներքողեան Ի Ս. Խաչն. 13 ր. Նորին՝ Ջեմարտէ
խաչն. 13 ր:
— միայնակեաց, գրիչ 5 ա. ր. 6. 10 ա. ր. 11 ա. ր:

Սարգիս Շալվե. 20 ա. բ.
 — զրդպտ. 12 ա. բ. 13 ա. բ.
 — քհն. 8 բ.
 Սարկաւ ագ. ա. Յովհաննէս:
 Սեբաստիա. 13 ա.
 Սեւեֆիւս, Սեւեֆի. 25 ա.
 Սեյիմ Սոլիման. 22 բ.
 Սեւանայ Ս. Ուխտ. 13 ա.
 Սիկհարդ. 8 բ. Յովանիմ. 5 բ. 24 բ.
 Սիսիանոս զրդպտ. 28 բ.
 Սիւնիք. 21 ա. 28 ա.
 Սկեւապի ա. Միխիմար:
 Սմրաւ. 11 բ.
 — իշխան Պարոն. — 5 բ. 7 ա. 8 ա.
 Սոսթենէս. 12 բ.
 Սոլեյման Սոլիման. 22 բ.
 Սուրս գիւղ. 5 ա. 6, 33 ա. բ.
 Սոփոնիա, Մահ Սոփոնիայ մրդերէ. 28 բ.
 Ստեփաննոս, Ստեփաննոս Ս.— Նախավկայ. 33 ա.
 — Մարեպա. 13 բ.
 — եպիս. Սիւնեաց. 27 բ.
 Վահրամ որդի պարոն Ստեփան. 8 բ.
 — Հորեղբայր Գր. Մարգիտարոն. 12 ա.
 — Վէստ, որդի Գր. Մարգիտարոն. 12 բ.
 Վանայ ծով. 20 բ. 33 բ.
 Վանան. անուն կնոջ. 10 բ.
 Վասակ. 8 բ.
 — Հայր Գր. Մարգիտարոն. 11 բ.
 Վասիլ, Բարսեղ. ծաղկող. 5 ա. 7 ա. 8 ա. բ.
 Վասպուրական. 11 ա.
 Վարազայ Ս. Ուխտ. 13 բ.
 Վարդ. 10 բ. 11 բ.
 Վարդան, Գրիշ, ստացիւ. 5 ա. 6, 15 ա. 33 ա. բ.
 — եպիս. 17 բ.
 — զրդպտ. 9 ա. 18 բ. — Մանկ. 27 բ. — Զատապոլու-
 թի. ն. 26 բ.
 — պամպիր. 24 բ. 29 բ.
 — Ռաբի. 20 ա.
 Վարչաւ. 5 ա. 6, 21 ա. 22 ա.
 Վենետիկ. 4 բ. 6, 25 ա. բ. 28 ա. 32 ա.

Վէստ Վահրամ. 12 բ.
 Վիեննա. 7 ա. 11 բ. 27 բ. 33 բ.
 Վիտանշդատ, Վիտապատ ա. Սլաբորոն —
 Վիրք. 9 ա.
 Յաթեւապի ա. Գրիգոր:
 Յաղք. 27 բ.
 Յանիկ. 22 ա.
 Յանցիկ. 22 ա.
 Յարեցոյց. 9 բ.
 Յարոն. 25 ա. բ.
 Յարոն. 11 ա. 13 ա.
 Յարոնեցի ա. Պողոս:
 Յելեւիս, Յելեւիս. 13 բ.
 Յեր-Յոհաննէսեան Գեորգ. 5 բ. 6, 29 ա.
 Յիրու. 12 բ.
 Յորինական տեղիք. 9 բ.
 Յուսար Գրիգորեան. 9 ա.
 Յուն Հայոց. 10 ա. 11 ա. բ.
 Յրաքանապի. 12 բ.
 Յրգատ. 8 բ.
 Յիւիս. 9 բ.
 Յովարադիրք. 27 ա.
 Յոնապատնաւ. 26 բ.
 Յոնացոյց. 26 բ.
 Փայտակարան. 9 բ.
 Փարիզ, Փարէզ. 6, 25 ա. բ. 26 ա. 27 բ.
 Փիլիպուպոլիս. 25 ա.
 Փիլորիք. 25 ա.
 Փոնոս. 12 բ.
 Փոսպէլ. 14 բ.
 Քաղմէր, Էրնէստ. 4 ա. 5 բ. 6, 24 ա. 25 բ. 28 ա. բ. 30 ա. բ.
 Քերականութիւն. 27 ա.
 Քարաթեանի Ն. 21 բ.
 Օգոստոս, Ոգոստոս. 10 բ.
 Օմեցի ա. Յովհաննէս:
 Օսմանեցիք. 27 ա.
 Փիրենցա. 6.
 Փռանդ. 25 բ.
 Փռանկաց աշխարհ. 11 ա.

ՈՒՂՂԵԼԻԹ ԵՒ ՅԱՒԵԼԻԹ

Էջ	Տող			
9 ա	38	Տրդատա	կարդա՛	Տրդատայ
11 բ	22	1890	..	1891
19 բ	25	ոտանաւոր	յաւել՛	հնազոյն
21 ա	18	թանապ	կարդա՛	թանապ
21 բ	8	յաւել՛	Այս ձեռագրոյս վրայէն օրի-	
			նակուած է վիեննայի կայսր. մտգրնի.	
			Թ. 9 ձեռագրերն: Հմմտ. Մայր ցուցակ	

Էջ	Տող			
		Հայ. ձեռագրի. Հար. Մ. Յետր Մ. 1891.		
		էջ 13—15, Յիշատակագրութիւնը 6:		
		Յայտնի է ուրեմն որ ձեռագրերս Վ. Պուլ-		
		սոյ վրայէն Հռոմ է անցած:		
30 ա	19	Բառերու	կարդա՛	Բառերու
32 ա	35	1868	..	1879

Die Wiener Mechitharisten-Congregation hat begonnen, einen gross-angelegten, ausführlichen Catalog aller bekannten armenischen Handschriften-Sammlungen im Oriente und in Europa nach und nach zu veröffentlichen. Das erste Heft des ersten Bandes (Österreich), welches schon erschienen ist, umfasst die arm. Handschriften der K. K. Hofbibliothek zu Wien, und gibt einen vollständigen Begriff von der Abfassungsweise des obenerwähnten Cataloges. Einige Hefte bilden zusammen einen Band, und zwar wird die Ländereintheilung soweit es thunlich ist, eingehalten.

Der Catalog ist in neu-armenischer Sprache verfasst; jedes Heft aber erscheint mit einer Beilage, d. h. mit einer kurzgefassten Beschreibung der betreffenden Handschriften in einer europäischen Sprache.

Proben von Schriften, Randverzierungen, Arabesken und Figuren-Illustrationen der Handschriften werden am Schlusse eines jeden Bandes beigegeben.

Jetzt erscheint das erste Heft des zweiten Bandes (Deutschland), die arm. Handschriften der Königl. Hof- und Staatsbibliothek zu München enthaltend. Dann folgt ein drittes Heft über die arm. Handschriften in den verschiedenen Instituten von Petersburg. Diesen Theil besorgt Professor N. Marr, Prof. der arm. Sprache und Literatur an der Universität zu St. Petersburg. Einen anderen, alle in Gross-Britanien vorhandenen Handschriften umfassenden Theil, hat der bekannte arm. Handschriftenkenner Dr. S. Baronian in Manchester, und den Catalog der in Rom befindlichen Handschriften hat Dr. Johann Miskdjian, Prof. der arm. Sprache und Literatur in der Propaganda, übernommen. Nach Aufzählung dieser actuell thätigen Mitarbeiter theilen wir gleichfalls mit, dass wir uns alle Mühe geben, zur vollständigen Verwirklichung unseres Vorhabens immer neue Kräfte heranzuziehen.

Indem wir das Werk einer geneigten Aufmerksamkeit der interessirten Kreise anempfehlen, bitten wir, das Vorhandensein einzelner oder mehrerer arm. Handschriften, namentlich in wenig bekannten Sammlungen, uns gütigst anzeigen zu wollen.

Mechitharisten-Congregation in Wien.

ՄԱՅՐ ՅՈՒՅԱԿ
ՀԱՅԵՐԷՆ ԶԵՊԵԳՐԱՅ

ՀՐԱՏԱՐԱԿԵԱԼ

Ի ՄԻԹԱՐԵԱՆ ՄԻԱԲԱՆՈՒԹԵՆԷ

ՀԱՅՈՐ Բ

ԳԵՐՄԱՆԻԱ

ՏԵՏՐ Ա

ՅՈՒՅԱԿ ՀԱՅԵՐԷՆ ԶԵՊԱԴՐԱՅ
ԱՐԶՈՒՆԻ ՄԱՏԵՆԱԳԱՐԱՆԻՆ Ի ՄԻԿՆԻԼԷՆ

HAUPT-CATALOG

DER

ARMENISCHEN HANDSCHRIFTEN

HERAUSGEGEBEN VON DER

WIENER MECHITHARISTEN-CONGREGATION.

BAND II.

DIE ARMENISCHEN HANDSCHRIFTEN IN DEUTSCHLAND.

HEFT I.

CATALOG DER ARMENISCHEN HANDSCHRIFTEN

IN DER K. HOF- UND STAATSBIBLIOTHEK ZU MUENCHEN.

ՄԱՅՐ ՅՈՒՅԱԿ
ՀԱՅԵՐԷՆ ԶԵՊԵԳՐԵՅ

ՀՐԱՏԱՐԱԿԵԱԼ

Ի ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՄԻԱԲԱՆՈՒԹԵՆԷ

ՀԱՏՈՐ Բ

ԳԵՐՄԱՆԻԱ

ՏԵՏՐ Է

ՅՈՒՅԱԿ ՀԱՅԵՐԷՆ ԶԵՊԱԳՐԱՅ
ԱՐԺՈՒՆԻ ՄԱՏԵՆԱԳԱՐԱՆԻՆ Ի ՄԻՆԽԵՆ

HAUPT-CATALOG

DER

ARMENISCHEN HANDSCHRIFTEN

HERAUSGEGEBEN VON DER

WIENER MECHITHARISTEN-CONGREGATION.

BAND II.

DIE ARMENISCHEN HANDSCHRIFTEN IN DEUTSCHLAND.

HEFT I.

CATALOG DER ARMENISCHEN HANDSCHRIFTEN

IN DER K. HOF- UND STAATSBIBLIOTHEK ZU MUENCHEN.

SIX FEB 15 1996
SLI Rec OCT 19 1995
JUL 29 2002
SEP 29 2006
Printed in USA

**Printed
in USA**

Gaylord
GAYLAMOUNT®
PAMPHLET BINDER
Syracuse, N.Y.
Stockton, Calif.

COLUMBIA UNIVERS
0023873

Z
6605
.A7
M4
v.2

06845142

MAR 3 1976
JAN 29 1976
Digitized by Google

21.

ԱՌԵՏԱՐԱՆ

Cod. Arm. XXI. — ԺԵ ԴԱՐ:

ԹՈՒՂԹԸ 285. էջ 560: — ՄեծՈւթիկն 22×15 սմ.: — ԳՐՈՒԹԻԿՆ 14×9.5 սմ., ի սկզբան կարմիր գծով բաժանեալ, յետոյ զանց առնուած. 14×4: — ՏՈՂԸ 20: — Նիւթ թուղթ հաստ ամուր եւ փայլուն: — ԿԱԶՄ փայտեայ կաշեկազմ հին, պարզ: — ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ մաքուր, մանրանկարք տեղ տեղ վնասուած օտար ձեռքերէ տեղ տեղ գրուած իւր յաճախ: — ԳԻՐ ՄԵԾ քոլորզիւր բաւական մաքուր: — ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԴ 200 հատ, մեծադիր, թեթեւ ներկուած: — ԽՈՐԱՆԱԶԱՐԴ ԹՂ. 1ք, 2ք, 3ա, 4ք, 5ա, 6ա, այս է՝ վեց խորան կանոններու կամ համարաբար համար, որոնք սակայն չեն գրուած: ԹՂ. 8ա ոսկեգօծ, ԹՂ. 84ա տղն եւ եւրոպական ոճով, ինչպէս նաեւ եզրագարդը. եւ ամբողջ թուղթն յետոյ ուրիշէ ծաղկուած եւ գրուած: ԹՂ. 137ա, ԹՂ. 220ա, գեղեցիկ, ոսկւով: — ՊԱՏԿԵՐ 7ք Մատթէոս, 83ք Մարկոս, ԹՂ. 136ք Ղուկաս ուրիշէ նկարուած, անշուք եւ ԹՂ. 219ք Յովհաննէս, գեղեցիկ, ոսկեգօծ, բայց տեղ տեղ եղծեալ: — ԴԱՏԱՐԿ 1ա, 2ա, 3ք, 4ա, 5ք, 6ք, 7ա, 182ք, 186ա, 219ա: — ԺԱՄԱՆԱԿ, ԳՐԻՉ եւ ՏԵՂԻ անծանօթ. կ'երեւայ ԺԵ դարէն: — ՏԵՂԵԱՅԻՆ ԿՈՂԻՆ վրայ կացուած է թուղթ մը, եւ ինչպէս գրաւեստ ըսաւ՝ Ի Հ. Ղ. Ալիշանէ. Les quatre Evangelistes, sans aucune date, c'est de la meilleur époque de 1400 à 1500. La date de main inconnue n'appartient pas à l'Evangile. C'est l'époque en laquelle un certain Lazare en a fait présent à l'Eglise de St. Serges. Բեղերմանի շինած ցուցակին՝ գրատան օրինակին մէջ, ինչպէս նաեւ գրատան ժամանակագրական ցուցակին մէջ նշանակուած է, թէ սոյն Աւետարանը գնուած է վենետիկէն 1866ին 50 Փրանքի:

Մատենան է Ա-Ի ԴԱՐԻՆ, յորում կան՝

1. ԹՂ. 1ք—6ա Կանոնը միայն նկարուած, բայց գրուած չէ:

2. ԹՂ. 8ա—82ա Աւետարան ըստ Մատթէոսի:

3. ԹՂ. 84ա—135ք Աւետարան ըստ Մարկոսի:

4. ԹՂ. 137ա—218ք Աւետարան ըստ Ղուկասի:

5. ԹՂ. 220ա—283ա Աւետարան ըստ Յովհաննէսի:

ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻԿՆԷ 1. ԹՂ. 1ք. ազեղ գրութիւն «Ի քրիստոսի ծառայ աստուծոյ թաթէոսի որդի մէլքեան ծնունդն երկու ՌԱԼԻ Ի ամառն վարդապետի կիսկամաի ըստեմէն»:

2. ԹՂ. 2ք. միւս մէկ ազեղ «Էս մաշկերացի տի. բացաւ կարգեալ եղբոր որդի տիրացաւ առաքել գրեցի այս գիրս եւ՛ր կարգայ մեր նշնջեցիպէս յիշատակայ յիշեալ լիցիք առաջի անմահ գաւթն աստուծոյ»:

3. ԹՂ. 135ք. Խառնարկ «Ո՛հ մաշկերալ ոչխարի»:

4. ԹՂ. 283ա նոյն գրիւն «Ո՛ տայր ինձ թերեւս արժանաւորիլ զի լինիցի հարցդ իմաց պատուականա-գունից եւ եղբարցդ մարբանդից մտք միայն անցաւ-ցանել սակա ներման յոգնագիմի սխալանաց գծագրողի զաղբերս կենաց քառավտակին ի բղիւղէն զառ»:

5. ԹՂ. 284ա. ազեղ մը գրի փորձեր. յետոյ՝ «Եղապարհ է աս ուրբ աւետարան գէշին. Թ՛վին ՌԱԿԱ ամին»:

6. ԹՂ. 284ք. նոր գրիւն կարմիր բլուրգիր. «Այս է որ գրեմ ուրբ աւետարանս յահաւ թ՛վ ՌԱԼ Ի Թեկտեմբերի ԻԱ. Էստեմբ տէր Ղազարիս վայելում տէր Ղազարի ի դուռն ուրբ Սարգիսի»:

1 (22).

ՇԱՐԱԿՆՈՑ

ՁԵԳ. ԿՈԹԸՐԱԿ ՀԷ՝ ՀԵՄԱԳՐԱՎԱՃԱՌԻ ՌԱԾԺԱ=1662

ԹՈՒՂԹԸ 367. էջ 717: — ՄեծՈւթիկն 13.6×9.5 սմ.: — ԳՐՈՒԹԻԿՆ 9.5×5.8 սմ.: — Նիւթ թուղթ գորշ: — ԳԻՐ քոլորզիւր կանոնաւոր: — ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ մաքուր: — ԿԱԶՄ հին կաշեկազմ հարուստ կիտուածովք. (կազմի մասին տես վարն ի վերջոյ դրուած տեղեկութիւնը.) ներքին կողմը հին լաթ եւ սկիզբն ու վերջն մէջ մէկ մագաղաթ պահպանակ. որոնցմէ առաջ-նոյն վրայ կայ «գրչափորդ»:

— ՍԿԱԶԲԱՆԳԻՐԸ երկնա-գոյն եւ ոսկի: — ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԴ 83 հատ, երկնա-

գոյն գեղեցիկ: — ԽՈՐԱՆԱԶԱՐԴ ԹՂ. 5ա, 14ա, 59ա, 112ա, 139ա, 210ա, 226ա, 235ա, 249ք, 290ա, 311ա, 339ա: — ՊԱՏԿԵՐ ԹՂ. 4ք Կին մի եւ այլ ծնունդի (Յովակիմ եւ Աննա). տակը գրուած «Ջոտառապետ վա-նեցի սահակ ծաղկողս յիշեալ եւ աստուած»:

ԹՂ. 116ք Մուսն Բրիստոսի ի վերայ իւրոյ յնրուսաղէմ: ԹՂ. 137ք Կանայք ի գերեզմանի: ԹՂ. 209ք Պննտեկոստէ, Առա-քեալք ի վերնատան: ԹՂ. 242ք Այլակերպութիւն: Ա-սոնցմէ զատ լուսանցից վրայ կայ 17 պատկեր որոնք իւր

Ներկայացնեն՝ Աւետում, Ս. Թէոդոս Թագաւոր, Ս. Յակ. Մծմնայ, Դաւիթ մարգարէ, Ս. Ստեփանոս, Ս. Պետրոս եւ Ս. Պաւլոս, Ս. Յովհ. Աւետարանիչ, Ս. Գր. Լուսաւորիչ (յունագգեստ), Ս. Հովսիսիմէ, Ս. Նանա-պետք, Տէրունական պատկերներ են: — ԺԱՄԱՆԱԿ ՌԾԺԱ — 1662: — ԳՐԻԶ Վարդան: — ԺԱՂԱՌՂ Սա-հակ Վաննցի: — ՏԵՂԻ Երկիր Մոկաց «ի գեօղս որ կոչի Սուրս»: — ՏԷՐ Մեսրոպ (եպիսկոպոս): — ՅԻՇԱՏԱԿԱՆ ԳՐՈՒԹՅՈՒՆՔ ԹՂ. 360բ—363բ, 364ա:

Մատենան է ՀԵՐԲԵՆՅ, որ կը սկսի ի Ծերն-դենէ Սրբոյ Կուսին. «Երգեցէք որդիք Սինի...»

ՅԻՇԱՏԱԿԱՆ ԳՐՈՒԹՅՈՒՆՔ 1. ԹՂ. 360բ—363բ. ոտանաւոր, զոր պատեղ կը համառօտենք:

Փառք
Արդ աղայեմ զամենեանդ
զմանկունքդ որ սեր ունիք ուսման
զի միշտ վառիք յուսով նորայն
փառաւորել զտէրն յաւիտեան:
Այս մատենին առաւելածարան
զանազանեալ ականցս որ կան
տէր Միւրաւայր պատուական
եւ զքծագրել զսա զանազան
վարիք փայլեալ հրեշտակական:

Չի եւ շարեացքս աւթարան
եւ ի բարեաց գործոցս ունայն
վարդան հոգ ու անարժան
կատարեցի զնորին հրաման:

Ի թվականն Ռ. աման
Ճ եւ ԺԱ ԹԻԱ ընդ նմայն
աւարտեցաւ սա ի լըմայն:
Որք հանդիպիք սմա տեսնան
կամ վայելցէք յայս բուրառտան
յիշման առնէք զմեզ արժան
չէրդան գրիչս հոգս ւանպիտան:

Եւ արդ գրեցաւ եղանակաւոր տառ . . . ի լաւ
եւ յընտիր յօրինակէ որ է Եւսի կոչեցեալ ձեռամբ յոգ-
նամեղ եւ անիմաստ վարդան գրիչ շնորհիւ տեսան
սկսայ եւ ողորմութեամբ նորին աւարտեցի ի թվակա-
նիս Հայոց ՌՃ եւ ԺԱ յերկիրս Մակաց ի գեօղս որ
կոչի Սուրս ընդ հովանեաւ սուրբ յովանեօին եւ սուրբ
գէորգա զօրավարին. ի դառն եւ ի նեղ ժամանակին

յորում նեղիմք ի հարկապահանջութենէ անօրինաց զի
եւս քան զեւս սաստկանայ բռնութիւն եւ նեղութիւն ի
վերայ աշխարհիս Հայոց վասն ծովացեալ մեղաց մեռոց:

2. ԹՂ. 364ա կայ երգ մը՝ «Երգում գաս յա-
րեւելից...» Եւտոյ կը գրէ՝ «Այս երգս ուրիշ տեղաց
գրեցի»:

Մակաց երկիրն վանայ ծովուն հարաւային
կողմէ: Այս ձեռագիրն ճշգիւ այն տեղ եւ այն
անձանց գործակցութեամբ գրուած է, ուր եւ
որոնց ձեռք գրուած է Էջմիածնի մատենադա-
րանի Թ. 2463 ձեռագիրն, որուն վրայ տեղե-
կութիւն տուաւ Միաբան՝ Էջմիածնի Աւետ-
թերթին մէջ (1891, Թ. 3, էջ 147—155): Էջ-
միածնի ձեռագիրը գրուած է 1672ին (մեր այս
ձեռագրէն 10 տարի ետքը)՝ «ի սուրբ ուխտս
Թովհաննու Մկրտիչ... որ մականուամբ Ամրգո-
լու վանք ասի» որպէս անծանօթ տեղը մեր ձեռա-
գիրը կը մասնաւորէ բնութիւնը՝ «յերկիրս Մակաց ի
գեօղս որ կոչի Սուրս ընդ հովանեաւ սուրբ յո-
վանեօին եւ սուրբ գէորգա զօրավարին»: Մեր
ձեռագիրն գրիչն է «յոգնամեղ եւ անիմաստ
վարդան» որ Էջմիածնի ձեռագիրն գրութեան
ժամանակ կ'երեւի արգէն առաջնորդ եղած՝ Բա-
ղիշեցի «վարդան քաջ եւ որրասէր վարդապետ»
անունանուելով: Էջմիածնի ձեռագիրն ծաղկոյն է
նայն Սահակը, որ այս տեղ ալ անմիջապէս ա-
ռաջին պատկերին տակ կը նշանակէ՝ «Երեւայ զիս
տէր իմ եւ ստեղծող, զվանեցի Սահակ ծաղկոյն»:

Մեր այս ձեռագիրն կողմն վրայ Հունգարաց
Մաթիաս Կորվինոս Թագաւորին († 1490) գի-
նանշանը կայ հետեւեալ արձանագրութեամբ՝ D.
Math. D. G. Hung. Reg. (Divi Mathias Dei Gratia
Hungariae Regis): Այս գինանշանը վրան գորշ-
մելով Հէս հնագործական, կամ ինչպէս ինք
հնագործականը կ'ըսէ՝ Պրեշլաւ քաղաքն ածուրդի
մը ժամանակ այս գինանշանով ձեռագիրը գտնե-
լով՝ շատ բարձր գնով կ'ըսէ, եւ 1888ին կա-
ռաւորէ Պուտաբըրգի Nemzet Museumին 5.000
ֆլորինի: Նոյն Թանգարանի գրապետներէն Csont-
osi János ձեռագիրն հետն առած վիեննա կու-
ղայ, եւ Միխիթարեանց քով մանրամասն տեղե-
կութիւն առնելէ ետեւ՝ «Magyar-könyv-szemle»
(I—IV) Թերթին մէջ ընդարձակ յօդուածով մը
հրապարակ կը հանէ խաբէութիւնը: Այս յո-
դուածն ամբողջ ձեռագիրն երկու կողերուն զնկա-
տիպ պատկերովը վերստին տպագրեց Կերլայի հուն-
գարերէն «Armenia» լրագիրն (1889, Թ. 9—12):

՝ Պուտաբըրգի Nemzet Museumը կը լանայ Կոր-
վինոս Թագաւորին ձեռագրաց ժողովածոյքն, որ Յաճկաց
տիրապետութեան ժամանակ ցրուած էր, վերստին հաւա-
քել, եւ այս պատճառաւ Կորվինոսի գրատնէն հեռացած ձե-
ռագիրները շատ բարձր գին ունին:

ՑԱՆԿ ՆԻՒԹՈՑ

(ԱՐԱՐԱԿԱՆ ԹՈՒԱԿԱՆՔ ԷՋԵՐԸ ԿԸ ՑՈՒՑԸՆԵՆ, ՆՇԱՆԱԳԻՐՔ՝ ՍԻՆԵՐԸ)

(Ամսաթիվը ոչ պարզապես թիվն է, այլ թվադրույք է:)

Արամ. 12բ:
Արգարու թուղթք. 9ա. 27բ:
Արգիս, Մահ Արգիու մրգրէի. 28բ:
Արթուհի Մարայ. 11բ. 12ա:
— զրգույ. ծաղկող. 5ա. 15ա. 19ա:
Արուինացի տ. Թովմաս:
Արամանդեղոս. 26բ:
Արգիւյան. 19ա. բ:
Արամ. 9բ:
Արմանա, Ս. 14բ. 15ա. 16բ. 17ա:
Արամանք. 25ա:
Արքերոս Ե. Գուքս. 4ա. 15ա:
— Արամանդեղոս. 4ա. 5բ. 10ա. 14ա:
Արիւն շ. Գ. 8բ. 32ա:
Արաց, անուն կնոջ. 8բ:
Ահա Սուլթան. 22բ:
Ազրիանոս. 19ա:
Աղեկաբացի. 13բ:
Աղեքսանդրի. 16բ. 17ա:
Աղեքս. 27ա:
Աղեկանացի տ. Յուլիանոս:
Աղթադրէ. 26ա. բ:
Աղթամաղլոյ. 27ա:
Աղիովի. 20բ:
Աղուանք. 21բ:
Արսակուն, Մահ Արսակուն մրգրէի. 28բ:
Արթ. 11ա. 19բ. 21բ. ա. Համբ. 1:
Արթուղի. 27ա:
Ամն. 10բ:
Ամով, Մահ Ամով մրգրէի. 28բ:
Արդու. Վանք. 33բ:
Այլարերից գիւղ. 13ա:
Անանի. 12բ:
— Ս. 10բ:
Անաստաս քչոյ. 10բ:
Անգէոս, Մահ Անգէի մրգրէի. 28բ:
Անգրէի եւ Մամբէի Ս. Ուի. 20բ:
Անցի տ. Սամուէլ:
Անի. 12բ:
Աննա. 32բ:
Աննա. 25բ:
Անտոնիոս Արայ. 10ա: Ս. — ի Վանք. 11բ:
Անտոնիոս Գու. 15ա. 23բ:
Անտ, Անտ որդի Գր. Մագիսարոսի. 11բ. 12ա. 13ա:
Ապուանից Վանք. 15ա:
Ապրիլ տ. Հնազանդենց:
Ապրիլ. 32բ:
Ասորի տ. Միքայէլ:
Ասորաց կիթղի. 11ա. բ:
Ապու, Պարոն —. 8բ:
Աստուածաշունչ 6. 7ա. 31:
Արաման Նահանգ. 12ա:
Արարանց Գրք. 9բ:
Արեմանցի տ. Յովսէփ:
Արիստակէս զրգույ. 28ա:

Արիստակէ. 12ա:
Արծրունիք. 28ա:
Արշակունի. 11բ:
Աւագարան. 29բ:
Աւարան. 6. 7. 26ա. 32:
Աւին թգր. 29բ:
— Պարոն —. 29բ:
— Սիր-Պարոն. 5բ. 7ա. 8ա. բ:
Արիւղէ. 13ա:
Բակուր. 8ա:
Բաղիւնցի. 33բ:
Բաւարան. 6. 27բ. 29. 30:
Բասիլ, Բասիլիոս տ. Բարսեղ:
Բարսեղ. 27ա:
Բարսեղ, Բասիլ, Բասիլիոս տ. 12ա. 15ա. 16բ. 17ա. բ:
— Ս. — Եկեղեցի. 5բ. 7ա. 8բ:
— ա. Վանք. 1:
— զրգույ. 29ա:
Բաւարդան. 12բ:
Բաւարի տ. Պարոն:
Բեզերման 8. 5բ. 23բ. 32ա:
Բժշկարան. 27ա:
Բիզ. 11բ:
Բի. 12բ:
Բիւն. 12ա:
Գագիկ. 12ա. բ. 13ա:
Գամանից. 22ա. 23ա:
Գանձարան. 26ա:
Գանձեցի տ. Յովսէփ:
Գեղ. 32բ:
Գեորգ. Ս. — Վանք. 33բ:
— ա. 8բ-8գ շանիւնեան:
Գեորգ զրգույ. 13ա:
Գիմ. 27ա:
Գիւ. կիթղի. 15ա:
Գոշ տ. Միքիթար:
Գործք Առաքելոց. 26ա:
Գուլիւմ. 14բ:
Գուրգուսապլ. 29բ:
Գուներոյ Ս. Սիւտ. 4ա. 6. 7ա. 8ա. բ:
Գրապով. 22ա:
Գրիգոր. 8բ. Ս. —. 10ա:
— Ս. — Լուսաւորի. 9ա. 14բ. 15ա. 16ա. 17բ. 21բ. 26բ. 27բ. 33ա:
— Գ. կիթղի. 17ա:
— Գ. կիթղի. 24բ. 25ա:
— Է. կիթղի. 8բ:
— Եպ. 24բ:
— Եպ. Մովսէ. 13ա:
— Կրօնաւոր 13ա. բ:
— Հնձանցի. 12բ. 13բ:
— Մագիսարոսի թուղթք. 6. 11—14. — ի փիլիսոփայի Ներսէսի ի Ս. Խաչն. 13բ. Նորին Ջեորճուրդ խաչն. 13բ:
— միայնակեաց, Գրիլ 5ա. բ. 6. 10ա. բ. 11ա. բ:

Գրիգոր Նազիանզեանցի. 26 ր.
 — Նարեկացի. 17 ր. 27 ր.
 — ռակերիչ, գրիչ. 5 ր. 6. 21 ր. 22 ր. ր.
 — վրդպտ. 28 ր.
 — Տաթևացի. 26 ր.
 Գրիգորիոս. 20 ր.
 Դանիէլ, Մահ Դանիէլի մրգրէի. 28 ր.
 — երաժիշտ. 12 ր.
 Դատաստանագիրք. 27 ր.
 Դաւիթ Անյաղթ. 27 ր. ր.
 — մրգրէ. 15 ր. 17 ր. 22 ր. 33 ր.
 Դպրավանդ. 29 ր.
 Դրազրկեցի. 29 ր.
 Եգիպտոս. 8 ր.
 Եղեկիէլ, Մահ Եղեկիէլի մրգրէի. 28 ր.
 Եղեկացի տ. Յովհաննէս, Պաղատաբար.
 Եղիշէ. 27 ր.
 Եղիսէ, Եղիսէէ եպոս. 12 ր.
 Եպերիքէս միայնակեաց. 10 ր.
 Եսայի, Մահ Եսայի մրգրէի. 28 ր.
 Ետափօլ. 12 ր.
 Երզարան. 26 ր.
 Երեմիա, Մահ Երեմիայ մրգրէի. 13 ր. 28 ր.
 Երեւան. 21 ր.
 Երուսաղէմ. 9 ր. 25 ր. 32 ր.
 Եւսեբիոս, Կարպիանոսի թղթ. 7 ր.
 Եւրպոս. 9 ր.
 Եփրեմ Սորի. 10 ր. 11 ր.
 — եպոս. Բիւշ. 12 ր.
 Զաքարիա, Մահ Զաքարիայ մրգրէի. 28 ր.
 — Կթղկո. 28 ր.
 — Զաքարա վրդպտ. գրիչ. 5 ր. 15 ր. 19 ր. ր. 20 ր. ր.
 Զահարակոն Յովհ. Վ. 4 ր. 5 ր. 6. 24 ր. 25 ր. 26 ր. 27 ր.
 28 ր. ր. 29 ր. ր. 30 ր. ր.
 Էջփածին. 33 ր.
 Էրազմուս. 15 ր.
 Ըստմալ, Ըստմալօլ. 22 ր.
 Ըստմալցի. 21 ր.
 Ըրաւան. 23 ր.
 Թաթևոս. 32 ր.
 Թեոդոս, Ս.—. 33 ր.
 Թիրակ. 25 ր.
 Թիֆանէ Տիկին. 8 ր.
 Թոմարակեցի. 11 ր. ր.
 Թովմաս Ազուկնացի. 27 ր.
 — Թովմաս Առաքեալ. 16 ր. ր. 24 ր.
 — Գեմարցի. 27 ր.
 — Մեծոփեցի. 19 ր. 21 ր.
 Թորոս երեց. 20 ր.
 — Թգր. 8 ր.
 Թուլլիցի. 11 ր.
 Թուլլիք Արգարու. 9 ր.
 — Գր. Մարգիտարոսի. 11 ր.
 Թուլմաս. 20 ր.
 Թուրք. 22 ր. ր.
 Թուրքմանք. 25 ր.
 Ժամագիրք. 6. 14. 26 ր. 27 ր.
 Ժողովածոյք. 6. 9. 10. 14. 24. 26. 27 ր. ր. 28 ր.
 Իպրաւոր Սուլթան. 23 ր.
 Իսաւրացիք. 25 ր.
 Իոմայէլցիք. 25 ր.
 Իտալիա. 5 ր. 9 ր. 11 ր.
 Լամբրոնացի տ. Ներսէս.
 Լաթիւնացիք. 26 ր.
 Լեւոն Բ. Մեծ. 25 ր.
 — Գ. 8 ր.
 — Դ. 8 ր.
 — Ե. 29 ր.
 — Զ. 19 ր.
 Լեօ. 8 ր.
 Լիթանէս. 12 ր.
 Լով. Լով. 22 ր.
 Լուկիանոս. 14 ր.
 Լուսինա Պապ. 24 ր.
 Լուրաւ Ս. Պ. Հայագէտ. 4 ր. 5 ր. 6. 31 ր. ր.
 Խաչան Խան. 8 ր.
 Խըլիկ. 33 ր.
 Խոնտար Վանք. 13 ր.
 Խոսրով Անձեւացի. 26 ր.

Խորենացի տ. Մովսէս.
 Խորհրդատեար. 26 ր.
 Խախնոսայ, Խախնոսայ գիւղ. 15 ր. 23 ր.
 Խննդոց Գիրք. 6. 31 ր.
 Կանայեանց Ստ. 4 ր.
 Կանոնագիրք. 27 ր.
 Կանոնք աւետարանաց. 7 ր.
 Կանոնն Ննջեցեաց. 9 ր.
 Կարապետ. 32 ր.
 — Ս. — Ի Վանք. 13 ր. ր.
 Կարեափեմ. 19 ր.
 Կարպիանոս, Եւսեբի —. 7 ր.
 Կարո. 13 ր.
 Կեսարիա. 17 ր.
 Կերլա. 33 ր.
 Կիլիկեցւոց աշխարհ. 29 ր.
 Կիլիկիա. 7 ր. 8 ր.
 Կիպրոս, Կիպրոս. 5 ր. 7 ր.
 Կիրակոս, Կիրակոս. 12 ր. 13 ր.
 Կիրակեղ եպոս. 10 ր.
 Կղծի գուռ. 11 ր.
 Կոստանդին, Իշխան Պարան —. 8 ր.
 — Գ. Կթղկո. 29 ր.
 — Դ. Կթղկո. 19 ր.
 — Ե. Կթղկո. 15 ր.
 — Պարան —. 29 ր.
 Կոստանդնուց. 8 ր.
 Կոստանդնուպոլիս. 5 ր. 6. 11 ր. 29 ր.
 — Ի Ս. Ժողով. 15 ր.
 Կոստանդնուպոլսեցի. 29 ր.
 Կոտայք. 21 ր.
 Կորին. 27 ր.
 Կորնիլիոս տ. Մովսէս.
 Կապադ, անուն կնիշ. 10 ր.
 Կառն, անուն կնիշ. 10 ր.
 Հափթ, Գարա — 14 ր. տ. Ափթ.
 Հայտուն տ. Յուն Հայոց.
 Հայրապետ եպոս. Մաշկատորի. 29 ր.
 Հայք. 25 ր. 27 ր. 33 ր.
 Հասունածք. 27 ր.
 Հարցմանց գիրք. 26 ր.
 Հաւաքուած. 27 ր.
 Հեթում. Լ. 8 ր.
 — Բ. տ. Յովհաննէս.
 — Պարան — Նղրցի. 29 ր.
 Հերացի տ. Միխիմար.
 Հէս Կ. Հնարավորաւ. 4 ր. 5 ր. 33 ր.
 Հմայութիւնք. 27 ր.
 Հնազանդեցի Առաքեալ, Կաղմոյ. 7 ր. 8 ր.
 Հնծացի տ. Գրիգոր.
 Հոթին. 23 ր.
 Հուկարք. 33 ր.
 Հոթիփոսեանց, Ս.— Ներքողեան. 6. 25 ր. — քարոյ. 16 ր.
 Հոթիփոսե. 25 ր. 28 ր. 33 ր.
 Հոթմ. 4 ր. 5 ր. 6. 9 ր. 14 ր. 17 ր. 18 ր. 19 ր. 25 ր. ր.
 Հոթմայեցիք, Հոթմայեցիք. 17 ր. 25 ր.
 Զապալանցի տ. Սարգիս. 20 ր.
 Զապալանք. 21 ր.
 Զեանագրութեան գիրք. 26 ր.
 Դազարոս, Դազար, 8 ր.— 5 ր. 32 ր.
 Դափլան Փաշա. 22 ր.
 Դուկասու Աւետարան, Գլխակարգութիւն, Նախագրու.
 Թիւն. 7 ր. 8 ր. 14 ր. 24 ր. 32 ր. ր.
 Զաւոց գիրք. 26 ր.
 Զաւոնտար. 26 ր. ր.
 Զան Բարսեղ. 29 ր. ր.
 Զոնընտիք. 29 ր.
 Դապիտարոս տ. Գրիգոր.
 Դաթիա Կորնիլիոս. 33 ր.
 Դալեգոնիա. 25 ր.
 Դաւիթ, Մեծեմա Սուլթան. 22 ր. 23 ր.
 Դաւիթ մարգարէից, տ. զանունս իւրաքանչիւրոց.
 Դադարիա, Մահ Մադարիայ մրգրէի. 28 ր.
 Դամիանեան. 12 ր.
 Դանազկերա. 13 ր. ր.
 Դանաւ. 23 ր.
 Դանգակունի, տ. Յովհաննէս.
 Դանիքեցիք. 11 ր. 12 ր.
 Դաւիթեացի. 32 ր.

Սարգիս Շալվե. 20 ա. ր.
 — զրգպ. 12 ա. ր. 13 ա. ր.
 — քհն. 8 ր.
 Սարկաւազ ա. Յովհաննէս:
 Սեբաստիա. 13 ա.
 Սեւեթիկ. Սեւեթիկ. 25 ա.
 Սեյիմ Սուլթան. 22 ր.
 Սեւանայ Ս. Ուխտ. 13 ա.
 Սիկհարգ. 8 ր. Յովհաննէս. 5 ր. 24 ր.
 Սիսեանայ զրգպ. 28 ր.
 Սիւնիք. 21 ա. 28 ա.
 Սիւնապի ա. Սիսիմար:
 Սմբատ. 11 ր.
 — իշխան Պարոն. — 5 ր. 7 ա. 8 ա.
 Սոթիկ. 12 ր.
 Սուլէյման Սուլթան. 22 ր.
 Սուրբ Գրիգ. 5 ա. 6. 33 ա. ր.
 Սոփոնի, Սահ Սոփոնիայ մարգէր. 28 ր.
 Ստեփանոս, Ստեփանոս Ս.— Նախավկայ. 33 ա.
 — Մարգար. 13 ր.
 — Եպիս. Սիւնեաց. 27 ր.
 Վահագն որդի պարոն Սեպեմի. 8 ր.
 — Տօրեղբայր Գր. Սահարոսի. 12 ա.
 — Վեառ, որդի Գր. Սահարոսի. 12 ր.
 Վանայ ծով. 20 ր. 33 ր.
 Վանան, անուն կնոջ. 10 ր.
 Վասակ. 8 ր.
 — Տայր Գր. Սահարոսի. 11 ր.
 Վասիլ, Քարսեզ, ծաղկող. 5 ա. 7 ա. 8 ա. ր.
 Վասպուրական. 11 ա.
 Վարդայ Ս. Ուխտ. 13 ր.
 Վարդ. 10 ր. 11 ր.
 Վարդան, գրիչ, ստացիչ. 5 ա. 6. 15 ա. 33 ա. ր.
 — Եպս. 17 ր.
 — զրգպ. 9 ա. 18 ր. — Մանկ. 27 ր. — Զատարգոյն.
 թիւ. 26 ր.
 — պամպի. 24 ր. 29 ր.
 — Ռարի. 20 ա.
 Վարդա. 5 ա. 6. 21 ա. 22 ա.
 Վեներիկ. 4 ր. 6. 25 ա. ր. 28 ա. 32 ա.

Վեառ Վահագն. 12 ր.
 Վիեննա. 7 ա. 11 ր. 27 ր. 33 ր.
 Վիտանշապատ, Վիտանշապատ ա. Արեւիկա —
 Վիրք. 9 ա.
 Տաթևապի ա. Գրիգոր:
 Տաղք. 27 ր.
 Տանիք. 22 ա.
 Տանցիկ. 22 ա.
 Տարեցոյց. 9 ր.
 Տարոն. 25 ա. ր.
 Տարոն. 11 ա. 13 ա.
 Տարոնի ա. Պողոս:
 Տեղեւոր. Տեղեւոր. 13 ր.
 Տեր-Յովհաննէսան Գեորգ. 5 ր. 6. 29 ա.
 Տիր. 12 ր.
 Տնօրինական տեղիք. 9 ր.
 Տունար Գրիգորեան. 9 ա.
 Տուն Հայոց. 10 ա. 11 ա. ր.
 Տրաքոնացի. 12 ր.
 Տրաք. 8 ր.
 Տփիս. 9 ր.
 Տօմարգիրք. 27 ա.
 Տօնապատճառ. 26 ր.
 Տօնացոյց. 26 ր.
 Փայտակարան. 9 ր.
 Փարիզ, Փարիզ 6. 25 ա. ր. 26 ա. 27 ր.
 Փիլիպուպոլիս. 25 ա.
 Փիլիպք. 25 ա.
 Փոնոս. 12 ր.
 Փոսդէլ. 14 ր.
 Քաղաք, Էրնէս. 4 ա. 5 ր. 6. 24 ա. 25 ր. 28 ա. ր. 30 ա. ր.
 Քերականութիւն. 27 ա.
 Քարանանց Ն. 21 ր.
 Օգոստոս, Ոգոստոս. 10 ր.
 Օննի ա. Յովհաննէս:
 Օսմանցիք. 27 ա.
 Փիլիպք. 6.
 Փռանգ. 25 ր.
 Փռանկայ աշխարհ. 11 ա.

ՈՒՂՂԵԼԻՔ ԵՒ ՅԱՒԵԼԻՔ

Էջ	Տող		
9 ա	38	Տրաքա	կարդա՝ Տրաքա
11 ր	22	1890	.. 1891
19 ր	25	ոտանաւոր	յաւել՝ Հնազոյն
21 ա	18	թանագ	կարդա՝ թանագ
21 ր	8	յաւել՝ Ն. Սահարոսի	զրգպ. 28 ր.
		նախած է Վիեննայի կայսր. մարգրի.	
		թ. 9 Տեղեւոր: Հմտ. Սայր ցուցակ	

Էջ	Տող		
		Հայ. Տեղեւոր. Հար. Ն. Յեւոր Ն. 1891.	
		էջ 13—15, Յիշատակագրութիւնք 6:	
		Յայտնի է ուրեմ որ Տեղեւորի Վ. Պոլ-	
		սոյ զրգպ. Հմտ. է տեղացի:	
30 ա	19	Բաւերոս	կարդա՝ Բաւերոս
32 ա	35	1868	.. 1879

375-4

Sum:

erste

אחרי

1156

Her

25 i.

ersi

१२८१

5176

11a

704

13. 11

1.??

$$I_i$$

III.

 t_e

47.

 l_i^2

Pl

K

A

42

Die Wiener Mechitharisten-Congregation hat begonnen, einen gross-angelegten, ausführlichen Catalog aller bekannten armenischen Handschriften-Sammlungen im Oriente und in Europa nach und nach zu veröffentlichen. Das erste Heft des ersten Bandes (Österreich), welches schon erschienen ist, umfasst die arm. Handschriften der K. K. Hofbibliothek zu Wien, und gibt einen vollständigen Begriff von der Abfassungsweise des obenerwähnten Cataloges. Einige Hefte bilden zusammen einen Band, und zwar wird die Ländereintheilung soweit es thunlich ist, eingehalten.

Der Catalog ist in neu-armenischer Sprache verfasst; jedes Heft aber erscheint mit einer Beilage, d. h. mit einer kurzgefassten Beschreibung der betreffenden Handschriften in einer europäischen Sprache.

Proben von Schriften, Randverzierungen, Arabesken und Figuren-Illustrationen der Handschriften werden am Schlusse eines jeden Bandes beigegeben.

Jetzt erscheint das erste Heft des zweiten Bandes (Deutschland), die arm. Handschriften der Königl. Hof- und Staatsbibliothek zu München enthaltend. Dann folgt ein drittes Heft über die arm. Handschriften in den verschiedenen Instituten von Petersburg. Diesen Theil besorgt Professor N. Marr, Prof. der arm. Sprache und Literatur an der Universität zu St. Petersburg. Einen anderen, alle in Gross-Britanien vorhandenen Handschriften umfassenden Theil, hat der bekannte arm. Handschriftenkenner Dr. S. Baronian in Manchester, und den Catalog der in Rom befindlichen Handschriften hat Dr. Johann Miskdjian, Prof. der arm. Sprache und Literatur in der Propaganda, übernommen. Nach Aufzählung dieser actuell thätigen Mitarbeiter theilen wir gleichfalls mit, dass wir uns alle Mühe geben, zur vollständigen Verwirklichung unseres Vorhabens immer neue Kräfte heranzuziehen.

Indem wir das Werk einer geneigten Aufmerksamkeit der interessirten Kreise anempfehlen, bitten wir, das Vorhandensein einzelner oder mehrerer arm. Handschriften, namentlich in wenig bekannten Sammlungen, uns gütigst anzeigen zu wollen.

Mechitharisten-Congregation in Wien.

ՄԱՅՐ ՅՈՒՅԱԿ
ՀԱՅԵՐԷՆ ԶԵՌԱԳՐԱՅ

ՀՐԵՏԱՐԱԿԵԱԼ

Ի ՄԻԻԹԱՐԵԱՆ ՄԻԱԲԱՆՈՒԹԵՆԷ

ՀԱՏՈՐ Բ

ԳԵՐՄԱՆԻԱ

ՏԵՏՐ Ա

ՅՈՒՅԱԿ ՀԱՅԵՐԷՆ ԶԵՌԱԳՐԱՅ
ԱՐՔՈՒՆԻ ՄԱՏԵՆԱԳԱՐԱՆԻՆ Ի ՄԻԻՆԻՍԷՆ

HAUPT-CATALOG

DER

ARMENISCHEN HANDSCHRIFTEN

HERAUSGEGEBEN VON DER

WIENER MECHITHARISTEN-CONGREGATION.

BAND II.

DIE ARMENISCHEN HANDSCHRIFTEN IN DEUTSCHLAND.

HEFT I.

CATALOG DER ARMENISCHEN HANDSCHRIFTEN

IN DER K. HOF- UND STAATSBIBLIOTHEK ZU MUENCHEN.

[illegible]

**Printed
in USA**

Gaylord
GAYLAMOUNT®
PAMPHLET BINDER
Syracuse, N.Y.
Stockton, Calif.

COLUMBIA UNIVERSITY LIBRARIES

0023873957

Z
6605
•A7
M4

v.2

06845142

MAR 3 1976

JAN 21 1976
Digitized by Google